

Γ. Γ. ΔΗΜΟΥ: ΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Γιαράζα

«Τὸ χρέος μας πρώτα πρώτα
καὶ ἀργὰ γλήγορα τὰ συλλογιέται
τὸ Ἔθνος».

ΨΥΧΑΡΗΣ

Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ψυχάρη γραμμένα κατάφατσα, **μπαίνουμε στὸ δεύτερο χρόνο μας.** Ἄς τὰ νοιώσουν καλὰ οἱ ἀναγνώστες μας. Ἐμεῖς κάνουμε τὸ χρέος μας, ὅ,τι νιώθουμε πὼς ἔχουμε χρέος νὰ κάμουμε γιὰ τὴν τέχνη καὶ γιὰ τὴ λογοτεχνία. Κόβουμε μὲ τὸ κλαδεντήρι καὶ καλλιεργοῦμε μὲ τὸ τσαπί. Κι' ἂν μᾶς χτυπάνε, κι' ἂν μᾶς βρίζουν, κι' ἂν κάνουνε πὼς δὲν μᾶς ἀκοῦνε, δὲν μᾶς πειράζει. Ἐχουμε τὴν βεβαιότητα πὼς ἀργὰ γλήγορα ὅλοι ὅσοι κάτι ἀξίζουν **θὰ μᾶς συλλογιστοῦν.** Μ' αὐτὴ τὴν πεποίθησι τραβάμε μπρός.

**

*

Πρέπει ἐδῶ νὰ τονίσουμε πὼς ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ὑποστήριξι τῆς πιὸ μορφωμένης καὶ προοδευμένης μερίδας τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ. Οἱ συνδρομητὲς μας κ' οἱ ἀναγνώστες μας ποὺ πέρνουν τὸ φυλλάδιο ἀπὸ τὰ κίосκια κ' ἀπὸ τὰ πραχτορεῖα δὲν εἶναι ἀκόμα ἀρκετοὶ γιὰ νὰ μπορούμε νὰ προχωροῦμε ἀνετα στοὺς ἀγῶνες μας. Γι' αὐτὸ ἄς συλλογιστοῦνε οἱ φίλοι κ' οἱ ἀναγνώστες μας πὼς **πρέπει νὰ δείξουνε ζωηρὴ φροντίδα γιὰ ν' ἀυξήσῃ ἡ κυκλοφορία μας.** Οἱ παλιοὶ ἄς φροντίσουν νὰ γράψουν καὶ νέους συνδρομητὲς ἢ νὰ

βροῦν νέους ἀναγνώστες. Μονάχα ἔτσι ἢ «Πρωτοπορία» θὰ τραβήξῃ μπροστὰ ζωηρά, τολμηρά καὶ καρποφόρα.

**

Πολλὰ γεγονότα καὶ ζητήματα, ποὺ βρεθήκανε στὸ δρόμο μας, μᾶς ἔκαμαν ν' ἀφίσουμε κάπως κατὰ μέρος τὸ ζήτημα τοῦ Λατινικοῦ ἀλφάβητου. Κι' ὅμως πρέπει τὸ ζήτημα νὰ ἐξεταστῇ μὲ προσοχὴ καὶ γληγοράδα **κι' ἀμέσως κατόπι νὰ μπῆ σὲ πραχτικὴ ἐφαρμογὴ ἢ Λατινικὴ γραφὴ.** Μάλιστα γιὰ νὰ γένη πιὸ ἀνετη καὶ ζωηρὴ σχετικὴ συζήτησι, ἔχουμε ἀπόφασι νὰ ἀπὸ τὰ ἐρχόμενα φυλλάδια τῆς «Πρωτοπορίας» νὰν τὸ ἀφιερῶσουμε **ἀλάκερο σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.** Θὰ γράψουν πολλοὶ εἰδικοὶ κ' ἄλλοι μελετητὲς καὶ θὰ ξεταστῇ τὸ ζήτημα πλατεῖα καὶ διαφωτιστικά.

**

*

Ἡ Δελφικὴ Ἰδέα, — ποὺ δραματικὰ μᾶς τὴν παρουσιάζει στὸ φυλλάδιο αὐτὸ ὁ Σικελιανὸς ὅπως τὴν ἄρπαξε γιὰ πρώτη φορὰ σὰ σπόρο μιᾶς καινούργιας ἐνέργειας, — πέρνει γιὰ δευτέρη φορὰ φέτο σάρκα καὶ κόκκαλα. Οἱ Δελφικὲς γιορτὲς θὰ ξαναγίνουν καὶ φέτος στοὺς Δελφούς. Ὁργανώνονται δραστήρια ἀπὸ τὸ ζεῦγος Σικελιανοῦ σ' ἓνα γερὰ δεμένο σύνολο τέχνης καὶ ζωῆς κ' ἐλπίζουμε πὼς θὰ σημειώσουνε **μιά**

Θριαμβευτικήν επιτυχία, πολύ ανώτερη από την άλλη φορά.

* *

Είμαστε υποχρεωμένοι να συλλυπηθούμε θερμά το σεβαστό μας φίλο κ. Παύλο Νιρβάνα για το δυστύχημα που πάθε να μπη τόνομά του πλάι στ' όνομα και μέσα στις ρεκλάμες της κινηματογραφικής ταινίας «**Η Μπόρα**», που παίχτηκε το Δεκέμβρη. "Οχι μονάχα το παίξιμο της πρωταγωνίστριας ήτανε κακό και γελοιωδέστατο, αφού παρουσιάζει μια χωριατοπούλα που ούτε ιδέα έχει από ζωή κ' έθιμα και χρώμα χωριού, όχι μονάχα όλο το έργο είναι βαλμένο άθλια, μα κ' η υπόθεσή του είναι αντιγραμμένη και κακά μεταχειρισμένη. Πώς ό κ. Νιρβάνας παρουσιάζεται για συγγραφέας σενάριου, που δεν υπάρχει καθόλου όξω από κάποιες άνοστες ρομαντικές φρασούλες κι' από τα ξεσηκώματα από άλλα έργα; Ένα κινηματογραφικό έργο δεν μπορεί να πάρη αξία μονάχα γιατί έχει μέσα κομμάτια από παλιές ταινίες με τη Σμύρνη κι' από νέες με τον Πηνειό...

Και η κινηματογραφική τέχνη στον τόπον μας **πέρνει κακόν κατήφορο**. Είναι κρίμα.

* *

Ο κ. Κώστας Παρορίτης, — που τα γραψίματά του δεν τάχουμε καθόλου σε καλήν υπόληψη, — δημοσίεψε στο «**Νουμά**» μια κακογραμμένη διατριβή ενάντια σε κείνους που θαυμάζουν υπερβολικά το Σολωμό. Άνεξάρτητα από το κακό γράψιμό του, ό κ. Παρορίτης σημειώνει στο κομμάτι του αυτό μερικά **σωστά πράγματα**. Δηλαδή ξεχωρίζει και υπογραμμίζει μερικές άρροσεξίες, άτεχνίες και λάθη του Σολωμού. Τα πράγματα αυτά, που αναφέρεται είναι γνωστά κι' όποιοι τα πρόσεξαν ή τα προσέχουν, χωρίς προκατάληψη, βρίσκουν πώς πραγματικά είναι λάθη, άρροσεξίες, άτεχνίες κι' άδυναμίες στην έκφραση. Όσοσο μερικοί πούχουνε πάθη σολωμομανία τα βρίσκουν και τα λάθη αυτά... άριστοουργήματα και άνωτέρα κόλλα που δεν μπορεί κανένας να τα νιώση! Ό Σολωμός είχε βέβαια μια **πολύ δυνατή λυρική φλέβα**, μα θά ήτανε άνοσησία μας να

περνούμε και τα κακά του σημεία για θαύματα!

* *

Παρουσιάζουμε σ' αυτό το φυλλάδιό μας το νέο Αιγύπτιο ζωγράφο κ. Γ. Γ. Δήμου μ' ένα έργο του. Ό νέος αυτός φαίνεται πώς έχει **γερό ταλέντο**. Δημιουργεί μ' ένα δικό του αίσθημα και σκεδιάζει με άτομικό τρόπο. Βαδίζει μακριά από τις ακαδημίες και τους πατημένους δρόμους. Η τόλμη του κ' η ζωηρή του έκφραση μ'ας κάνουν να τον προσέξουμε. Χωρίς άλλο αυτό το παιδί θά πάη πολύ μπροστά.

* *

Η κακοπιστία της εφημερίδας «**Έστία**» δεν έχει όρια πιά. Κάνοντας τάχα η σαχλή αυτή γεροντοκόρη πώς δεν είδε στο προηγούμενο φυλλάδιό μας το διόρθωμα των δυο τυπογραφικών λαθιών που γίνανε στο ποίημα του κ. Πρεβελάκη, προσπαθεί να κάνει πνεύμα... Μα άδικος κόπος! Σαχλαμάρες, όπως πάντα, βγήκανε κι' αυτή τη φορά...

* *

Διαβάσαμε στο περιοδικό «**Νέα Έστία**» μιάν απάντηση του κ. Άχ Τζάρτζανου σε μια κριτική του συνταχτικού του, που βγήκε πέρσο. Σ' αυτή, για ν' άποδείξη πώς είχε μελετήσει και Δημοτικά τραγούδια της Έφτάνησος όταν έγραφε το συνταχτικό του, αναφέρει δυο φορές πώς μεταχειρίστηκε «και τα 61 Θιακά μοιρολόγια», τα δημοσιευμένα στο «**Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος**» του κ. Γ. Δροσίνη». Είπε γνωστό πώς τα «61 Θιακά μοιρολόγια» **δεν είναι εργασία άδέσποτη**, ούτε του κ. Γ. Δροσίνη. Έδούλεψε γι' αυτά, τα μάζεψε, τα ταχτοποίησε και τα σχολίασε ό κ. Φώτος Γιοφύλλης, που έχει άποκάτω και την υπογραφή του. Όσοσο ό κ. Τζάρτζανος, που μεταχειρίστηκε αυτή την ξένη εργασία για το συνταχτικό του, μα και για να ταμπουρωθώ ενάντια στα χτυπήματα της κριτικής, επιμένει να μην αναφέρη καθόλου τόνομα του κ. Γιοφύλλη. Γιατί τάχα; Μήπως αυτό είναι που λένε: «**επισημονική εϋσυνειδησία**»; Για να ξερούμε δηλαδή.

Ανέκδοτα μεγάλων άνδρών: Ό έξοχος κριτικός του τόπου και περίφημος καλαθοφύλακας της «**Νέας Έστίας**» κ. Τ. Α., αφού είδε κι' άπόειδε πώς, μ' όλη του την κριτική μεγαλοφυΐα, δεν κατάφερε να βγάλη από τις κριτικές του ούτε μια πεντάρα, σκαρφίστηκε πώς να **κόψη** τοϋλάχιστο τους νέους ποιητές, που τους πέρασε για βλάκες. Έτύπωσε τολοιπόν μια «**Έγκύκλιο**», που μ' αυτή ζητάει από κάθε νεαρό που τυπώνει βιβλίο **200 δραχμές**, — σε χαρτονόμισμα της Τραπεζής της Ελλάδος — για νάν του γράψη κριτική. Μά, κατά δυστυχία, κανένας νέος ποιητής

ή συγγραφέας δεν άποφασίζει να πετάξη δυο παλιοεκατοστάρικα για να πληρώση μια πάνσοφη κριτική του κ. Τ. Α. Άγρόν άγόρασαν όλοι! Έτσι ό μεγάλος κριτικός του τόπου πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος! Και τώρα ό φτωχός τυπογράφος τον κυνηγάει για νάν του πάρη τα τυπογραφικά έξοδα της έγκύκλιος, ενώ ό άξιόδακρυτος κριτικός άκόμα δεν έχει εισπράξη ούτε πεντάρα. Κανένας δεν θέλει τις κριτικές του για καμιά χρήση!

Τό ανέκδοτο αυτό δείχνει καθαρά πόσο παραγνωρίζονται στον τόπο μας... οι κριτικές μεγαλοφυΐες!

IF ONLY

Ό, αν μόνο κάποτε έρθη ό καιρός,
ή μόνωση πλησίον μιάς παραλίας μακρυνής
να πληροί όλα τα φοβερά κενά της ζωής
και των νυχτών της, όλους τους άγώνες
με τό Άγνωστο και τό Μάβρο, — τοϋτο μόνο
θαρκούσεν, όλα νάταν λυμένα
τα μυστήρια τ' άγωνιώδη.

* *

Άν μόνο ή θεά όλοσκεπαστου οϋρανοϋ
του φθινοπώρου, που δίνει νέα διαφάνεια
στα βότσαλα της θαλάσσης,
(έκείνη την άνοιχτά πράσινη των ματιών της Νεραΐδας)
έφθανε να καλύψη τη ζωή στο σύνολό της,
—έτοϋτο μόνο, θάταν κι' όλας ή έφτυχία.

* *

Όταν μιά σου στιγμή,
άνθρωπε, πούχεις ξεφύγη τό πλέγμα των θορύβων,
άιστανθής άϋλος πιά και κατασταλαγμένος,
—τοϋτο, αν ήσουν βέβαιος, πώς θάταν και τό διαρκές.
Πώς σε μιάν ώρα μέσα, στο πλεβρό σου
δεν θά βρισκόταν ή Σειρήνα, να σου ταράξη
τη διαφάνεια των βοτσάλων, — και τοϋτο μόνο,
θάταν κι' όλας ή έφτυχία.

* *

Άλλά έρχεται ήδη ή φωνή της, από Βορρά, από Νότου
άπό Άνατολικά και άπό Δυσμών. Βουάνε
όλοι οι όρίζοντες από δάφνη. Έρχεται όλοϋθε
με την ούσία της βροχής ή των ανέμων. Με τους άφροϋς
των κυμάτων. Τό σύμπαν και ή ψυχή του ανθρώπου
είνε γεμάτα άπ' άφή τη φωνή. Άς έρθη. Δεν είναι άκόμα
έρχομένος ό καιρός του Θανάτου.

ΕΝΑ ΠΑΛΙΟ ΜΟΥ ΟΡΦΙΚΟ ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

Ἡ πνευματική μου κάθαρση, δὲν θ' ἄ-
ταν δυνατὸ ποτὲ νὰ γίνῃ ἀκέρια, δίχως τὸ
συναίσθηματικὸ συγκλόνισμα, ποῦ ἀπ' τὴν
ἀρχὴ τῆς σύγκρουσής μου μὲ τὰ ρεύματα
τῆς ἐποχῆς μας,—πᾶνε τώρα δεκαπέντε
χρόνια—ξάφνου πρόβαλε μιὰν ὥρα, ἀπ' τὰ
βάθη τῆς οὐσίας μου, στὴ μορφὴ συνειδη-
τῆς αὐθορμησίας, τὸν ἰδιαιτέρου ποῦ ξύπνη-
σαν στὰ βάθη μου Ρυθμό.

* *

Εἶταν οἱ ὄρες ποῦ ἡ ψυχὴ μου, κλονι-
ζόμενη κατάβαθα ἀπ' τὴς Μοῦσες, ξαναμάν-
τευε ἀπ' τὴ ρίζα τὸν ἑαυτὸ της ποῦ οἱ τό-
ποι, τὰ στοιχεῖα καὶ οἱ αἰῶνες, μ' ἕνα στό-
μα καὶ μιὰ λέξη ἐβόγγαν ὅλα, πῶς στὸ
πεῖσμα τοῦ καιροῦ καὶ τῆς φθορᾶς τους,
ἀνεπάνταχα θὰ σμίγανε καὶ πάλι, ἀπ' τὴν
ἴδια ἀκαταγώνιστη πνοή. Κ' εἶταν οἱ ὄρες,
ὅπου κράζαν στὴν ψυχὴ μου: «Ἄν ξέρεις
κάποιους, ὅθεν ἴδουσι καὶ ἄν ἔρχονται, ποῦ
νιώθεις, πῶς ἀνοίγοντας τὸ στόμα θὰ νὰ
στείλουν, τὴ φωνὴ τους, τὴν ψυχὴ τους, τὴν
καρδιά τους, τέλεια σύμφωνα πρὸς ὅλους
καὶ πρὸς ὅλα, πρὸς τὸ κύμα, πρὸς τὴ Γῆ καὶ
πρὸς τ' ἀστέρια, πρὸς τὰ λούλουδα, τὰ ζῶα
καὶ τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς τοὺς αἰῶνες καὶ
τοὺς κύκλους τῶν αἰώνων, ὥστε ὁ λόγος
τους ἐτοῦτος ν' ἀναγκάσει, σὲ μιὰ σκόπιμη
ἀντάμωση τὰ πάντα, ἐτοιμάσου ταπεινὰ νὰ
τοὺς δεχτεῖς.

Ἄλλ' ἄν νιώθεις πῶς ἀργοῦνε νὰ φα-
νοῦνε, πῶς δισταζοῦνε νὰ πάρουνε τὸ δρό-
μο καὶ ν' ἀνέβουνε μαζί Σου, σήκω κ' ἔβ-
γα, νὰ τοὺς κράξεις, νὰ βιαστοῦνε ν' ἀ-
νεβοῦν».

Ἡ ψυχὴ μου αὐτὲς τὶς ὄρες εὐρισκόνταν
σ' ἕνα ἀπέραντο νεφέλωμα, γεμάτο ἀπὸ
τὴ γύρην ἀναοίθητων σπερμάτων, ποῦ τι-
νάζονταν κ' εὐώδιαζε τὸν ἀέρα, σὰν ἡ ἀν-
θόσκηνη ποῦ φεύγει ἀπ' τὰ λουλούδια καὶ
τὰ δένδρα, στὶς Μαγιατικές πνοές.

Δὲν μπορούσα ὁμολογῶ, τὴν ὥρα ἐκεί-
νη, (λέω πῶς τότε δὲν μπορούσα, ἐνῶ σή-
μερα καὶ ξέρω καὶ δὲν θέλω), δὲν μπορού-
σα διόλου νάχω, ἕνα διάφορο αἶσθημα τῆς
Φύσης, ἕνα διάφορο αἶσθημα τῆς Ἱστορίας,

ἕνα διάφορο αἶσθημα τῆς ἴδιας μου ψυχῆς.
Ἄλλὰ μακρὰ ἀπ' τὸ νὰ μοῦ φέρνει ἐτοῦτο,
κάποια σύγκριση στὸ νοῦ μου, ἀπεναντίας,
τὸ στροβίλισμα ὅλων τούτων τῶν δυνάμεων,
ἐκαθόριζε καὶ τόνωνε τὸ μέσα μου Ρυθμό.

Καθὼς ὁ μνούμενος εἰς τὰ μυστήρια
τοῦ Διονύσου, ὑποχρεώνονταν νὰ φτάσει
ἀνασκιρτώντας πρὸς τὸ κέντρο τοῦ ναοῦ,
ἕνα κρεμασμένο στήμονα γεμάτον ἀπὸ γύ-
ρη, σύμβολο τῆς κοσμογονικῆς τοῦ ἀνθρώ-
που ἀποστολῆς, κ' ἀφοῦ τὸν φτάσει νὰ τι-
νάξει αὐτὴ τὴ γύρη ὀλόγουρά του καὶ στοὺς
ἄλλους, ὅμα τότε ἀνασκιρτοῦσεν ἡ ψυχὴ
μου πρὸς τὸ κέντρο τῆς παγκόσμιας ἀγω-
νίας, λαχταρίζοντας ν' ἀδράξει ἀπὸ τὰ ὕψη
κ' ὄχι σκύβοντας στὶς γύρωθε ἐπιδράσεις,
τὴ σπερματική, ἐνὸς νέου κύκλου ζωῆς,
ἀρχῆ.

Στὴν ψυχὴ μου, δὲν μιλοῦσε τότε ὀλό-
κληρος ὁ Ἀπόλλων, ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων Διο-
νυσόδοτος, ποῦ ξύπναγε βαθιὰ μου, ὅλη τὴ
μέθρη τῆς δονούμενης στιγμῆς.

Ἔτσι κάποτε μιὰ μέρα ὅταν ὁ νοῦς μου,
βυθισμένος μέσα στὸ Ὄργιον ἀκέρειος τοῦ
παγκόσμιου κλονισμοῦ, ἐκορυφώθη στὴν
ἐνόραση, εἶδε γύρω του ὅλους ὅσους θὰ
ξεκίνααν νὰ μοῦ δόσουνε τὰ χέρια, κ' ἔτσι
ἐμίλησε ἡ περίσσεια τῆς καρδιάς μου, μέσ'
ἀπ' τ' Ὄργιο ποῦ βυθοῦσα, πρὸς αὐτοὺς.

* *

«Γιὰ νὰ γνωρίσει ἡ Ἱστορία τὸ θέρος
της, χρειάζονται πρῶτα οἱ ἄνθρωποι ποῦ
θὰ τὸ βροῦνε ἀκέρειο μέσα στὸν ἑαυτὸ τους.
Ὅχι ἐκεῖνοι, ὅπου μιάζει στὶς ἡμέρες μας
νὰ τῶχουνε ὀλοφάνερα προωθήσει, ἀλλὰ
κάποιο ποῦ κινώντας ἀπὸ δρόμους μακρυ-
νούς καὶ σάμπως ξένους στὴ βαριὰν ἀδη-
μονία τοῦ κόσμου, θὰ τὸ ἴδουνε μιὰν ἡμέ-
ρα ν' ἀνατέλλει ἀπ' τὰ πάντα κ' ἀπ' τὴν
ἴδια τους ψυχὴ. Ἄλλὰ γιατί τὸ θέρος τοῦτο
ὅπου ὀλάκερο βαθιὰ μας λαχταρίζει, νὰ
σαλευεῖ ἀκόμα ἀβέβαιο μὲς στὸ νοῦ μας,
σὰν σ' ἀμφίβολη ὀλοένα σκοτεινιά; Γιατί
νιώθουμε, (τὸ ξέρουμε ὅλοι ὅσοι στηλώ-
σαμε τὴ σκέψη μας σὲ κείνο), πῶς δὲν φτά-
νει ἡ ἀστραπὴ καμμιᾶς ἐλπίδας, γι' ἄν γεν-

νήθη ἀπὸ τὰ βάθη μιᾶς παγκόσμιας ἀγω-
νίας, γιὰ νὰ ξεκλωσισαῖ ἐκεῖνο τὸ τρανὸ
του μεσημέρι, ποῦ θὰ μπόρει ξαφνικὰ νὰ
τὸ φανέρωνε μπροστά μας, σὰν προαιώνια
κοσμοπρόβλητο καρπὸ. Μῆτε φτάνει ἡ ἔξα-
νάσταση ὅλων τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, ποῦ
ἀναδίνονται ὀλοένα, ἔπειτα ἀπ' τὸ ὕστερο
ὄργωμα τῆς Γῆς. Ἡ ἀκέρια ἐκκόλαψή του,
ἀνήκει σ' ἄλλο πιδ τρανὸν ἀγῶνα. Καὶ σὲ
τοῦτο βρίσκεται ἡ μεγάλη διαφορὰ μας, ἡ
καθάρια ἀπάνω ἀπ' ὅλους μας τοὺς σύγ-
χρονους εὐθύνη, ὅπου νιώθοντας μονάχα
τὴ βαθιὰν ἀνησυχία τῆς ἐποχῆς μας, εἶτε
στρέφονται μηχανικὰ στὰ περασμένα, ἢ πε-
ριμένουνε τὴ λύση ἀπ' τὸ μέρος ὅπου δει-
χνεται μοιραῖο τὸ ξέσπασμα τοῦ χρόνου,

καθὼς ὅταν ἔλεγε ἕνας ἀπ' τοὺς «ἐκ παρέρ-
γου χρηστηριζομένους», τοὺς νωθροὺς τῆς
ἱστορίας ἱεροφάντες: «Μὲ τί τάχα θὰ νὰ
ζήσουμε ἔπειτα ἀπὸ τέτιες μέρες; Ἄ, ὁ σο-
φὸς Κιμρί, ὅπου ἔβλεπε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ
χῶμα. Ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὸ χῶμα, προετοι-
μάζονται ὅλα ἐκεῖ θ' ἄπρεπε κανεὶς νὰ
βλέπει», ἐντοπίζοντας τὸ πρόβλημα τοῦ κό-
σμου, στὴν ὀλοένα ὀγκομένη ὥρα τῶν
κοινωνικῶν συρράξεων, ποῦ κρατοῦσε μά-
ταια καρφωμένη χάμου τὴ ματιὰ του, ἀφοῦ
ὁ ἴδιος ὀμολογεῖ πῶς δὲν ἔβλεπε ἀπὸ κάτω
ἀπὸ τὴ Γῆ. Ἄλλ' ὁ ἴδιος ἔλεε πάλι: «Ἡ
Ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶνε πάντα
σύγχρονη στὰ διαφορὰ της μέρη. Ἰσως
τούτῃ τῇ στιγμῇ, ἡ θρησκεία τοῦ μέλλον-
τος, νὰ συντελεῖται ἀκαίρου καὶ χωρὶς ἐμᾶς.»
Κι' ἀληθινὰ, ποῦ τάχα; Μὲς στὴν ἔκρηξιν
αὐτὴ ποῦ διαισθανόνταν, ἡ μὴν ἴσως σὰν
ἀπόμερα ἀπὸ κείνη, στὴν ἀτμόσφαιρα ἐνὸς
κόσμου κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσύγχρονου
πρὸς τὸ παγκόσμιο πάθος, κ' ὅμως ὅπου
νὰ συνδέεται πρὸς ἐκεῖνο, μὲ τὸ φῶς μιᾶς
μυστικῆς συνειδήσεως ὑπέρτερῆς του, ἐτοι-
μης νὰ περοφυῆσει καὶ ν' ἀνυψωθεῖ ἀπάνω
ἀπὸ τὰ σκότη τῆς ἀνάγκης, στὴν πραγμά-
τωση μιᾶς πλέριος, μιᾶς καθάριας τέλους
πρόθεσης τῆς ζωῆς;

Κανεὶς τὴν ὥρ' αὐτὴ δὲν ἀπαντάει.

Ἀπὸ καιρὸν ὅσο ἔξεκινῆσαν ἀπ' ὀ-
λοῦθε «οἱ ζήτητες τοῦ Θεοῦ».

Οἱ περισσότεροι σπρωγμένοι ἀπὸ μιὰν
ἔλξη ἀνθρωποκεντρικῆς τεραστίας, ἀπ' τὴν
ἔλξη τῶν συγκρουσέων, τῶν μαζῶν ποῦ
πάσχουν, τὸν ἀναζητοῦνε, ὅπου ὁ πόνος ἡ

ἡδονή, ἡ προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων συγ-
κεντρῶνε τὰ πιδ ἀνόμοια πλήθη στὶς πιδ
ἀντίθετες λειτουργίες κ' ὅπου ἡ ἀπλαστὴ
συνείδηση τοῦ κόσμου, περιμένει ἀπὸ τὸ
ἴδιο ἀπέραντο τραπέζι, νὰ χορτάσει ὅλη τὴ
θλίψη τῆς σαρκὸς του, δίχως σύμβολο κα-
νένα ἀπανωθῆ της νὰ ἐγγυᾶται, γιὰ μιὰ
ὑπέρτερη πραγματάωση τῆς ζωῆς.

Κ' ὑπάρχουν κάποιοι, λίγοι ἀνάμεσα στοὺς
θυρσοφόρους βάρχοι, κ' εἶν' αὐτοὶ ποῦ ξε-
κινῆσαν ἀπὸ δρόμους ποῦ φαντάζουν μα-
κρῆνοι καὶ ξένοι στὴν κοινὴν ἀδημονία τοῦ
κόσμου, εἶν' ἐκεῖνοι ποῦ βαδίζουν μοναχοὶ
τους μέσα ἀπ' ὅλα τ' ἀντισκόμματα τοῦ
χρόνου, ὡς νὰ νοιώσουν μέσα τους καὶ
ὀλόγουρά τους, τὴν ἀνάβρα κάποιος δύνα-
μης καὶ ἀλήθειας, ὅπου τίποτε δὲν θ' ἄταν
δυνατὸ νὰ ἐπηρεάσει. Κ' εἶν' ἐκεῖνοι πῶ-
χοντας εὐρεῖ ἕνα «σπέρμα Θεοῦ», βαθιὰ
τους πάσχουνε νὰ τὸ ξανοίξουν μέσα ἀπ'
τὰ σκοτάδια, κατορθώνοντας τὸ πνεῦμα καὶ
τὸ σῶμα τους ἀντάξιο, ν' ἀντικρύσει ἀκέ-
ριο, κ' ὄχι ἀχνὸ καὶ θαμπομίμητο, τὸ
Θεῖο. Κ' εἶνε ἀσύγχρονοι στὰ μάτια τῶν
ἀνθρώπων, ὄχι γιατί τάχα δὲν συνδέονται
πρῶτοι, μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας,
ἀλλὰ γιατί μέσα τους ὁ χρόνος ἀντιπροσω-
πεύεται ἀπὸ ἕναν ἄπειρα πλατύτερο ρυθμὸ,
ἀκατανόητα γοργὸ ἢ βραδύ στὴν αἴσθηση
τῶν ἄλλων, ποῦ ἀγκυλιάζει τωρινὰ, μελ-
λούμενα καὶ περασμένα, μὲς στὴν ἴδια
ἀκαταγώνιστη στροφῆ. Γιατί γι' αὐτοὺς ἡ
γῆ σ' ὀλόκληρη τὴ μυστικὴ ἔκτασή της, εἶν'
ἡ πρώτη θεότητα ποῦ σέβονται καὶ ἀνα-
γνωρίζουν, ξέροντας πῶς ὁ πανάρχαιός της
βωμός, δὲν ἔμεινε ἀλειτούργητος, ἡ ἀστό-
λιστος, ποτέ.

Κι' ὁ θόρυβος τῶν πόλεων, τὸ ἐμπόριο
τῆς ἀνώτερης τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας, τὸ ἐμ-
πόριο τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ἡ σερ-
νάμενη ἠθικὴ τοῦ κόσμου, ἡ δόξα του καὶ
ἡ ἡδονή του, εἶναι ὡσὰν ἀνύπαρχα γι'
αὐτοὺς. Ἄλλὰ τὸ μύρο ἡ λάμψη, ἡ σιωπὴ,
τὰ ἐρεπιά της, οἱ παγκόσμιοι κλονισμοὶ
της, τὸ γνησιότατο μυστήριον κ' ὄργιο της,
συγκεντρῶνεται βαθιὰ τους πέρα ἀπ' τὸ
φαινόμενο τοῦ χρόνου, πέρα ἀπὸ γεννήσεις
καὶ θανάτους, μέσα στὸ ὄργιο τῆς ψυχῆς
καὶ τῆς σαρκὸς τους, κ' ὅπως ὅταν μὲ τὸ
πρῶτο χτύπημα τοῦ σειστροῦ τῶν Σαβαί-
κῶν Μυστηρίων, σὲ μιὰ πάνδημη συρροή

συμβόλων, οἱ ἐποχές τῆς φύσης, οἱ φυλές, οἱ αἰῶνες, περικύκλωναν τοὺς μύστες μὲ μιὰ ἀκράτητη εὐφροσύνη ἢ μιὰ ἀκράτητη ἀγωνία, δίνοντάς τους τὴν ὑπόσχεση μαζί καὶ τὴν εὐθύνη μιᾶς πιὸ πλούσιας, μιᾶς πιὸ ἄξιας πρόθεσής τους—ἀπαράλλαχτα καὶ τοῦτοι, ποὺ ἀνακάλυψαν βαθιά τους κάπιες αἰώνιες ρυθμικὲς ἀνάγκες, στὶς ὁποῖες ὑπακούει χορευσίμο τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα, ἀκατανίκητες ἀνάγκες (ποῦ γι' αὐτοὺς ἀποτελοῦνε τὸ γενναϊότερο προζύμι τοῦ ἑαυτοῦ τους), ἀγωνιώνονται μὲς σὲ κάθε προσπάθειά τους, νὰ λυτρώσουν τὸ Ρυθμὸ ποῦ αἰσθάνονται κλεισμένο στὴν προσωπικὴ τους μοῖρα, μὲ μιὰ ἀντίσταση πρὸς ὅλα τὰ ὀριζόντια κύματα τῆς σκέψης καὶ τῆς πράξης, (ὁποῦ σ' ὁποιαδήποτε ἐποχὴ τῆς Ἱστορίας δημιουργοῦνε κάπια σύνθεση ἑτερόκλητων ρευμάτων, καὶ ποῦ τὴ στιγμήν ἐτούτη κινδυνεύουν νὰ μείνουν δίχως ζωντανὸ ἀποτελεσμα καὶ ἄξια, ἂν ἀκριβῶς δὲν συναντήσουν τὴν ἀντίσταση ἐκεῖνων, ὁποῦ ἀθροίζοντάς τα γύρα ἀπὸ τὴ ρυθμικὴν ἐνότητα τῆς σύλληψής των, θὰ ὑψώσουν καὶ θὰ φανερώσουν τὴ θαμμένη μὲς στὸ βάθος τῶν μοιραίων συγκρούσεών τους, ἀναπόφευκτην ἀνάγκη μιᾶς καθολικῆς διαφώτισης καὶ ἀνύψωσης τοῦ θέματος τῆς ζωῆς). Καὶ πῶς γιὰ τὸ λόγο τοῦτο, ἢ ἀνθρωποκεντρικὴ ροπὴ τῆς Ἱστορίας, κ' ἂν ἀκόμα εἶνε ἓνα πεδίο ἀτέλειωτων πειραμάτων, ὅπως καθορίστηκε ἀπ' τοὺς ἴδιους ποῦ ἀναπνέουν στὸ δυνατὸ ἀναβρασμό της, εἶναι μάταιη, ἂν οἱ λίγοι τοῦτοι βάρχοι, χορευτὲς ἀπιθωμένοι μὲς στὸ κέντρο μιᾶς τεράστιας πλαστικῆς περιπτώσεως τοῦ κόσμου, δὲν νοήσουν πῶς ἢ ὥρα ποῦ διαβαίνει, εἶν' ὅ,τι μὲς τὴν κυκλικὴ περίοδο τῆς κοσμογονίας, οἱ Ἴνδοι ἐκαλοῦσαν «ῶρα δημιουργίας Θεῶν», κ' ἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, δὲν ἀνοίξουν μὲ τὴ σκέψη, τὸ παράδειγμα, τὴν ἐνέργειά τους, κάπια «κέντρα οὐδέτερα», ὅπου, ὁ συνεκτικὸς ρυθμὸς τῶν αἰῶνων θὰ ἀποκαλυπτόνταν στὴν παγκόσμια κ' ὑπεράνθρωπη ἐννοιά του, κ' ὅπου μὲσα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ὕλη, ἀπ' τοὺς σωρούς τῶν ἐρειπίων, ἀπ' τῶν λαῶν τὸ βάθος, ἀπ' τοὺς τάφους, θ' ἀνατέλλαν, ὄχι πιὰ ὁμοιώματα τοῦ πάθους, πολλὰ ἄρτια καὶ κατορθωμένα σώματα «οἱ Θεοί».

Καὶ πῶς γιὰ τοῦτο, κάπιοι ἀπὸ κεί-

νοὺς, πρωτοχορευτὴς καὶ μόνος, σύντομα θὰ ν' ἄπρεπε μιὰν ὥρα νὰ χορεύει γιὰ ὁλοὺς, μὲ ὅλους, τοὺς μυημένους ἀδελφούς του, στὸ βωμὸ τῆς Γῆς κ' ἀνάμεσά τους, ὅλης του τῆς μύσης τὸν τρανὸ καὶ βαρυσήμαντο χορὸ.

Καὶ θ' ἀρχινοῦσε ἀπὸ τὸ ἔρεβος κ' ἀπὸ τὸ χάος, θὰ ξετύλιγεν ὀλόκληρο τὸ Μῦθο τῶν γεννήσεων, πολυπρόσωπος κ' ἐνιαῖος. Καὶ θὰ νὰ κρατοῦσε ὁ ἴδιος μὲσα ἀπ' τὸ ὄργιο τοῦ κρυμμένου μέτρο, εἶτε θὰ κινοῦσε ἀπὸ τὸ κρυμμένο τὸ προαιώνιο λίκνο τῶν στοιχείων ποῦ σιοῦν τὴν ὕλη, ἢ ποῦ σιοῦνται ἀπὸ τὴν ἴδια, κατανοῶντας τὸν ἀγῶνα τῶν πλασμάτων καθαρὰ κ' ἀπὸ ὕψος, σὰν σαλπικτῆς τῆς Ὀλυμπίας τοὺς ἀθλητὲς στὸ στίβο, εἶτε θὰ νὰ βράκχευε ὅλος, μὲ «τετρανωμένα τὰ αἰσθητήριά του», στὴν ἀπόρρητη θεωρία τῶν ὄντων.

Καὶ θὰ λύτρωνε ἔτσι ἀπὸ τὸ πάθος, ἀποφόροι τῆς ἐσώτατης ἐνέργειας τοῦ παντός, τὰ πάντα. Καὶ θὰ ν' ἄθραυε ὡς αὐτὸς ποῦ θραυεῖ τὰ δεσμά του, τὴν κατώτερη ἔλξη τῶν πραγμάτων. Καὶ θὰ ν' ἄσμιγε ὅλους τοὺς χορούς τῶν Βάρχων στὸ χορὸ του, ἀπ' τὸν πρῶτο ὡς μὲ τὸν ὕστερο νηφάλιο Βάρχον ὁποῦ ξέρει ἢ ἀνθρωπότητα ὡς μὲ τώρα, καὶ ποῦ κράτησε ἀπὸ κείνον τὸ ἀποφόρι του μονάχα, τὴν ἀνάμνηση τοῦ πάθους του καὶ μόνη, ἐνῶ ὁ ἴδιος, λυτρωμένος καὶ ὑψωμένος στὸν ἐσώτατο ρυθμὸ τῆς δημιουργίας, ἐσκιστοῦσεν ἀνυμνῶντας: «Ἐνωθῆναι θέλω καὶ ἐνώσαι θέλω νοηθῆναι θέλω, νοῦς ὦν ὅλος. Ὁ χορεύων νοεῖ, ὅτι σὸν ἐστὶ τὸ πάθος. Ὁ ἰδὼν ὁ πάσχω ὡσεὶ πάσχοντα εἶδες καὶ ἰδὼν οὐκ ἔσθη, ἀλλ' ἐσείσθης ὅλος. Οἶκος ἔχω καὶ οἶκον οὐκ ἔχω. Τόπους ἔχω καὶ τόπον οὐκ ἔχω. Ἄπαξ ἔπαιξα πάντα καὶ οὐκ ἐπηρεχύνθη. Ἐγὼ μὲν ἐσχίρησα, σὺ δὲ νοεῖ.

Τὸ ὄλον, ᾧ χορεύειν, ὑπάρχει.»

Κι' ἀφοῦ τέλος βύθιζε ἀφοβος καὶ ἀκέραιος, στὴν ἀφοίτητη στοροφάλιγγα τῆς δημιουργίας, στὴ σιωπὴ τὴν πρὶν ἀπὸ κανένα «γεννηθῆτω», ἀφοῦ αἰσθάνονταν στὰ φέρενα τὸν πρωτόσπορο σπινθῆρα καφετερότερο ἀπ' τὸ Σείριο στὴν ἀκμή του, νὰ ξανοίγει στὴν ψυχὴ του τὴν ἀρχὴ ἑνὸς κύκλου νέου, ὁ πρωτοχορευτὴς ἐκεῖνος, στὴν κατάπαυση τοῦ Ὀργίου, θὰ νὰ ἐρμήνευε ἔτσι, τὸ μυστήριο τοῦ χοροῦ στοὺς σύμβαχούς του, ποῦ

θὰ βυθίζονταν μαζί του, μὲς στὸν ἴδιο μυστικὸ καὶ γονιμώτατο ρυθμὸ.

«ᾠ σύμβαχοι, θὰ νᾶλεγε, ἀλήθεια ὑπάρχουν δρόμοι μακρυνότεροι ἀπὸ ἄλλους δρόμους κ' ὅλους δὲν θὰ νὰ μᾶς θρέψει μιὰ μελέτη. Πέρα ἀπὸ τὴ λέξη, πέρα ἀπὸ τὴν πράξη, ποῦ διακόπτει τὴ θαμμένη μὲς τὸ βάθος τῶν ψυχῶν μας συνοχὴ καὶ συνανάσταση τῶν πάντων, εἶνε τὸ Ὀργιο τοῦτο, ὁποῦ ξάφνου ἀπὸ τὸν τόπο τῶν δεσμών μας, μᾶς διαστέλλει μὲς τὸ σύμπαν, μᾶς ὑψώνει μὲς στὸ νάρθηκα τῆς δημιουργίας, γιὰ νὰ νοήσουμε, ν' ἀκούσοιμε, νὰ ἰδοῦμε, ὅσα ἄλλιῶς δὲν θὰ κατείχαμε ποτέ. Μα κρὺς ἴσα μὲ σήμερα εἶν' ὁ χωρισμὸς μας ἀπὸ τ' Ὀργιο τοῦτο κ' ἄδικα ἀγωνίστη ὅπως στοχάστη νὰ τὸ φτάσει, μὲ μιὰ σκέψη καὶ μιὰ πράξη, π' ὄψινται στὴν ἀδράνεια τους, τὴν ἀπόρρητη συναίσθηση τῆς πρώτης, τῆς τεράστιας ρύθμισης τοῦ ἐγὼ μας μὲ τὴν κίνηση ὅλων ἀνεξάρτητα τῶν ὄντων, καὶ σταμάταγαν τὴν πρόοδο τοῦ Ρυθμοῦ βαθείας μας, πέρα ἀκόμα κ' ἀπὸ τὸ πικρὸ σημείο, ὅπου τὴν ἄφηκεν ὁ Ὀρφείας, σὰν ἐστράφη πίσω του νὰ ἰδεῖ.

Ἄλλ' ἐκεῖνος ποῦ ποθεῖ νὰ τὸ γνωρίσει, σβεῖ τὸ λίκνον ὁποῦ κράταγε τὸ νοῦ του μὲς στὸν κύκλο μιᾶς ἐφήμερης μελέτης, καὶ μονάχος, παραιτῶντας τὸν ἑαυτὸ του στὰ σκοτάδια, περιμένει, ὡσότου ν' ἀντικρῦσει φλόγες ὁποῦ ἀκόμα δὲν καῖχαν καὶ πηγὲς ποῦ ἀκόμα δὲν ξυπνήσανε ἀπ' τὸν ὕπνο, κ' ἂν ἀμέσως δὲν ἐννοεῖ τί βλέπει, ἀφίνει τότε, λησμονῶντας μὲς σὲ κείνα καὶ τὸ νοῦ του, τὴν καρδιά του μοναχῆ της νὰ τὸ βρεῖ.

Ἄλλὰ τότε βλέπει τὰ ἄστρα «ζῶα καὶ παμμεγέθη», τότε ἀκούει τὸν τόνο τους ἀκέραιο, τότε μπαίνει ἀνάμεσὸ τους, τότε ὁ ἀναρχος ρυθμὸς τους τονεῖ πείθει νὰ χορεύει ἀκέραιο τὸ χορὸ του ὑπακούοντας στὴν ἀπέραντην ἐνέργεια, ποῦ τὸν κράζει μ' ὅσην ἔχει δύναμη καὶ γλύκα καὶ τὸν σέρνει ἀπὸ τὴ δίνη ποῦ ἀγωνιέται, πρὸς τὸ χῶρο τῆς ἀπόρρητης πληθώρας, ὅπου, ἐνῶ μιλάει ἀκέραιος μιάζει νὰ σωπαίνει κ' ἐνῶ τρέμει κάθε του ἴνα, ἀπὸ ἔρωτα ὑπεράνθρωπο καὶ τόλμη, ἢ καρδιά του λάμπει μὲσα καὶ ἡρεμεῖ. Καὶ ἢ αὐγὴ, δὲν τονεῖ βρῖσκει πλέον μπρὸς στὴ διαίρεση τοῦ Μυστηρίου, μπρὸς σὲ μιὰ ἠθικὴ, μιὰ σκέ-

ψη, μιὰ ἐνέργεια, ποῦ μοιράζονται καὶ παίχουνε στὸν κλῆρο, τὸ μεγάλο κ' ἄρραφο χιτῶνα τῆς αὐτούσιας ζωῆς μας, γιὰ νὰ νιώθει πιὰ στὴν νέαν ἀνατολὴ τοῦ ἀνθρωπομίμητο» τὸν Ἥλιο καὶ τὴ Γῆ, μὲσα στὶς αἰώνιες εὐωδιές της, σάμπως ἄγγιχτη κ' ἀμόλευτη, ἀπ' ὅλη τὴ λοξὴν ἐκείνη σκέψη καὶ ἠθικὴ.

Ἄλλ' ἀπ' τὴν ὥρα, ποῦ θ' ἀρθεῖ νὰ τὸν ἀγκίζει ὁ μέγας Θύρσος, ποῦ εἶνε μέτρο καὶ εἶνε δόρυ, ποῦ εἶνε σκῆπτρο καὶ εἶνε δᾶδα, θὰ παλαίψει βάνοντας τὴ ζωὴ του ὡς ἓναν ἄθλο, ἓνα κέντρο ἐπιμοχθο καὶ πλέριο, γιὰ νὰ ἐνώσει μὲ τὸ θρόμβο τῶν κρυφῶν του ἰδρώτων, σὲ μιὰ διάπυση μονάδα ὑπέρτατα ρυθμίζουσα καὶ πλούσια τὴ συνέργεια καὶ συμπαρουσία τῶν ἀρίθμητων ἀπόψεων, ὁποῦ ξάφνου στὸ κορύφωμα τοῦ Ὀργίου τοῦ ἐκφραστῆκα, κ' ἢ ψυχὴ του θὰ πασχίσει νὰ σαρκώσει τὶς μορφὲς τῆς πιὸ καθάριας διαίσθησής του, ὄχι ὑπάκοος στῆς ὕλης τὸ ἐκμαγεῖο, ἀλλ' ὑψώνοντας τὴν ὕλη στὸν ἑαυτὸ του, ὡς ποῦ βρίσκοντας ὀλόκληρο στὸ τέλος ζωντανὸ καὶ ἀριθμημένο μὲς τὸ νοῦ του, τὸ μυστήριο τῆς κρυφῆς ταξιαρχίας, τὴν οὐσία τοῦ ἴδιου ἡλίου σταλαγμένη μὲσα σ' ὅλες του τὶς κρύπτες τῶν ἐνστίχτων, μὲσα σ' ὅλο του τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα, νὰ ὑψωθεῖ μὲ τὴ σειρὰ του καὶ νὰ δράμει, ἀνακνυκίζοντας ἀκοίμητα τὸ νοῦ του, γιὰ νὰ ἐνώσει τὰ τυφλὰ διαστήματα τοῦ κόσμου, τοὺς χαμένους του συνδέσμους, τοὺς αἰῶνες ποῦ ἐδιαβῆκαν καὶ ποῦ θ' ἄρθουν, τὰ στοιχεῖα καὶ τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους, μὲς τὸ χῶρο τοῦ ἴδιου Ὀργίου καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἴδιου Θεοῦ. Ἄλλὰ πιοῦ Θεοῦ; Ὅχι βέβαια, αὐτοῦ ποῦ ἀνυψωμένος, ἄθλιον εἶδολο στὴ μέση ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς καλεῖ νὰ τοὺς ἐνώσει γιὰ μιὰν ὥρα στὸ ἴδιο ἀπέραντο τραπέζι, ἀλλὰ ἐκεῖνος, ποῦ ἂν ὡς σήμερα ἀναγκάστηκε νὰ ὀδίνει μὲς τὸν ἴδιον ἑαυτὸ του ὅλες τὶς γέννες, καὶ νὰ ράβει ὡσὰ σὲ μήτρα στὸ μηρί του, ὅπιο ἔμβρυο δὲν κατώρθωνεν ἢ ὕλη νὰ κρατήσῃ ὡς μὲ τὸ πλέριο ὀρίμασμά του, ἀλλὰ τώρα φανερώθηκε βαθιά μας καὶ δουλεύει μὲς τὰ φρένα μας ἀκέραιος, γιὰ τὴν κ' οἱ ἴδιοι πιὰ ὑψωθήκαμε ὡς μ' αὐτὴ του τὴν κρυφὴν ἴσα μὲ σήμερα λαχτάρα, ἐτοιμοὶ νὰ κλείσοιμε βαθιά μας καὶ νὰ ἐγκυμονήσοιμε ὅ,τι ἀπὸ τὴ θηλυ-

κότερη του κόσμου μήτρα γλίστησεν ατέλεστο μπροστά μας, ό,τι λαχταρίζει ολόγυρά μας από αιώνες για την πλέρια γέννησή του, ό,τι έκλήθη μεσ' απ' την ανώτατη των πάντων Μοίρα, να πλουτίσει το ρυθμό της πλάσης, και προσθέτοντας ζωή στη ζωή της, να καλέσει μέσ' στο στίβον όπου ανοίχτηκε έτσι διάπλατος μπροστά μας, άσκητες τους πλείους και πιό νέους προφήτες, και χαρά μονακριβή των πάντων, πιό θερμοὺς και πιό μεγάλους, πιό σοφοὺς και πιό γαλήνιους, ρυθμιστὲς της ζωῆς και χαλκευτὲς. Κι' αυτό, ό σύμβαχοι, είναι τώρα, τὸ μυστήριο ποὺ ἐσήμαινε ό χορὸς μου, τὸ μυστήριο της πανάρχαιης και νέας Θεογονίας, τὸ μυστήριο της στιγμῆς αὐτῆς όπου διαβαίνει, ἐνῶ για τοὺς ἀνθρώπους πάλι ἐγένηκε «ἄκοσμος ό κόσμος», ἐνῶ ό πάντροφος αἰώνας ἔχει ἀκόμα μιὰ φορὰ ἀναλύσει τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀσπορη ἀρμονία, κ' ἐνῶ τὸ ἔμβροιο πῶκρυβε στὰ σπλάγχνα της ολόκληρη ἡ ἀνθρώπινη Ἱστορία, και ποὺ ἡ γῆ τὸ ἀπόδοκεν αἰφνίδια με σπασμούς μεγάλους μέσ' ἀπὸ τὰ σκότη της ἀδράνειας εἶν' ἀνάμεσό μας, μόλις ἔπεσε ἀπ' τὴ μήτρα, κυλισμένο μέσα στὸ αἷμα και στὸ χῶμα, βρέφος μυστικὸ κ' ἀτέλεστον ἀκόμα, ἀφημένο ἀπὸ τοὺς ἴδιους ποὺ βοηθῆσαν στὶς ὠδίνες — κ' εἶν' αὐτὸ τὸ προαιώνιο βρέφος, όπου ἂν ἄλλοτε ἔρχονταν στὸν κόσμο, τότε ἀπ' ἄγνωστο πατέρα, τότε ἀπ' ἄγνωστη μητέρα, σᾶμπως ἔκθετο ἢ κλεμμένο, ἀλλὰ για μᾶς πιά τώρα, εἶν' αὐτὸ ποὺ περιμέναμε νὰ πέσει, για νὰ τὸ σηκώσουμε ἀπὸ χάμου και κυκλώνοντάς το, ἀπαράλαχτα ὅπως οἱ Κουρήτες ἐκυκλώσανε νεογέννητο τὸ Δία και χορεύανε χτυπώντας τις ἀσπίδες, για νὰ μὴν ἀκούσει ό Κρόνος τις φωνές του, νὰ τὸ σύρουσε στὴν ἅγια μοναξιά μας, νὰ τὸ λούσουμε σὲ ἀπάρθενες πληγές ἀπ' τὸ αἷμα, κ' οἱ ἴδιοι ἔμεις μανάδες και βυζάχτρες, νὰ τὸ ταΐσουμε τὴν πιὸ ἄξια, τὴν πιὸ θεία πνευματικὴ τροφή τοῦ κόσμου, για νὰ μεγαλώσει ἀντάξιο τοῦ Παντός ποὺ τῶχει σπείρει και της μάνας ποὺ τὸ γέννησε, της Γῆς.

Κι' αὐτὸ εἶνε τὸ τρανὸ μυστήριο τῶν ἀρσενικῶν ὠδίνων, ποὺνε ἀνάγκη νὰ πονέσουμε ὡς τὸ τέλος, ὡσὰν κάπως χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κ' ὡσὰ μόνιοι στὸ φαινόμενο, ἐμεῖς.

Γιατί ἂν κ' ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει

ἀφήσει πίσωθὲ της μιὰν ολόκληρη ἐποχὴ της, κ' ἂν φαντάζει ἐτοιμασμένη ν' ἀρμενίσει στὴ νέαν ἔκταση ποὺ ἀπλώνεται μπροστά της, εἶνε βέβαιο πῶς ὡστόσο δὲν θὰ κόψει τὰ σκοινιά ποὺ ἀκόμα τώρα τὴν κρατοῦνε στὶς προτιότερες ἀχτὲς της, ἂν μπροστά της, δὲν βρεθοῦνε οἱ ὀδηγοὶ της, ποὺ σὰν ἄγγιχοι ἀπ' τ' ἀντίμαχα στοιχεῖα, ἀφοῦ σπάσουν τὰ δεσμά της, θὰ τὴν σύρουν πρὸς τὸ νέον ὠκεανὸ μιᾶς Ἱστορίας, ποὺ νὰ γέμει ἀπ' τὴν αὐτόβροη ἀρμονία, τῶν δυνάμεων ποὺ ζητοῦν νὰ γνωρισθοῦνε τόσους αἰώνες πλεόν ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους και νὰ δέσουν τὸ Ρυθμὸ τους με τὴ Γῆ.

Μὰ για τοῦτο δὲν θ' ἀρκοῦσε δίχως ἄλλο, ἡ σὰν αὐτόματη κ' αἰφνίδια, στὴν ἀέριαν ἐπιφάνεια τοῦ πλανῆτη, διανομῆ κάπιων ἰδιαίτερων ρευμάτων, ὅσο δήποτε, μεγάλων στὴν Ἀρχὴ τους ἀλλ' ἀφοῦ τὸ κοσμογόνο σείστρο, ἀναταράζει και λιχνίσει τὸ ἄστρον ὅλο, σ' ἕνα στίβο ἀγνοημένο, ποὺ νὰ πληρώσει τὸν ὑστερο ὀβολό του στοὺς παλμούς της μεταμόρφωσης τοῦ κόσμου και ποὺ μιάζει ὡς ἕνας π' ὄσβυσε κρατῆρας (κ' ἔτσι βλέπεται ἀπ' τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων), νὰ βρεθοῦνε κάπιοι Λίγιοι, ποὺ ἀγρυπνώντας θὰ δινόνταν σὲ μιὰν ἄσκηση τεράστια, ὡς ν' ἀνοίξει μες τὸ κέντρο της ψυχῆς τους, ἡ κυκλώπεια ματιά, όπου θ' ἀγκαλιᾶσει τὸ νεφέλωμα τῶν πάντων, περασμένων και μελλόντων, τὸν πυρήνα τῶν πυρήνων, τὸ μεσόμφαλον ἀστέρι τῶν ἀγώνων, όπου ἡ θεία ἐνέργεια, τότε εἶν' ὅλη σκεπασμένη ἀπὸ τὸν ἴδιον ὄργανισμό της, τότε δείχεται ὡσὰν ἔξεχλη γαλήνη, ἢ ὡς γιορτάσιμη ἀκατάπονη πληθῶρα, κ' ὅπου, νοώντας ἐνωμένες, τις δυνάμεις ποὺ δὲν φάνηκαν στὴ σκέψη μας ἀκόμα, τις δυνάμεις ποὺ ἀγωνίζονται ὀλοένα, τις δυνάμεις ποὺ πλησιάζουν νὰ φανοῦνε, θὰ ξανοίξουνε βαθιά τους ἕνα πνεῦμα νέο και γι' αὐτὸ ἕνα σύμπαν νέο, μιὰ νέα σάρκα και για τοῦτο νέα τὴ Γῆ μας, ὄχι ἀπλᾶ για ν' ἀνταλλάξουνε μαζί τους μιὰ μνηστεία διαβατικὴ, ἀλλ' ἀφοῦ στήσουν τὸ κορμί τους και τὸ νοῦ τους, σᾶμπως κέντρο τοῦ παντός, για νὰ προβοῦνε, στὴν ἀπ' ὄλα ποὺ ἀναμένεται παντοῦ Ἱερογαμία, ρυθμιστὲς και δημιουργοὶ ἐνὸς κύκλου νέου, ἐνὸς κύκλου νέου προπλάστες και σπορεῖς».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

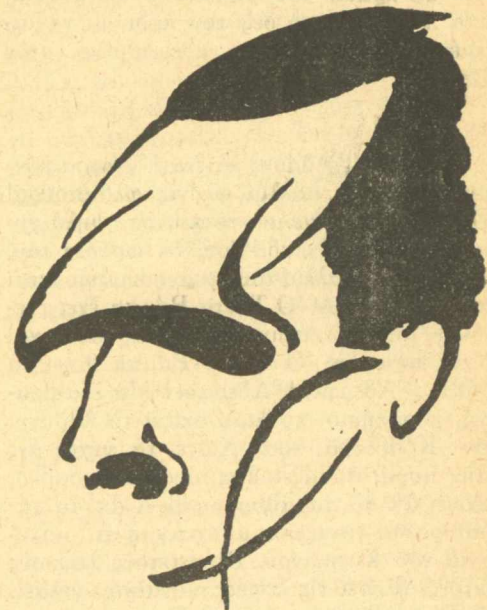
Γραμμένο στὸ 921.

ΤΟΝΤΑ - ΡΑΜΠΑ

(Αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπίλογος τοῦ "Toda Ra-ba", τοῦ νέου ἔργου τοῦ Νίκου Καζαντζάκη. Εἶναι ἕνα θερμὸ δράμα ποὺ φώτισε τὸ νοῦ τοῦ νέου μόλις ἀντίκρουσε τὸ λείψανο τοῦ Λένιν μες στὸ λιτὸ ξύλινο μανωλεῖο. Ἀπὸ τὸ μεθυσμένο κεφάλι, περνάει κατὰφωτο, πολύχρωμο, σφοδρὸ τὸ δράμα τοῦ «μεγάλου βραδίου», της δέφερης παρουσίας τῶν προλεταρίων).

Ἡ Κόκκινη Πλατέα. Τεῖχη τοῦ Κρεμλίνου. Ὁ ἥλιος εἶναι μύδρος κόκκινος, κρεμασμένος πάνω στὴ δύση. Παράξενοι ἀστερισμοὶ ἀνεβαίνουνε στὸν ὀρίζοντα με τὰ δρεπάνια, τὰ σφυριά και τοὺς φλεγόμενους Λένιν. Βρέχει, βρέχει πάνω στὴ γῆς. Ὁ Τόντα-Ράμπα ὀρθὸς σφίγγει, σφίγγει, σφίγγει τὰ σπρα του δόντια. Τὰ μάτια του, κίτρινα, μάβρα, κόκκινα, κυλοῦνε. Κοιτάζει μπροστά του, μέσα ἀπὸ τὴ βουερή, βραδινὴ βροχή, τὸ σιδερόχρωμο κάφκαλο τοῦ Λένιν. Τὸ νιώθει νὰ ταραζεται ἀργὰ μες στὴ λάσπη, σὰν ἀγρίμι της νύχτας, πού, με τὸ βράδι, βάζει μπρὸς του τὸ δρόμο. Ὁ Τόντα-Ράμπα σφίγγει τὰ δόντια φοβάται. Ὁ Τόντα-Ράμπα φοβάται, πάει νὰ συντριφεῖ τὸ κάφκαλο ζυγώνει, ὁ Τόντα-Ράμπα παραμερίζει ζερβά ὁ μικρὸς Κινέζος, στὸ πλεβρό του, φράζει τὸ δρόμο. Ὁ Τόντα-Ράμπα γυρίζει τὰ μάτια του πίσου, οἱ μάβρες του κόρες πλαταίνουνε στὴ νύχτα, βλέπει: ἡ οὐρὰ τοῦ κάφκαλου ξετυλίγεται, ταραζεται και φιδοσέρνεται πάνω στὰ μουσκεμένα λιθάρια. Ἡ οὐρὰ τοῦ κάφκαλου εἶναι γιομάτη μάτια, ἀφτιά, ρουθούνια και στόματα. Μουγγρίζει, βρουχᾶται κουφά, γελάει και κλαίει και ντινίζει, καθὼς φίδι με κουδούνια. Ὁ Τόντα-Ράμπα και βρουχᾶται, γελάει και κλαίει κ' οἱ χοντροὶ μπρούντζινοὶ χαλκάδες στοὺς ἀστράγαλους του ντινίζουνε. Γυρίζει κατὰ τὸν Κινέζο: — Δὲ σοῦρχεται σένα νὰ χορέψεις; Δὲ σὲ πιάνει σένα μεράκι νὰ χῶσεις τὸ μαχαίρι στὰτζί σου; Μὰ ὁ Κινέζος γυρίζει γλωμός, με χεῖλι φρυμένο, γυρλιίζει: — Σῶπα!

Βρέχει. Οἱ ἄντρες ἀνατριχιάζουν, οἱ γυναῖκες φοβοῦνται, τὰ παιδιὰ ἀπλώνουνε τὰ χεῖρια, παρακαλοῦν: «Ἀνοιξε, πατερούλη Λένιν! Ἀνοιξε, πατερούλη Λένιν!» Τὸ στόμα τοῦ κάφκαλου ἀνοίγει. Οἱ πρῶτοι, οἱ

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

(Σχέδιο Τ. Καλμούζου).

πιὸ κοντινοὶ, χάνουνται. Ὑστερα οἱ ἄλλοι... κ' οἱ ἄλλοι... Ὁ Τόντα-Ράμπα σκιρτάει μὴγει τις φτέρνες στὴ γῆς, ἀντιστέκεται. Κάπιος τὸν ἄδραξε και τὸν τραβάει, τὸν τραβάει ἀκίνητο στὴ γῆς. Ὁ Τόντα-Ράμπα ἀρπάζει τὸν Κινέζο ἀπὸ τὸ σβέρο, κάνει ἕνα βῆμα, δυὸ βήματα, σφίγγει τὰ δόντια και χάνεται.

Ὁ Τόντα-Ράμπα δὲ βλέπει τίποτε. Οἱ πλατιές του πατούσες ψαχουλέβουνε και σέρνονται σὰ θρὸς πάνω στὶς πλάκες. Βρίσκουν ἕνα σκαλί, σκαλώνουνε τὰ φῆνονε, χαμηλώνουνε, βρίσκουν ἄλλο σκαλί, σκαλώνουνε... Ζέστη πιχτικὴ. Πιὸς ἔκραξε: Κάπιος ἔκραξε! Τὰ μελίγνια τοῦ Τόντα-Ράμπα βροντοῦνε σὰν νταβούλια και τὸ λαρύγγι του προήσκειται. Πνίγεται. Σηκώνει τὸ χέρι. Σκίζει τὸ ποκάμισο με τὰ πλατιά κόκκινα τετραγωνα, ἀνασαίνει. Εἶναι εὐτυχημένος, γελάει ὁ Κινέζος, δεξά του, γυρίζει θυμωμένος. Ὁ Τόντα-Ράμπα σηκώνει τὸ δεξιὸ πόδι, σκύβει τὸ μεγάλο κορμί, τὰ μαζεμένα δαχτύλια του ἐτοιμάζουνται νὰ σκαλώσουνε στ' ἄλλο σκαλί... Σάφνου ἕνα φῶς ποὺ στρα-

βώνει. Ὁ Τόντα-Ράμπα ξαφνιάζεται, τὰ μελίγγια του σκάζουνε. Τὸ κρανίον τοῦ Λένιν! Τὸ κρανίον τοῦ Λένιν! Ὁ Τόντα-Ράμπα παραπατᾷ τὸ δεξιὸν τοῦ πόδι, μὲ τὰ μαζεμένα δαχτύλια, μένει κρεμασμένο στὸν ἄερα...

Ἄχου! Τὸ δάσος καίεται! Ἄστρα κόκκινα χύνονται, μαλλιά, φλόγες, φλάμπουρα! Ὁ Τόντα-Ράμπα μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ χυμαίει... Τὰ ματόκλαδά του, τὰ φρύδια του, τὰ σγουρὰ μαλλιά του, τσουρουφλίζονται καὶ τριζοβολοῦν. Ὁ Τόντα-Ράμπα ἔχει φτεροῦγες μάβρες, κίτρινο σαμψί, ἀρπάγια καὶ νύχια καρνάδα. Ὁ Τόντα-Ράμπα θέλει νὰ κράξει: Ἄδερφοί! Ἄδερφοί! Μὰ ἓνα βραχνό, κορακῆσιο κράξιμο σκίζει τὸ λαρυγγί του: Κρά, κρά, κρά! Χώνει τὰ νύχια μὲς στὴν πυρᾷ, ἀρπάζει ἓνα ἀναμμένο δαβλό, φέβγει ἀπ' τὸ παράθυρο· φέβγει ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ γαντζώνει μιὰ στιγμή στὰ μπεντένια τοῦ Κρεμλίνου. Βλέπει τοὺς λεφκοὺς ἄντρες, βλέπει τὶς λεφκὲς γυναῖκες, γελᾷ. Ὁ Τόντα-Ράμπα γελᾷ κι ὅλα τὰ τούμπα του τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ, κρεμασμένα στοὺς τοίχους τῶν στρατῶν, ἀνατινάσσονται. Ὁ Τόντα-Ράμπα χύνεται. Διασκελᾷ τὴ Μόσχα, πηδαίει τοὺς κάμπους τῆς Οὐκρανίας, περνᾷ τὸ Δνεῖπερο, φτάνει τὴ Μάβρη θάλασσα. Ὁ Τόντα-Ράμπα φτάνει τὴ Μάβρη θάλασσα, λούζει μὲς τὰ κύματα τὰ μακριὰ, μάβρα του πόδια, δροσιέται· λούζει τὰ φλεγόμενα μεριά του, χυμαίει μπροστά, βάνει τὴν κόκκινη φτέρνα στὴ Σταμπούλ, πηδαίει ἀπὸ νησὶ σὲ νησὶ πάνω ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο, πατάει τὴν Κρήτη, διασκελᾷ τὸ λουλακὶ πέλαγο, χώνει τὸ βαρὶ, πλατὶ πόδι στὴν Ἀφρική. Ἡ μάβρη μάσκα τοῦ Λένιν τινάζεται καὶ ἀντιδονᾷ στὴ ράχη του. Ὁ ἥσκιος τοῦ Τόντα-Ράμπα σκοτεινιάζει τὸν ἥλιο. Οἱ Ἄγγλοι στὴν Αἴγυπτο σηκώνουνε τὸ κεφάλι· τὰ σαγόνια τους χάσκουνε καὶ τὰ σακουλισμένα μάτια τους ἀλλοθωρίζουν.

Ὁ Τόντα-Ράμπα σηκώνει πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του τὸν ἀναμμένο δαβλό. Βιγλίζει: ἦ ματιά του πέφτει σὸν ἁγιούπας: Λιβύη, Σουδάν, Καμερόν, Κογκό, Ταγκανίκα... Ἐρημοί, βάλτοι, δάση... Στηλώνει τὰφτί: τὸ καμτσίκι σουρίζει... οἱ ἄντρες ἀντιστηλώ-

νούνται... οἱ γυναῖκες κλαῖνε... Ὅλη ἡ νέγρη γις κλαίει. Ὁ Τόντα Ράμπα κάνει ἓνα πήδημα, σταματᾷ, παλλόμενος. Ἄ! ὁ γλυκὸς λόφος τοῦ μικροῦ χωριοῦ του! Ἄ! τὰ μνήματα τῶν προγόνων! Μάσκες κόκκινες καὶ μάβρες, κρανία ποὺ χάσκουνε, τοῦφρες γυναικῆσια μαλλιά, γιορντάνια ἀπὸ δόντια! «Γονιοί μου! Γονιοί μου!» Ὁ Τόντα-Ράμπα σκάβει μὲ τὰ νύχια του τὸ χῶμα. Ὁ Τόντα-Ράμπα σκάβει ἓνα χαντάκι μὲς στὰ μνήματα, χώνει τὸ πρόσωπό του στὸ χαντάκι: «Γονιοί, γονιοί! Ἄνοιξε τὰ στόματα! Θὰ σᾶς κερᾶσω αἶμα! Ἄνοιξε τὰ στόματα! Θὰ σᾶς πουχτίσω κρέας! Γονιοί, Γονιοί! Ἄνοιξε τὰφτί: Λένιν! Λένιν!» Ὁ Τόντα-Ράμπα μῆγχει τὸν ἀναμμένο δαβλό μὲς στοὺς τάφους. Ὁ Τόντα-Ράμπα κρεμαίει τὴ μάσκα τοῦ Λένιν στὸ στήθος του καὶ χορέβει. Ὁ Λένιν τινάζεται, ἀναπηδαίει πάνω στὸ πλατὶ, μάβρο στήθος καὶ χορέβει. Τὰ μνήματα ἀντιδονοῦνε καὶ πυρώνουνε σὰ σπῆλιοι λιονταριῶν. Στὰ πλεβρὰ τῶν σκελετῶν τὰ ρόπαλα, τὰ σκεπάνια, τὰ μαχαίρια σηκώνονται ἀργά, ὁλοῖσα ἀπὸ τὸ χῶμα. Ὁ Τόντα-Ράμπα νιώθει ὅλα τὰ ρόπαλα, τὰ σκεπάνια καὶ τὰ μαχαίρια τῶν προγόνων ζῶνι στὰ νεφρὰ του. Ἀφρίζει μανιασμένος, οἱ θηλιές τοῦ κρανίου του τρίζουν. Ὁ Τόντα-Ράμπα παίρνει ἀπὸ τοὺς τάφους μιὰ φούχτα χῶμα καὶ τὸ σκορπάει στὴν κεφαλὴ του. Μερέβει. Μερέβει μιὰ στάλα. Καθίζει πάνω σ' ἓνα μνήμα, στὸν ἥλιο. Ὅλο τὸ κορμί του καπνίζει. Βάζει τὸ βαρὶ ζερβὸ χέρι ἀντήλιο: Μυρμήκια; Δὲν ξεκρίνει. Σκαρβαῖτοι ποὺ κυλοῦνε τὸ βόλο τους τὴν κοπριά; Ἄνθρωποι; Ἄδερφοί! Ἄδερφοί! Μακριὲς μυρμηκῆς ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ μὲς στοὺς βάλτους ὡς στὴ μέση ὡς στὸ λαρυγγί... Μπαμπάκι, ρίζι, λινάρι, καουτσούκ... Ἡ πείνα, ἡ σκλαβιά... Ὁ τρόμος!

Ὁ Τόντα-Ράμπα σκύβει τὸ σγουρό του πρόσωπο, τὸ σφίγγει ἀνάμεσα στὰ γόνατα καὶ κλαίει... κλαίει. Τὰ δάκρυα πέφτουνε κόμποι, κόμποι πάνω στὰ μνήματα κ' ἡ γις φουσκώνει καὶ βράζει. Μιὰ ἀστραπὴ περνᾷ, ἓνας αἰώνας περνᾷ... Ἐάφνου μιὰ κραβγή. Ὁλος ὁ κάμπος ἔκραξε καθὼς γυναῖκα. Ὁ Τόντα-Ράμπα σηκώνει τὸ κεφάλι, σφουγγίζει τὰ μάτια μὲ τὸ καφτὸ χέρι του. Τραβιέται πίσω, οἱ τρίχες του σηκώνονται:

Ἐνα κράνος... σπηρούνια... Τὰ σπηρούνια ζυγώνουνε, μεγαλώνουνε, μεγαλώνουνε, σὰν ἥλιοι.. γυρίζουνε, τρίζουνε, στραβώνουνε τὸν Τόντα-Ράμπα. Μιὰ γυναῖκα συντριβεται ἀπ' τὰ σπηρούνια! Τὰ σπηρούνια φέβγουνε, φέβγουνε ματωμένα. Ὁ Τόντα Ράμπα σηκώνεται πάνω στὸ λόφο, ἀνοίγει τὰ μπράτσα του, τὸ στήθος του τρίζει: οὐρλιάζει ἔξαλλος: Ἀχό! Ἀχό! Ἀχό! Ρίχνει δέντρα, ἀνάβει πυρές, παραμερίζει τὶς πέτρες, ἀνοίγει πλατωσιὰ· πάει κ' ἔρχεται πάνω ἀπ' τοὺς τάφους. Κράζει μὲ τὰ ὄνομά του τοὺς μεγάλους πολεμικοὺς προγόνους, σκάβει μὲ τὸ πόδι του τὴ γις: «Βοήθεια! Βοήθεια!» Ὁ ἥλιος γυρίζει πάνω ἀπ' τὴν κεφαλὴ του ἢ γις γυρίζει, γυρίζει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του... Τὰ κοράκια, ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γις, περνοῦνε καὶ ξαναπερνοῦνε λιμασμένα. Ὁ Τόντα-Ράμπα στέκεται στὴν ἄκρη τοῦ λόφου τῶν προγόνων, ἀπλώνει τὰ χέρια κατὰ τὸν κάμπο. Οὐρλιάζει: Ἀχό! Ἀχό! Ἀχό! Μιὰ σκεβρωμένη γυναῖκα σηκώνει μουγγίζοντας τὸ κορμί της: «Ἐνα λιοντάρι! Ἄκουσα λιοντάρι στὰ μνήματα!» Οἱ ἄντρες σταματοῦν, ἀνοίγουνε τὸ στόμα, ἀφουκράζονται. Τὸ καμτσίκι φιδολυγᾷ καὶ σουρίζει, χαρακώνει, ματώνει τὰ κορμιά, σουρίζει πάλι... Μὰ ἓνα παιδί ξεφέβγει καὶ κράζει: «Τόντα-Ράμπα! Βλέπω τὸν Τόντα-Ράμπα πάνω στὰ μνήματα!»

Τόντα-Ράμπα! Τόντα-Ράμπα! Οἱ νέγροι τινάζονται ὄξω ἀπὸ τοὺς βάλτους, σπρώγγουνται, χοροπηδοῦνε, σκαρφαλώνουνε στὸ λόφο. Τὰ δρεπάνια τους ἀνάβουνε καὶ σβήνουνε στὴ ζώση τους. Ἄδερφοί! Ἄδερφοί! Ὁ Τόντα Ράμπα γελᾷ καὶ κλαίει, φιλάει, χώνει τὰ ρουθούνια του μὲς τὰ θερμὰ κεφάλια, ρουφᾷει, ἀνασαίνει τὴ ράτσα του. Κράζει: «Ἡρθα! Ἡρθα! Ἡρθα!» Οἱ γυναῖκες τρίβονται μὲ λίπος, ἀνάβουνε γύρω στοὺς ἄντρες πυρές, ρίχνουνε στριγγῆς κραβγές. Ξερίζουνε ζαχαροκάλαμο, γιομώνουν ἓνα φλασκὶ κρασί. Τὰ βάζουνε μπρὸς στὰ πόδια τοῦ Τόντα-Ράμπα, παραμερίζουνε, πέφτουνε πίστομα πάνω στοὺς τάφους: «Τόντα-Ράμπα, μίλησε!» Ὁ Τόντα-Ράμπα σκύβει τὸ κεφάλι, χυμαίει, ζυμώνει μὲ τὶς χοντρές, ροζάρικες φτέρνες του, ἓναν ἓνα, τοὺς τάφους, κράζει: «Γονιοί! Γονιοί! Ἄνεβῆτε στὸν ἥλιο! Μιλῶ!» Σηκώνει τὰ μάτια, τὰ στηλώνει πάνω

στὴ ράτσα του: «Ἄκουσε, ράτσα μου, μιλῶ!» Ὁ Τόντα-Ράμπα ἀνασπᾷ ἀπ' τὸ στήθος του τὴ μάβρη μάσκα τοῦ Λένιν, τὴ χώνει στὸ πρόσωπό του καὶ τὴ δένει μὲ γερά σκοινιά. Ὁ Τόντα-Ράμπα παραπατᾷ. Ἐνα φοβερὸ Πνέμα γαντζώθηκε πάνω στὸ πρόσωπό του, χωνέβει μὲς στὰ σωθικά του, σπάζει καὶ συντριβει τὴν καρδιά του. Δὲν μπορεῖ πιά νὰ περπατήσει, δὲν μπορεῖ πιά νὰ μιλήσει, χορέβει. Ὁ Τόντα-Ράμπα χορέβει πολὺ ἀργά, τρέμοντας. Ἀγγίζει ἀλαφρὰ τὴ γις μὲ τὰκράνυλά του, τραβιέται τρομαγμένος· τρέμει. Σκύβει, κλαουρίζει, ζητιανέβει: «Ἐλεος! Ἐλεος, ἀφέντες!» Ἀπλώνει τὸ χέρι κατὰ τὸ βοριά, ἀπλώνει τὸ χέρι κατὰ τὸ νοτιὰ, κατὰ τὴν ἀνατολή, τὴ δύση. Τὸ πρόσωπό του εἶναι ἀρίφνητος στρατὸς παιδιὰ ποὺ κλαῖνε καὶ κράζουνε καὶ γυρέβουνε ψωμί. «Ἐλεος! Ἐλεος, ἀφέντες!» Ὁ Τόντα-Ράμπα σταματᾷ, ἀνοίγει τὰ μάτια, ἀνοίγει τὰφτί, προσμένει... Ἄ! Ἄ! Τὰ δόντια του τρίζουνε, τὰ μάτια του κυλοῦνε. Οἱ χοντρές φλέβες πάνω στὸ μέτωπο φουσκώνουνε, ξεραίνονται, κλαδίζονται σὰν κέρατα. Οἱ γυναῖκες σκίζουνε τὰ μάγουλά τους καὶ πέφτουνε στὶς φλόγες. Οἱ ἄντρες ἀνασηκώνονται πάνω στὰ γόνατά τους ἀγκομαχώντας. Ὁ Τόντα-Ράμπα χυμαίει μπροστά. Τὸ πρόσωπό του εἶναι τεραστίος στρατὸς σὲ δρόμο. Ρίχνει μιὰν κραβγὴ σὰν πεινασμένος ἁγιούπας, ἀντιστηλώνει τὸ κορμί, κλείνει, παίρνει πίσω τὸ χέρι του. Ὁ χορὸς ξεσπᾷ ἀδέσμεφτος, οἱ πατοῦσες τῶν ἀντρῶν τρέμουν, οἱ γυναῖκες ἀναβαστοῦνε τὰ στήθη τους καὶ σκούζουνε: «Λένιν! Λένιν!» Ὁ Τόντα-Ράμπα ἀρπάζει ἓνα δρεπάνι, τὸ ταράζει στὸν ἄερα, δεξιά, ξερβά, καὶ θερίζει, θερίζει, θερίζει. Ἀρπάζει μὲ τὰ δόντια του τὰ ζαχαροκάλαμα, τὰ σπάζει, τὰ φτύνει καταγίς, τὰ ποδοπατάει. Γελᾷ. Ἀναποδογυρίζει τὸ φλασκί... Χορέβει ἀπὸ πάνω, ζυμώνει τὸ κρασί μὲ τὸ χῶμα.

Μιὰ ὥρα, δυὸ ὥρες... Ὁ Τόντα-Ράμπα χορέβει. Ὁ Τόντα-Ράμπα βγάει πόδια καὶ χέρια ἀρίφνητα. Ὁ Τόντα-Ράμπα κυλάει καὶ τρίχει καὶ χώνει στὴ γις σὰν τροχός. Ὁλάκερο τὸ τρομερὸ κορμί του, ἀπὸ τὶς φτέρνες ὡς τὴ σγουρὴ χήτη, μιλάει, μιλάει στὴ ράτσα του. Οἱ μασκάλες του καπνίζουνε. Τὰ μάτια του ἀνεβαίνουνε καὶ κατεβαίνουνε. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του οἱ

σπίθες τινάζονται κι όλα τὰ νέγρικα κεφάλια ανάβουνε. Οἱ πεθαμένοι ἀνεβαίνουνε βουβὰ ἀπὸ τὰ χῶματα καὶ κάθονται διπλογόνατοι στὸν ἥλιο.

Οἱ νέγροι, χάσκοντας, ἀγκομαχώντας, καταίδρωτοι, κοιτάζουνε τὸν Τόντα-Ράμπα πὸν χορέβει καὶ βλέπουνε κι ἀκοῦνε: Ὁ Λένιν κλαίει, ὁ Λένιν ζητάει βοήθεια· ὁ Λένιν ζητιανέβει στὸ βοριά καὶ στὸ νότο, στὴν ἀνατολή, στὴ δύση, Ἄχ! Ἄχ! Ὁ πόλεμος! Ὁ πόλεμος! Ἐνας κόκκινος πύργος, ψηλός, ψηλός, ὡς τὸν οὐρανό. Ὁ Λένιν ὄρθιος πάνω στὴν κορφή ταράζει ἕνα δρεπάνι. Ἀδράχνει τοὺς βασιλιάδες, τοὺς παπάδες, τὶς πόρνες, τοὺς ἀφέντες καὶ θεορίζει, θεορίζει, θεορίζει. Γελάει:

— «Τὰ χωράφια μου θὰ κοπριστοῦνε... τὸ στάρι μου θὰ φυτρώσει. Τὰ παιδιά μου θ'ἀχουνε ψωμί.» Γελάει. Κοιτάζει κάτω τὸ πλήθος. Βλέπει ἕνα ἄνθρωπο χοντρό.. σκύβει, τὸν ἀρπάζει καὶ κράα! μὲ τὸ τακούνι τοῦ σπάζει τὸ κεφάλι. Βλέπει ση-ροῦνια... τὰ μασάει, τὰ κάνει κομάτια, τὰ φτύνει. Κράζει: «Ἄδερφοί! Ἄδερφοί! Τρώγετε, πίνετε, κοιμάστε, κάνετε παιδιά, δουλέβετε! Ἡ γῆ εἶναι δική σας!»

Ὁ μαῦρος χορὸς ξεσπάει, οἱ νέγροι διασκελοῦνε τὴ γῆ, οἱ γυναῖκες γκρεμίζουνε δέντρα, πέφτουνε πάνω στὴν πυρὰ τοῦ Τόντα-Ράμπα, ἀνάβουνε. Μιά γριά ἀρπάζει τὸ τούμπανο καὶ βαράει ξέφρενη. Οἱ πεθαμένοι ἀνοιχτοῦνε σὶς πέτρες τὰ σκουριασμένα τοὺς ἄρματα καὶ χυμοῦν ἀπὸ κάτω, ἀπὸ πάνω, στὸ πλευρὸ τῶν ζωντανῶν. Ὁ ἀέρας γίνεται πηχτός καὶ μπλάβος καὶ μαῦρος· οἱ ζωντανοὶ τὸν παραμερίζουνε μὲ τὰ χέρια, λάμνοντας, κι ἀνοίγουνε διάβα. Μπροστὰ βαδίζει βίαια, μὲ γιορτανὶ ἀπὸ δόντια ἀνθρώπινα, ὁ μάβρος Λένιν. Οἱ νέγροι καταβαίνουν—ὅλα τὰ γρύμια οὐρλιάζουν ἔξαλλα. Χουρρά! Ὁ Τόντα-Ράμπα σηκώνει τὰ χέρια, ταράζει τὸν ἀνάμμένο δαβλό, τὸ φλάμπουρό του. Μακριά, πολὺ μακριά, πέρα ἀπ' τὶς θάλασσες, ἕνας κίτρινος Λένιν πηγαίνει μπροστὰ καὶ τὰ κίτρινα πλήθη κυλοῦνε τρικυμιστὰ καὶ καταβαίνουν: «Ἄδερφοί! Ἄδερφοί!» Ἐνα παιδί καθάλα στὸ λαιμὸ τῆς μάνας του χτυπάει γελώντας τὰ μικρὰ τοὺς χέρια καὶ κράζει! «Ἀχό! γονιοί! Ἀχό! γονιοί! Ἀχό! Κοιτάξτε στὸ βοριά!»

Χουρρά! Μακριά, πολὺ μακριά, πέρα ἀπ' τὰ πέλαγα ἕνας ἄσπρος Λένιν πηγαίνει μπροστὰ καὶ τὰσπρα πλήθη κυλοῦνε τρικυμιστὰ καὶ καταβαίνουν. Τὰ ξαθὰ μαλλιά κυματίζουνε στὸν ἄνεμο: «Ἄδερφοί! Ἄδερφοί!» Ἡ γῆ τρέμει. Τὸ δάσο μὲ τ'ἀγρια θεριά μαζέβεται οὐρλιάζοντας καὶ συναίζεται: «Ἐλεος, ἔλεος, σκλάβοι!» Ὁ Τόντα Ράμπα σταματάει καὶ παραπατᾷ. Ἡ μάβρη μάσκα ντραντάζει καὶ ταράζει τὴν κεφαλὴ του, θέλει νὰ φύγει, σπάζει τὰ σκιοινιά, οἰχνεὶ μιὰ κραβγή, πάει...

Ἐνα πύρινο πουλὶ τινάζεται ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ καὶ κάθεται... τινάζεται ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο καὶ κάθεται... Τινάζεται ἀπὸ κεφαλὴ σὲ κεφαλὴ καὶ κάθεται... Φρού! Φρού! Ἀποθέτει τὴ φλόγα, στρογγυλή, λαμπερὴ σὰν ἄβγδ καὶ τραβᾷ. Τὸ πύρινο πουλὶ, κουρνιασμένο στὴν κορφή τοῦ δάσου, ξεδιπλώνει τὴν οὐρά του. Ἡ οὐρά του εἶναι μιὰ πυρκαγιά· τὰ μάτια του εἶναι κόκκινα, τὰ νύχια του εἶναι κόκκινα, οἱ φτεροῦγγες του εἶνε δυὸ πυρὸς πού τὶς μαστιγώνει ὁ ἄνεμος. Ὁ ἄνεμος φουσαίει. Ὁ ἄνεμος τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσης, τοῦ βοριᾶ καὶ τοῦ νότου. Ὅλοι οἱ ἄνεμοι φουσοῦνε. Ὁ κίτρινος ἄνεμος, ὁ λευκὸς ἄνεμος, ὁ νέγκρος ἄνεμος. Τὸ πουλὶ κράζει: «Εἶμαι ὁ Λένιν! Εἶμαι ὁ Λένιν!»

Ἐνας τίγρης... δυὸ τίγρηδες... τρεῖς τίγρηδες... Πηδοῦνε, πέφτουνε, ἀναποδογυρίζουνε μὲ τὰ πόδια στὸν ἀέρα, μὲς σὶς φλόγες. Μάτια ἀρίφνητα, κίτρινα καταστρόγγυλα... Ὁ τρόμος! Οἱ πύθνηκοι σκληρίζουνε, κλαουρίζουνε καὶ πέφτουνε ψημένοι. Ἐνα μεγάλο φίδι κυματίζει μανιασμένα, τυλίγεται γύρω σ' ἕνα μπαουμπάμπ καὶ τὰ λέπια του σκάζουν. Οἱ ἀσπαλάχοι ἀνεβαίνουνε στὴ γῆ, τὰ χοντρά σκουληκία κυλοῦνε χοχλιδωτὰ πάνω στὴ θράκα καὶ σκάζουνε ἔχειλα λίπος. Καναρίνια, παπαγάλοι, κολιμπρι ἀνοίγουνε τὸ ραμφὶ τους μιὰ, δυὸ, καὶ πέφτουνε πλανταγμένα. Ἀχά! Ἀχά! ἡ κάσκα ἐνὸς ἀφέντη! Ἀχά! τὸ χέρι ἐνὸς ἀφέντη! Σηκώνεται προσταχτικό, βαράει τὸ μαστίγι, πέφτει κάρβουνο. ὦ! ὦ! μιὰ χρυσὴ μασέλα! Τὸ χρυσάφι λυώνει καὶ τρέχει χοντρά δάκρυα σὶς στάχτες. ὦ! ἡ γλυκιὰ μυρωδιὰ τῆς ἔχτριχῆς σάρκας πὸν καίγεται!

Ἡ ἄβγῃ σκάζει. Ὁ Τόντα-Ράμπα κάθεται πάνω στὸ λόφο. Βλέπει. Βλέπει τὴν πράσινη γῆ. Βρέχει. Ἡ βροχὴ πέφτει γλυκὰ καὶ δροσιζει τὰ χέρια τοῦ Τόντα-Ράμπα καὶ τὴ φλεγόμενη ράχη του. Δροσιζει τὴ γῆ. Οἱ τάφοι κοιμοῦνται ἡμεροὶ πολὺ, πολὺ τρυφεροί, γαληνεμένοι κάτω ἀπὸ τὶς χλιαρὲς στάλες. Ἡ μυρωδιὰ τοῦ χωμάτου ἀνεβαίνει, ἀνεβαίνει καὶ τὰ πλατιά ρουθούνια τοῦ Τόντα-Ράμπα τρέμουνε καὶ φουσκώνουνε. Τὸ μυαλό τοῦ Τόντα-Ράμπα εἶναι βῶλος χῶμα πὸν καπνίζει. Βρέχει. Ἡ γῆ πίνει... οἱ πέτρες γελοῦν... οἱ σπόροι τοῦ σταριοῦ τινάζονται. Ὁ Τόντα-Ράμπα βλέπει ὅλους τοὺς σπόρους τοῦ σταριοῦ κάτω ἀπ' τὸ χῶμα νὰ ταράζονται μυστικά, χαρούμενα, νὰ συμπλέχονται σὰν ἀδερφοί, νὰ κατεργάζονται ἄργα, κάτω

ἀπὸ τὴ σκληρὴ φλούδα τῆς γῆς, ἕνα μεγάλο ξαπλωμένο σῶμα μὲ σταβρωμένα τὰ χέρια, μὲ τὰ μάτια σφαλιστὰ, τὸ μέτωπο φεγγοβόλο καὶ βαρὶ: τὸ Λένιν!

Ὁ Τόντα-Ράμπα ξαφνικὰ ξεσπάει σὲ κλάμα. Δὲν μπορεῖ πιά νὰ βαστήξει τὴ χαρὰ του Κλαίει.

Ὁ μικρὸς κινέζος πλαῖ τοῦ ἀνυπομονεῖ, τότε σπρώχνει:— Ἐμπρός, ἔμπρός λοιπόν, σύντροφε! Νὰ δοῦμε κ' ἐμεῖς!

Τὰ μαζεμένα δαχτύλια τοῦ νέγκρου ξεσφίγγονται. Τὸ δεξιὸ πόδι χαμηλώνει στὰ ποκάτου σκαλί. Ὁ Τόντα-Ράμπα προχωράει.

N. KAZANTZAKHS
(Μεταφραστὴς ἀπὸ τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο:
Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ)

ΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΤΗΣ ΚΥΡΑ - ΝΙΚΟΛΑΙΝΑΣ

Ἡ Κυρὰ-Νικόλαινα δὲν ἔκανε παιδιὰ. Ἐξῆ μῆνες μετὰ τὸ γάμο της ξεκίνησ' ἀπ' τὸ μακρυνὸ χωριὸ τῆς γιὰ τὴν Ἀμέρικα, ὅπου ὁ ἄντρας της θ'ἄκανε τὴν τύχη του στὰ τρίτα ὑπόγεια κανενοῦ οὐρανοξυστή.

Μόλις πάτησε πόδι στὸ κατὰστρομα καὶ τὸ θαλασσινὸ ἀεράκι ἀνέμιζε τὶς μαυριδερὲς πλεξοῦδες τῶν μαλλιών της, κύτταξε περίεργα τριγύρω της. Στὸ κατὰστρομα, δῶθε κείθε, παιδιὰ καὶ μαννάδες, παλλικάρια μὲ ξεθωριασμένα μουστάκια, νεόπαντρες καὶ λεύτερα κορίτσια πὸν πήγαιναν γιὰ παντρεία, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνθρωποσαλάτα μὲ τὴ λάμψη τῆς ἐλπίδας στὰ μάτια, πήγαιναν γιὰ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καθ' ἕνας, ἦτανε σίγουρος πὸς μιὰ μέρα, θὰ γύριζε Κροῖσος στὸ χωριὸ του.

— Νά! Τοῦ Γιώργη τοῦ Μισεροῦ τὸ παιδί μὴ δὲ γύρισε λουσαρισμένος σὰν πρωθυπουργὸς καὶ μὲ τὴ τζάντα ντίγκκα στὰ δολλάρια;

— Ἐχ, νὰ μοῦ ζήσης Ἀμέρικα μὲ τὸ θαμαστὸ χρυσάφι σου!

Ἀμέρικα!! Τὸ λέγανε καὶ τὸ ξανάλεγαν σὰ νὰ πιπιλίζουν παραγεμιστὴ καραμέλα.

Ἡ κυρὰ-Νικόλαινα, ἔριξε μιὰ ματιὰ στὰ φαλακρὰ βουνὰ ποῦκρυβαν τὸ χωριὸ τῆς καὶ συλλοίστηκε μὲ πίκρα: «Σὰν τέτοια

ῶρα πότιζα τὰ βασιλικά καὶ μάζενα τὴ γίδα ἀπ' τὸ χωράφι.» Κατόπι, πήγε τὸ μυαλό της στὴ γριά τὴ μόμμα τῆς ποῦρριχνη ποτάμι τὰ δάκρυα ὄντας ἀνέβαινε στὸ μουλάρι.

— Στὸ καλό. Στὴν εὐκὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου, φώναξε καὶ τὸ τσεμπεράκι της χόρεψε, ξεσκεπάζοντας τὶς κάτασπρες πλεξοῦδες.

«Καφερὴ μάμμα...» συλλοίστηκε καὶ τὴν πήραν τὰ δάκρυα.

— Ἐἰ; ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ ξωπίσω της. Τὶ μυξοκλαῖς, κουρούνα μου; Ὁ χωρισμὸς εἶναι μεγάλος καμὸς, μὰ τί νὰ γένη; Ἀπόφαση χρειάζεται.

Γύρισε καὶ κύτταξε πίσω της. Μιὰ γυναῖκα μ' ἕν' ἄσκημο παιδί στεκότανε σὰ νὰ γύρευε συντροφιὰ.

— Γιὰ πὸν νῆχομε καλ' ἀρώτημα;

— Γιὰ τὸ Πίτς-Πιάου, ἔκανε δειλὰ ἡ κυρὰ-Νικόλαινα.

— Κ' ἐγὼ γιὰ τὸ Τσικάγο, εἶπε χωρὶς νὰ τὴ ρωτήση. Εἶναι ὁ ἄντρας μου ἐκεῖ. Ὁ Γιώργης μου καὶ δουλεύει σ' ἕνα μεγάλο μπαρμπέριχο. Ἐχομε ἕφτα χρόνια ν' ἀνταμώσουμε. Ὅσο εἶναι τὸ παιδάκι μου ἴσια ἴσια. Γύρισε στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ κατὰστρομα καὶ φώναξε:

— Λευτέρη! Ἐλα δῶ, σκασμένη. Θὰ

πέσης, κακομοίρη μου, στη θάλασσα και θά φάω ἐγὼ τις καραμέλες πού θά φέρη ὁ μπαμπᾶς σου.

Ὁ Λευτέρης, μόλις ἄκουσε τις καραμέλες, κόντευε τις δυὸ γυναῖκες.

— Νὰ σοῦ ζήση, καὶ δουλευτής, ἔκανε ἢ κυρὰ-Νικόλαινα καὶ τὰ μάτια της στράψανε καθὼς χαΐδευε τὸ κουρεμένο κεφάλι.

— Φχαριστῶ. Καὶ τοῦ λόγου σου;

— Ἐγὼ ἀνεστέναξε ἢ κυρὰ-Νικόλαινα δὲν ἔχω ἀκόμη κανένα σημάδι. Μὲ τὸ Νικόλα μου, ἔνα μῆνα μέιναμε ἀπ' τὸ γάμο μας, μὰ δὲν εἶδα φῶς. Τὶ ξέρεις ὅμως. Στὴν Ἀμερικὴ ἔχει γιαιτροὺς κὰν καὶ κὰν. Ἄμα δῶ τὰ σκοῦρα θά τρέξω. Στὸ χωριό, βλέπεις, κομπογιανίτες εἶναι. Κ' ὕστερις σοῦ λέει ὁ ἄλλος πὼς ἐκεῖ φκιάνουνε κ' ἀνθρώπους μὲ τὴ μηχανή, ὅχι ὁ Νικόλας μου λεβέντης ἴσαμε κεῖ πάνω!

Κεῖνὴ τὴ στιγμή μιὰ φασαρία γένηκε στὸ κατάστρωμα. Οἱ ἐπιβάτες τρέχανε στὴν ἄκρη κουνώντας τὰ μαντίλια καὶ τοὺς σκούφους στὸν ἀέρα.

— Γειά! Ἀκουστήκαν πολλὲς φωνὲς μαζί καὶ τὸ ὑπερωκεάνειο ἄνοιξε κάτασπρους ἀφροὺς ξοπίσω του, σὰ θυμωμένη γκαμήλα.

* *

— Καλορίζικο καὶ καλονοίκιαστο, φώναξε μὲ τέμπο ἢ κυρὰ-Μαχαίραινα. Καλὰ κέρδη.

— Φχαριστῶ. Τὶ κάνει ὁ κύρ-Μαχαίρας; Δὲν περᾶς νὰ σὲ φιλέψω ἕναν καφεδάκο; προσεφέρθηκεν ἢ κυρὰ-Νικόλαινα.

Μπήκε μὲ τὸ δεξιὸ πόδι καὶ καθισε πάνω στὸ μπαούλο μὲ τὸ νταντελένιο σκέπασμα. Ὑστερα, κύτταξε μὲ τὴ σειρά τὸ ταβάνι, τὰ κουφώματα, τὸ πάτωμα.

— Ὁραῖο τῷφκιασε. Καλορίζικο καὶ γειὰ στὰ χέρια του.

— Ἐ, ὅσο γιὰ νὰ μαζωχτοῦμε, ἔκανε συγκαταβατικὰ ἢ κυρὰ-Νικόλαινα. Ἀγάλι ἀγάλια. Μεθαύριο θά τελειώση καὶ τὸ πλανὸ δωμάτιο. Θὰ τὸ νοικιάσουμε καὶ θά βγάλουμε τὸ χρέος. Εἴχαμε κ' ἔμεῖς μερικὰ ψιλούλια κ' ἐκεῖνα μᾶς τὰ κόψανε στὴ μέση...

— Γεροὶ νᾶσαστε κ' ὅλα φκιάνονται. Τὸ καλὸ ἦτανε νὰ μὴν ξεκινήσετε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ.

— Τὶ νὰ κάνουμε, κυρὰ-Μαχαίραινα; Ὁ Νικόλας μου ἤθελε νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα. Εἶχε κ' ἀδερφὲς ἀνύπαντρες, βλέπεις, κ' ἔκανε τὸ χρέος του. Μὰ γιὰ νὰ μέινουμε στὸ χωριὸ ἦτανε μπίτι ἀδύνατο. Τὶ νὰ σοῦ πῶ κυρὰ-Μαχαίραινά μου. Τὸ καλλίτερο μέρος εἶναι ἢ Ἀθήνα. Τήρα νὰ ἰδῆς τὶ μᾶς κάνανε», εἶπε κουνώντας τὸ χέρι της. Σέρβιρε τὸν καφέ καὶ συνέχισε: «Μόλις πατήσαμε τὸ πόδι μας στὸ χωριὸ μαζεῦτηκαν οἱ χωριάτες στὸ σπίτι καὶ μᾶς ξετάζανε ἀπ' τὸ κεφάλι ὡς τὰ νύχια. Τηράγανε τὰ σκουτιά, τὶς παντοῦφλες, τὰ μπαούλα. Ἄφησέ με κυρὰ-Μαχαίραινά μου. Ἄλλο πού σοῦ μολογᾶω κ' ἄλλο νὰν τὰ βλέπεις. Ἰχ...

Πάνω στὴν ὥρα, ἕνα ξερὸ χτύπημα ἀκούστηκε στὴν πόρτα. Τάκ, τάκ, τάκ.

— Νὰ χαθῆς, κουρούνη, φώναξ' ἢ κυρὰ-Νικόλαινα κ' ἄνοιξε τὴν πόρτα. Ἐνα μαῦρο μαλιαρὸ σκυλί μπήκε μέσα χοροπηδώντας κ' ἄρχισε νὰ τὴ γλύφῃ. — «Βόρι; Βόρι; Νὰ χαθῆς ἀχρόνιαγε, κουρούνη,» φώναξε καὶ τὸν χαΐδευε κ' ὁ σκύλος ξαπλώθηκε ἀνάσκελα μπροστά της. Τότες ἐκεῖνη σήκωσε τὸ πόδι της καὶ μὲ τὴ μύτη τῆς παντόφλας πασπάτευε τὸ ζῶ. Ὁ Βόρις ἔμεινε ξερὸς γιὰ κάμποση ὥρα. Ὑστερα σηκώθηκε κ' ἄρχισε νὰ τὴ γλύφῃ χοροπηδώντας.

— Παληκοκουταβάκι. Νὰ χαθῆς, νὰ χαθῆς... Αὐτὰ σ' ἀρέσουνε σένα, εἶπε καὶ γέλασε πονηρὰ.

Ἡ κυρὰ-Μαχαίραινα, ρούφηξε μιὰ γουλιὰ καφέ καὶ κύτταξε μὲ τρόπο τὸ σκυλί. Κατόπι εἶπε:

— Νὰ μὲ συμπαθῆς κυρὰ-Νικόλαινά μου, μὰ ἂν δὲν κάνω λάθος δὲν ἔχετε παιδιὰ;

— Ὁχι, εἶπε κ' ἔρριξε μιὰ μπουκιὰ ψωμί στὸ σκύλο. Τὸ λάθος εἶναι δικό μου. Ὁ Νικόλας μου, ζωὴ νᾶχη, μὲ πῆγε στοὺς γιαιτροὺς στὴν Ἀμερικὴ, μὰ τίποτα. Μὲ τὰ πολλὰ ἔμεινα! Μὰ τώρα νὰ ἰδῆς ὁ διάολος πὼς τὰ φέρνει. Μόλις μὲ πιάσανε οἱ πόνοι, μὲ πῆγανε στὸ σοκομεῖο καὶ μὲ ξαπλώσανε στὸ κρεβάτι. Φτάνει κ' ὁ γιαιτρός. Μὲ κυττάζει καὶ φεύγει. Ἐγὼ τσίριζα κ' ἔσφιγγα τὰ σίδερα τοῦ κρεβατιοῦ, πού πῆγανε νὰ σπᾶσουνε. Πιάνει, πού λές, ὁ γιαιτρός τὸν ἄντρα μου, πού περίμενε σ' ἄλλο δωμάτιο τὴ γέννα καὶ τοῦ λέει ὀρθὰ κοφτά:

Τὶ προτιμᾶς; Τὸ παιδί ἢ τὴν γυναῖκα σου; Ἐχει ἐλάττωμα στὴ μήτρα καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος παρὰ νὰ κομματιάσωμε τὸ παιδί.

— Μπρὲ ἀμάν! Δὲν μπορεῖ;...

— Νό, νό, ἀπάντησε κ' ἐκούνησε τὸ δάχτυλο κάνοντας τὴ χειρονομία τοῦ γιαιτροῦ. Ἐγὼ φώναζα πού χάλαιγε ὁ κόσμος.

— Τὴ γυναῖκα ἢ τὸ παιδί; ξανάπε ὁ γιαιτρός.

Τότες ὁ Νικόλας μου, ζωὴ νᾶχη, εἶπε:

— Τὸ παιδί κομμάτια νὰ γένη. Ὁ ἀνθρώπος μου νὰ σωθῆ καὶ ἄς κουρευέται τὸ παιδί.

— Κ' ἔτσι ὅπως τῶπε γένηκε. Τὸ βγάλανε κομμάτια.

— Ἐ, εἶπε κ' ἀνεστέναξε ἢ κυρὰ-Μαχαίραινα. Γερωσύνη νᾶχετε καὶ ἄς λείπουνε καὶ τὰ παιδιὰ. Σάμπως ἔμεῖς πού δὲν ἔχουμε δὲν καλοπερνᾶμε; Τὶ θὲς φασαρίες καὶ κλάμματα, εἶπε μ' ἀπογοήτευση καὶ κύτταξε ἀπ' τὸ παράθυρο τοὺς ἐργάτες πού σουβάντιζαν στὴ σκαλωσιά. Ὑστερα σηκώθηκε, ταχτοποίησε τὶς σοῦρες τοῦ φουστανιοῦ της καὶ στάθηκε κατὰ τὴν πόρτα.

— Ἐμένα νὰ μὲ συμπαθῆς, κυρὰ Νικόλαινά μου, μὰ ἔχω δουλειὰ στὸ σπίτι.

— Στὸ καλὸ καὶ νᾶρχεσαι νὰν τὰ μολογᾶμε καμμιά φορὰ.

— Πῶς, πῶς, ἔκανε καὶ τράβηξε μὲ διάκριση τὴν πόρτα ξωπίσω της.

Μέσα σ' ἕξη μῆνες * * * τὸ σπίτι εἶχε κουρτιστῆ στὴν ἐντέλεια. Δωμάτια δεξιά, δωμάτια ἀριστερὰ καὶ στὴ μέση ἕνα μακρὸ ἄντρο πού πῆγαινε κατὰ τὸ πηγάδι. Κι' ἀπὸ νοικιάρηδες;

— Ὅλα τὰ δωμάτια βολεμένα. Στὸ μεγάλο τὸ μπροστινὸ μὲ τὸ παράθυρο στὸ δρόμο καθόντανε ἢ Κατινίτσα. Ἐ, ἐδῶ πού τὰ λέμε, πρόσφυγγια ἦτανε, ἀπὸ τὴ Σμύρνη ἦτανε τί μὲνοιαζε; Στὸ σπίτι μου μιὰ φορὰ δὲ μ' ἐνόχλαγε. Ὁξω στὰ ξενοδοχεῖα ἄς πάη νὰ βγάλῃ τὰ μάτια της. Τὶ μὲ νοιάζει ἔμένα; ἔκανε χαμηλώνοντας τὴ φωνή της. Στ' ἄλλα εἶχε δυὸ φοιτητάδες, μιὰ πού χώρισε μὲ τὸν ἄντρα της καὶ στὸ τελευταῖο ἕναν ἐργένη. Διότροπος ἦτανε λιγάκι, μὰ ποιὸς τὸν ἔβλεπε; Νύχτα ἐρχότανε, νύχτα ἐφευγε. Τώρα, δόξα νᾶχη ὁ Θεός, καλὰ εἴμαστε. Βγάλουμε καὶ τὸ χρέος

ἀγάλι ἀγάλια κ' ἀνασάναμε. Ὁ Νικόλας μου εἶχε τὴ δουλίτσα του καὶ καλοπερνᾶγαμε.

Τ' Ἀῖ-Νικόλα τὴν παραμονὴ παρακάλεσαν τὸν Κύρ-Δημητρὸς τὸν ἐργένη νὰ βάλουνε τὸ κρεβάτι τους στὴν κάμαρά του, γιὰ τὴ θάχανε γλέντι καὶ σωστὸ ἦτανε νὰ γίνῃ σάλα τὸ δικό τους.

— Κάνετε ὅ,τι σᾶς φωτήση ὁ διάολος εἶπε κάνοντας μιὰ θυμωμένη χειρονομία, καὶ σὰ νὰ βαρυνότανε τὰ πολλὰ λόγια ἔχωσε τὴ ρεμπουμπλικὰ στὰ μάτια του καὶ τῶστριψε βιαστικά. Μὰ ἢ κυρὰ-Νικόλαινα θᾶκανε τὴ δουλειὰ της μιὰ φορὰ. Κι' ἂν ξύνισε τὰ μούτρα του τὸ ἴδιο τῶχε. Ἄμα τ' ἀρέσει, ἄμα δὲν τοῦ καλόρχεται ἄς τ' ἀφήσῃ. Καὶ μὲ πεντακόσες δραχμὲς τὴν παρακάλεσε νὰ τὸ δώσῃ. Φτάνει, πού δὲν τῆς ἄφησε ζωντανὸ γιὰ ζωντανὸ ἀκυνήγητο. Τὶ νὰ πρωτοθυμηθῆ; Τὴν πάπια, πού τῆς ἔφαγε μὲ μιὰ παρέα στὴν ταβέρνα, ἢ τὰ κλωσσόπουλα πού τῆς ξεντέργιασε στὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας;

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, φώναξε, στὴν Κατινίτσα. Ἀκοῦς ἐκεῖ, φώναξε, τὸν παλιοκουρούνη, νὰ μὴ μοῦ κἀνὴ χάρη;

— Γιὰ ποιὸν μιλάς, κυρὰ-Βδοξία; Δὲν κατάλαβα.

— Γι' αὐτοῦνον ἐκεῖ. Τὸν μπεκρούλιακα.

— Μὰ αὐτός, καλέ, δὲ δίνει τ' ἀγγέλου του νερό. Δὲν τὸν βλέπεις πού λυπάται νὰ φάη;

— Τρρρρρούκα, τρρρρούκα, φώναξε ῥίχνοντας μὲ τὴ φουχτα λίγο καλαμπόκι κ' ἕνα στράτεμα ὀλόκληρο τὴν περικύκλωσε ἀπὸ παπιά, χῆνες, ὄρνιθες καὶ ξωπίσω ἢ γάτα ἢ Λουλοῦ κ' ὁ Βόρις κουνώντας τὴν οὐρά του. Πῆρε πάλι λίγο καλαμπόκι μὲ κεχρὶ κ' ἔρριξε στὰ ζωντανὰ μουρμουρίζοντας. Πάνω στὴν ὥρα, ὁ κύρ-Δημητρὸς ὁ ἐργένης μπουκάρει μὲ μιὰ μποτίλια στὸ χέρι.

— Ποντικός δὲ χωροῦσε στὴν τρύπα του κ' ἔσερνε καὶ κολοκύθα. Δὲν τὰ σφάζεις, χριστιανὴ μου, νὰ τὰ κάνουμε μεζέ. Τὶ τὰ φυλάς; Γιὰ νὰ μᾶς πιάνει λιγούρα;

— Τήρα τὴ δουλειὰ σου, μπεκροκανάτα, καὶ μὴν ἀνακατεύεσαι, πού σοῦ βγάλανε τὰ μάτια τὰ ζωντανὰ, εἶπε γιὰ νὰ ξεσπάσῃ.

— Βρὲ ἄφησέ με, φώναξε κάνοντας μιὰ χειρονομία. Ἐγὼ σοῦδωσα μιὰ συμβουλή γιὰ νὰ γλυτώσουμε λιγάκι ἀπ' τὶς κοτσου-

λιές κι' ἀπὲ σοῦ φαίνεται πὼς πεινοῦμε;
— Πές της τα, πές της τα, ἔγνεψε μὲ
τρόπο κείνη πὺν χώρισε τὸν ἄντρα της καὶ
πὺν τρωγόντανε γιὰ τὴν πάστρα.

— Τί νὰ τῆς πῶ; Σάμπως καταλαβαίνει
πέντε βόδια πόσα ζευγάρια κάνουνε.

— Παλιοκουρούνη, φώναξε βγαίνοντας
ἀπ' τὰ ὄρια ἡ κυρὰ— Νικόλαινα.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, κερά μου. Σοῦ φαί-
νεται πὼς ἄλλη δουλειὰ δὲν κάνωμε παρὰ
νὰ καταγινόμαστε μὲ τὰ ζωντόβολά σου;
Ἡ πὼς θὰ κνιτᾶζουμε κι' ἔμεις κάθε βρά-
δυ τὴ Λουλοῦ στὰ κεραμῦδια, ἂν καλοπαν-
τρεύτηκε, ἢ τὸν κόκορα πότε ταΐζει τίς
κόττες.

Ἡ κυρὰ— Νικόλας, πὺν δούλευε στὸ δι-
πλάνο γιαλί, μπῆκε στὴ μέση.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, κουμπάρε, μὲ τίς γυ-
ναῖκες θὰ τὰ βάλῃς τώρα;.. Ἄστες, μὴν τίς
ἔεσυνορίζεσαι...

— Παλιοκουρούνη! Νοικοκυρὰ γυναῖκα
νὰ μὲ βοῖζης κι' ἀπὸ πάνω...

— Σκύλος πὺν δὲ δαγκάνει ἄς τον νὰ
γαυγίξῃ. Τὴν ὄρεξή σας ἔχω τώρα; Φόρεσε

τὸ καπέλλο του στραβὰ κι' ἔφυγε. Κατὰ τὸ
βράδυ ἦρθε μ' ἕνα κάρρο, κανόνισε τοὺς λο-
γαριασμοὺς του μὲ τὸν κύρ— Νικόλα, φόρ-
τωσε τὰ κουρέλια του κι' ἄφησε γειά. Τὸ
ἴδιο ἔκανε κι' ἐκείνη πὺν χώρισε τὸν ἄντρα
της γιὰτὶ συχαινόντανε τίς κοτσουλιές. Μὰ
κι' ἡ Κατινίτσα βρῆκε κάποιον πὺν τῆ σπῆ-
τωσε καὶ ἄδειασε τὸ δωμάτιο.

Στὸ μεταξὺ πιάσανε κι' οἱ ζέστες, κι' ἡ
κυρὰ— Νικόλαινα πῆγε στὸ χωριό της νὰ
ἔσεκάση καὶ νὰ δῆ ἕνα χτηματάκι ποῦχε.
Στὸ γυρισμὸ ἔφερε κι' ἕνα ἄδύνατο μελα-
χροινὸ κοριτσάκι μαζί της. Πολλοὶ λέγανε
πὼς τὸ πῆρε γιὰ ψυχοπαίδι. Τί ξέρεις;
Ἄκληροι εἶναι, σπῆτι ἔχουνε γιὰτὶ νὰ πάη
χαμένο; Ἄλλοι πάλε πὼς εἶχ' ἔλνοσσία καὶ
τὸ πῆρε γιὰ ν' ἀλλάξῃ κλίμα, μὰ τὸ βέβαιο
ἦτανε πὼς ἀπὸ τότες ἔκανε τίς κόττες μιά,
μιά, κι' ὁ Βόριος λύσσαξε καὶ τὸν σκοτώ-
σανε. Μονάχα ἡ Λουλοῦ ἀπόμεινε γιὰ νὰ
κνηγήτῃ τὰ ποντίκια. Ἡ κυρὰ— Νικόλαινα
τώρα πιά εἶχε κι' αὐτὴ παιδί γιὰ τὰ γερα-
τεία της.

ΝΑΤΣΙΚΑ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΕ ΦΙΛΟΥΣ ΚΙ' ΑΓΝΩΣΤΟΥΣ

Ποιὸ μεθύσι τὴν καρδιά μου θὰ κοι-
μῆσαι! Ἐναν ὕπνο θέλω καὶ νὰ μὴ ξυπνήσω
πιά! Στὴν καρδιά μου σπάρραξαν τόσοι
πόνοι! Ἀγάπησα τὸν ἄνθρωπο, τὴν ὁμορ-
φιά, τὴν τέχνη! Κι' ὅμως δὲν ἦταν πλάϊ
μου παρὰ ἕνας βάρβαρος. Τί τρομερό!
Ἐνας βάρβαρος, μὲ τὸ σπαθὶ του ἀδιόκοπα
στὸ χέρι!

* *

Τόσο βάρος ποῖς ἀντέχει; Ἐνας δαί-
μονας ἔσεχίξει τὴν καρδιά μου: ἡ διάφρευση,
ἡ ἐγκατάλειψη, ἡ ἐρήμωση, ἡ ματαιότητα,
ὁ χαμός, ἡ φτώχεια! Μάτανα ἀπλώνω τὰ
χέρια μου. Τὸ κενὸ τί νὰ μοῦ δώσει; —
Στέκω καὶ βλέπω τοὺς διαβάτες. Ὁ ἄνεμος
σφυρίζει στὸ δέντρο πὺν σταμάτησα κι'
ἐγὼ χάνομαι σὲ σκέψεις, σὲ σκέψεις! Ἐνα
κορίτσι πέρασε ἀπὸ μπροστά μου. Βιά-
ζεται τόσο πολὺ! Λές κι' αἰῶριο θὰ πεθάνει.
Ἐνα κορίτσι φτωχικὰ ντυμένο! μὰ τόσο
ὁμορφο, τόσο ὁμορφο! Ἄς μοροῦσα νὰ
τοῦ μιλήσω.

Νά! τὸ Φθινόπωρο μὲ τὸ μελαγχολικὸ του
πρωτοβρόχι. — Φύγε ἀσημένια λάμψη, φαι-
δρὸ καλοκαιρί— Τοὺς χρυσούς, τοὺς αἰμά-
τινους, τοὺς χυμώδεις καρπούς σου, τὸ
χέρι μου δὲ θὰ μαζώξει. Τέτοια δῶρα δὲ
μοῦ δοθήκαν. Θὰ γευθῶ τὴν πίκρα, τὴ με-
λαγχολία, τὴ φθορά σου. Εἶμαι ἕνας βου-
βὸς διαβάτης. — Μέσα μου ὁ ὠκεανὸς μα-
νιάζει. Πουθενὰ δὲ βλέπω στεριά ν' ἀράξω:
ἕνα κομμάτι γῆς, ἕνα κάρβο, ἕνα λιμανάκι.
Τὰ κύματα πὺν φεύγουν μὲ τὰ πελώρια
μαῦρα νέφη σου, μὲ τραβᾶνε, μὲ πᾶνε μα-
κριά, μακριά! Ἄστρο σωτήριο, ὄδηγο, που-
θενὰ δὲ προβάλλει. Κ' ἐγὼ ταξιδεύω, ἔτσι,
στὰ χαμένα.

* *

Προσευχήσου καὶ γιὰ μένα, ἂν τ' ἀξίξω.
ἀγνή, ἐπαναστατημένη, ὠραία ψυχὴ! Σ'
ἕναν κόσμον τέλειο, σοφὸ, ἐλεύθερο, εὐτυ-
χισμένο πὺν θὰ φτάσουνε, οἱ ἄνθρωποι
πὺν θὰ ζοῦνε τότε, θὰ στὸ λογαριάσουνε
πολὺ. Ἐγὼ βουλιάζω, χάνομαι! Τὰ χρόνια

μας εἶνε τόσο φτωχὰ, τόσο τιποτένια! Κα-
τάντησαν ὡς καὶ τὸ πνεῦμα ἕνα ἀνόητο
πράγμα: σκουπίδι. Ὁ δάσκαλος σοῦ μιλάει
πίσω ἀπὸ κάθε τί. Ὁ δάσκαλος καὶ τὸ
γαϊδούρι.

* *

Μὲ τὸ πάθος τῆς μουσικῆς, μὲ τὰ φτερά
τοῦ Ἥχου, ἄς βροῦμε ὅ,τι δὲ ζήσαμε: τὴ
χαρὰ, τὴ χαρὰ! Ἡ σημασία της δὲ βρί-
σκεται παρὰ σὲ δάφτα μέσα. Σώπα κι' ἄ-
κουσε! τὸν ἄπειρο κόσμον της. Θᾶχεις τὸ
οἶγος πὺν ἐμπνέει. Τὸν ἄνθρωπο πὺν σφα-
δάζει πάνω στὸ φλοιὸ τῆς γῆς.

* *

Ἡρθε τὸ χιόνι. Ἀπροετοιμαστούς βρῆκε
τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους. Πόσοι ἀπὸ δά-
φτους δὲ θὰ πεθάνουν σήμερα! Οἱ δρό-
μοι ἄσπρισαν. Τὰ κεραμῖδια τὸ ἴδιο. Ὁ
Ἰμνητὸς δὲ φαίνεται. Ἡ θύελλα ἔχει
βουλιάζει τὰ γύρω βουνά. Ἀνθρώποι τρυ-
πώνουν σὲ παράγκες, σὲ ὑπόγεια, σὲ κατα-
γώγια, σὲ ταβέρνες, γιὰ νὰ σωθοῦνε! Τὸ
κακὸ εἶναι τεράστιο. Ἀβάσταχτη ἡ κάθε
στιγμὴ πὺν φεύγει. Ἄ! ποῖς μπορεῖ νὰ
ζεῖ καὶ νὰ ὑπάρχει τόση δυστυχία! Ἐξαλλο-
ς τρέχω μὲς τοὺς ἄσπρους δρόμους.
Τὸ χιόνι πέφτει πυκνὸ, πυκνὸ. Ἡ ἐντύ-
πωσή του, ἡ ἀόριστα μελαγχολικὴ ἐντύ-
πωσή του, ξυπνάει τὴν ἄβυσσο βαθιά μου:
παράπονα, παράπονα, θαμμένα τόσο καιρό!
Ὅ,τι μοῦ συμβαίνει εἶνε ἀκατανόμαστο:
μὲ λόγια δὲ μπορῶ νὰ σᾶς τὸ δώσω. Ποῖς
εἶδε τὸ δαίμονα στὴ φλόγα, τὸν ἄγγελο στὸ
λουλουδάκι, τὸ ἄπειρο στὴν ἀχυβάδα, τὸν
ἄνθρωπο πέρα ἀπ' τὴ σκιά τῆς ὑπαρξῆς
του;.. Μιὰ πυρκαγιά σωριάζει τὸν ρημαγμέ-
νο ἑαυτὸ μου. Ἡ θύελλα μαίνεται σ' ἄφτιά
μου κι' ἡ ἐπανάσταση στὴν κατακόμβη
τῆς ψυχῆς μου.

* *

Ἐνα αἶσθημα παιδεύει τὸ μυαλό μου.
Μιὰ ἀγωνία τυραγνὰ τὰ σπλάχνα μου—μιὰ
ἀγωνία, ἕνα βαθὺ σκοτάδι! Ἐλάτε πρὸς
ἐμένα, ἐλάτε κοντά μου—ἔσεῖς, πὺν σὰν καὶ
μένα ἀγαπάτε τὴ Φύση, τὴ μητέρα Φύση: τὰ
λουλούδια καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ἐνας κόσμος
βασιλεύει μέσα μου, ἕνας κόσμος βουλιάζει.
Ἐξῆσα τόσο πολὺ μὲ τὴν ἀνάμνηση,
μὲ τὴν προσδοκία, ὥστε δὲν ὑπάρχω
πιά.— Στὰ βουνά, τ' ἀγριεμένα μαῦρα

σύννεφα μανιάζουν' ἡ βροχὴ κλαίει' τὰ
δέντρα μαδιοῦνται' τὸ χιόνι θὰ ξανα-
πέσει βαρὺ καὶ θὰ σκεπάσει τὴ γῆ. Χειμῶ-
νας. Μονάχος— σὰν ἕνας βράχος στὴν ἄκρη
ἐνὸς γκρεμοῦ— σὰν ἕνα ξεμοναχιασμένο
δέντρο ψηλά στὴν κορφὴ ἐνὸς ξεροῦ βουνοῦ
—μὲ δέρνει ἡ σκέψη, τὸ πάθος τῆς Ἀγά-
πης, τὸ ὄνειρο τῆς ὁμορφιάς.— Βλέπω
κάτω ἀπὸ τὸν πένθιμον ἥλιο τῆς ἐσπέρας
μιὰ σκιά νὰ φεύγει. Ποῖς βαδίζει μόνος;
Μετρῶ μέσα μου τίς δυστυχίες καὶ σπαράζω.
Ἡ ἐρημιά, ἡ φτώχεια, ἡ γκρίνια, τὸ μα-
ράζι, ἡ ὀρφάνια, τὸ κακὸ, κνηγήει τὸν
ἄμοιρο κόσμον! Τὸ μαστίγιον μιᾶς σκληρῆς
καὶ βίαιης κοινωνίας, τὸν σπαράζει. Λαβω-
μένος, σὰν τὸ πουλὶ πὺν κτύπησε ἕνας ἐπιτή-
δειος κνηγός, σέρνεται καὶ σκορπιέται μέσ'
στὰ τρίστατα, σ' ἄφτη τὴν ἀφόρητη, τὴ ματω-
μένη, τὴν ἀέναη κατακύλα του' ἔχοντας
ὡς μόνον ὄπλο, ὡς μόνον μέσον ζωῆς καὶ συν-
τήρησης, τὴν ἀδικία, τὸ χυδαῖο πάθος, τὸν
ἔξευτελισμὸ. Ἄχ! χειμῶνας βασιλεύει στὶς
καρδιές καὶ στὰ ἄφυλλα δέντρα!

* *

Μιὰν ἀχτίδα σου, ἦλιε, ρίξε καὶ σὲ μένα,
μιὰν ἀχτίδα! Ἡ κρῦα καρδιά μου θὰ πε-
θάνει! Τραγούδησα τὸ λευκὸ βασίλειό σου.
Ἀγάπησα μὲ πάθος τὸ σύννεφο πὺν τρέχει
σὲ δάφτο' τὸν ἀσύλληπτον ἀέρα σου' τὸ
πουλὶ πὺν σὲ δοξάζει. Μιὰν ἀχτίδα σου
ρίξε καὶ σὲ μένα! Εἶμαι τόσο μόνος! Δίχως
ἔρωτα, χωρὶς ἀγάπη, χωρὶς στοργὴν καμ-
μιά! Μιὰν ἀχτίδα σου πὼς λαχτάρησα νὰ
ζεστάνει τὴν ἄδεια μὲν καρδιά! — Χει-
μῶνας ἀτέλειωτος πλανιέται γύρω μας. Τὰ
δέντρα στενάζουν. Οἱ ἄμοιροι φτωχοὺς καρ-
διές ματώνουν. Τὰ πουλιὰ δὲν ἔρχονται
στὸ παράθυρό μας. Ἡ ἀνοιξὴ εἶνε μακριά.

* *

«Ὅλα μπορεῖ νὰ τᾶξεις' ἀγάπη σὰν δὲν
ἔνωσες, εἶν' ὅλα ἔρημα καὶ μαῦρα» λένε
συχνὰ οἱ ἄνθρωποι' κι' ἔχουν τόσο δίκην!
— Ἀγάπη, πὺν θὰ βρῶ τὰ βήματά σου;
ποιὸν ὕμνον νὰ σοῦ χαρίσω; τί τραγούδι νὰ
σοῦ πῶ; Νύχτες ἀξέχαστες ἐπέρασα παρα-
καλώντας τὸν ἥλιο σου νὰ ἀνατείλει καὶ σὲ
μένα, στὴ μαραζωμένη μου καρδιά! Στους
δρόμους πὺν πάω μονάχος, στὶς ταβέρνες
πὺν χώνουμαι γιὰ νὰ κοιμῶσ' τ' ὄνειρό σου,
στὸ Νεκροταφεῖο πὺν νυχτώνω, στὸ γειτο-

νικό δασάκι που ρεμβάζω, παντού, τρέμοντας σ' άναζητώ και φωνάζω. Του κάκου! ποιός μ' άκούει; Έσύ, πουθενά, άχ! πουθενά δέ φαίνεσαι! Έγινα λοιπόν τόσο άκατάλληλος, ώστε να μην είμαι άξιος μιάς τέτοιας ανθρώπινης τύχης; Ποιός ξέρει! Ίσως να πέρασε πλάι μου, κι' εγώ να μην την άγγιξα. Πόσες άνάλογες ιστορίες δέ μās τὸ λένε; Συμβαίνουν τόσα πολλά! Τόσα όμοια πράγματα.— Ή σκιά πὸν τρέχει κυνηγημένη ἀπὸ τὸ σύννεφο πάνω στὰ πράσινα χωράφια, τὸ νοσταλγικὸ φεγγάρι πὸν χρυσώνει τίς ἀπέραντες και νυχτωμένες θάλασσες, τὸ ξεμοναχιασμένο δλόφλογο ἄστρο πὸν τρεμίζει ἡσυχο στὸν οὐρανό, ἡ βουή τοῦ δάσους μές' στους ἄγριους χειμῶνες, ἡ θύελλα, τὸ χιόνι, τὸ νερό, ἡ θάλασσα, κι' ἀκόμα, τὸ ξυλιασμένο και στοιχειωμένο γέρικο δέντρο πὸν εἶδα μιά φορά σ' ἕνα σχεδὸν ἀκατοίκητο νησάκι πὸν βρέθηκα ναυαγὸς ὕστερα ἀπὸ σκέψη και μελαγχολία πὸν με τρέλανε,— ὅλα τὰ ἄπειρα θαύματα μιάς αἰωνιότητας, μιάς πεζῆς καθημερινῆς πραγματικότητας, τί ἔχουν νὰ μοῦ διηγηθοῦνε χωρὶς ἐσένα; Τί μοῦ εἶπαν; Έσὺ (τὸ ξέρω τόσο βαθιά) εἶσαι ἡ ὄραση πὸν μās μπάζει σ' ὅλα αὐτὰ τὰ αἰώνια και κοινὰ πράγματα, εἶσαι τὸ χρῶμα πὸν ζωντανεύει τὰ ἄπιαστα και φευγαλέα σχήματα, εἶσαι ὁ ἤχος πὸν μās συνδέει μὲ τὸ Θεό, εἶσαι, ἡ φωνὴ πὸν βγαίνει ἀπ' τὸ ζεστὸ λαρύγγι, εἶσαι ἡ ἀχτίδα πὸν διασχίζει τόσο ἄπειρο γιὰ νὰ φτάσει ἔως τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ μας. Ἀχ! τί ἄβυσσος μὲ χωρίζει ἀπ' τὸν ὑπόλοιπο κόσμο! Τόσο τιποτένιος εἶμαι; Δὲν ἔχω καμμιὰ συμπάθεια. Ποῦ νὰ στραφῶ; Σὲ ποιὰ σφαῖρα νὰ φύγω; Τί ἀκόμα ν' ἀγκαλιάσω; γιὰ νὰ βρῶ τὰ τόσο ἀγαπημένα βήματά σου! Τίποτα! Ἡ ποθητὴ σου παρουσία δὲν ἐσκίασε τὸ βασανισμένο δρόμο μου. Ἀχ! πῶς μπορῶ νὰ ζήσω;— Βλέπω ἕναν αἰμάτινον ἥλιο νὰ χάνεται βαθιά στὴν παγωνισια δύση· και τὸ φῶς μου νὰ σάνεται πιά. Τὸ μυαλό μου σαλεύει. Τὸ ἅγιο φῶς πὸν

κρύβεται μέσα του, μόλις κι' ἀντιφεγγίζει μιάν ἰδέα ζωῆς. Ἡ μελαγχολία συντροφεύει τὸ δρόμο μου— ἡ μελαγχολία, ἡ νύχτα, και τὸ Νεκροταφεῖο.

*
**

Ἔλα κοντά μου, πονεμένη ψυχὴ! Διαβαίνεις μονοκὰ πλάι μου, δέ μὲ κοιτᾶς καθόλου. Κι' ὅμως εἶμαι ἕνας ἀδελφός σου! Μοιάζω ἀπόλυτα μὲ σένα. Ἐνας κοινὸς πατέρας μās ἐγέννησε: ὁ πόνος! ὁ πόνος!— Τὸ χιόνι πέφτει. Ὁ ἥλιος χρυσίζει τὴν ἀγαπημένη θάλασσα. Τὰ βουνὰ λευκάουν. Τὰ πουλιὰ τρέμουν στὰ χιονισμένα κι' ἄφυλλα κλαδιά. Κ' ἐσὺ πηγαίνεις πλάι μου, χωρὶς νὰ μιλάς, χωρὶς νὰ μὲ βλέπεις διόλου! Ἔλα στὴν ἀγκαλιά μου; Εἶνε τόσο ἔρημη πὸν θὰ πεθάνει! Αὔριο, ἡ Ἄνοιξη θ' ἄρθει νὰ κτυπήσει τὴν πόρτα μας. Μὴ μ' ἀφήσεις μόνο! Μὲ τὸ φιλί σου, τὸ ζεστὸ και παρθένο, τὸ γιομάτο ὄνειρα κι' ἀνατριχίλες, ἔλα νὰ δεχτοῦμε τὸν πρόσχαρο και ποθητὸ ξένο τῆς Ζωῆς.

*
**

Ἀχ! θὰ πεθάνῶ! Σὲ μιά τέτοια κατάντια ποιός μπορεῖ νὰ ζήσει; Μιάν ἀχτίδα! μιάν ἀχτίδα! φωνάζω ἀπελιτισμένα. Ἡ ἐρήμωση μ' ἔχει τέλεια σκοτωμένο.— Ὁ παγωμένος ἀγέρας σφυρίζει στὸ σάπιο παράθυρό μου.. Μιά μητέρα κοιτᾶται τρελλῆ στὰ κρῦα σκεπάσματά της.. Ἐνας ἄνθρωπος γράφει.. Τὸ ὄχρὸ φῶς μιάς καπνισμένης λάμπας τὸν κοιτάζει και τὸν φοβᾶται.. Λυγμοὶ σβύνουν στὸ πλαινὸ δωμάτιο.. Ἐνα παιδί στὸν ὕπνο του τρομάζει.. Ἡ νύχτα σταμάτησε.. Τὸ χιόνι πέφτει, πέφτει, πέφτει.. Τὸ ρολόγι πὸν κρέμεται στὸν ἀραχνιασμένο τοῖχο, ἔδειξε τὴν ὥρα του γιὰ τὸ Νεκροταφεῖο.. Βήματα ὑπόκωφα, μυστηριακά, χωνεύουνε στὸ χιόνι... Καληνύχτα, ἄμοιρο σπιτί!, δυστυχησμένη μητέρα!, ὀρφανὴ ζωή!, ὄνειρεμένη Ἀγάπη!

3/12/1928

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

ΕΝΑ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

Τί θὰ σκέφτονται οἱ πόρνες, στὰ καλά, σάν δυὸ ἀμάξια μὲ γαμπρὸ και νύφη ἀλαφροστρίβουν τὴ γωνιά;!

Ἄ δέ μπορεῖς νὰ τίς ρωτήσεις ποτές σου δέ θὰ μάθεις τὸ γιατί. — — —

Σάν μιά κοπέλλα τὴ καταστηματοθύρα γυαλίζει και πίσωθε φαντάζει αὐτὴ σάν κόρη δεκαφτᾶ χρονᾶ, και νοιώθεσαι ἄντρας. Τότες σὲ δαυλίζει ἡθόλαφρη μιά φαντασία· δές, μπὰς κάνα αὐτοκίνητο σὲ λυώσει χωρὶς σημασία!!

Σάν ἕνας σκουπιδιάρης, καθαλίνα μ' ἀηδία μπρὸς στὴ σκιά σου καθαρίζει και σκέφτεσαι ἂν σκέφτεται πῶς εἶσαι μιά τρελλομπερλίνα—, Ἀχ, τότες, δῶσ' του κάτι και τὸ πιὸ πολύ, νοιώσε εὐχαρίστηση τρελλή!

JOACHIM RINGELNATZ
(ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ: ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ)

Σημ. μεταφραστῆ.— Τὸ τραγοῦδι «Ἀπάνω στὸ χρεσινὸ μου ὄνειρο..» τοῦ Γερμανοῦ τοῦτου ἔμπρεσσιονίστα πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ δεύτερο φυλλάδιο τῆς «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ» μ' ἕνα διογραφικὸ σημεῖμά μου. Σήμερα δημοσιεύουμε και τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πρωτοπόρου.

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ

Η ΚΟΛΑΣΗ

Ματωμένα
τὰ πόδια μας
—κατατασκασιμένα
μουδιασμένα:

δές μας ἐσὺ, Ποιητή!

Ὁ χειμωνιάτικος ἥλιος
—κασιδορίχτης δήμιος
πὸν ποτές του
ὕπνο δὲν μπορεῖ νάβρει—
γδέρνει τὸ πετσί μας;

δές μας ἐσὺ, Ποιητή!

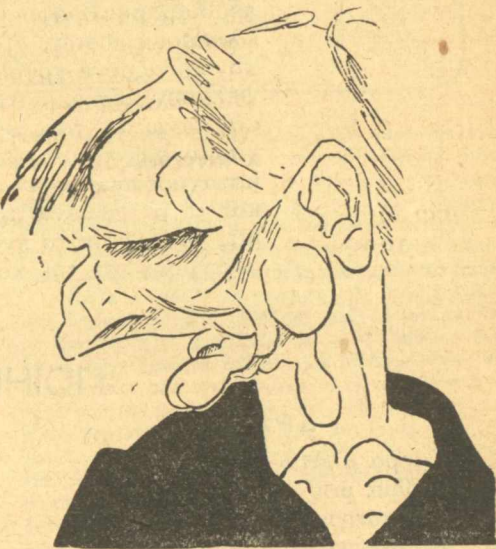
—ἐσὺ, ἀδερφέ!

Τὸ στομάχι μας εἶν' ἄδειο
—ξετεντωμένο πετσί
ἐνὸς παλιοῦ τυμπάνου—
διαμαρτύρεται σάπιο
και μὲ μανία ἀπειλώντας:

Πεῖνα!

Πεῖνα!

Πεῖνα!

Πίσω μας βουίζουν
ἀτέλειωτες σειρές
ἀπ' αὐτοκίνητα τῶν 100 ἵππων,
μοτοσυκλέττες,
καμπίς,
ἀμάξια,
καρότσες
κατακεῖ

—και μέσα σ' αὐτὰ θρονιάζουν
περήφανοι και δίχως φόβο
ἐκεῖνοι,
πὸν μās γνωρίζουνε,
πὸν μās ἀναγνωρίζουν,
πὸν δέ θενὰ ξεχάσανε

ἐμās τοὺς φτωχοὺς ζήτουλες
τ' ἀδοθήτητα λείψανα
πετσί και κόκκαλο—

ἀφανισμένους στὰ σοκάκια τῆς πολι-
[τείας ὄλης
σὲ κακομοιριασμένες ἀραδαριές.

Ἀποπάνω μας
 φτερουγιάζουν
 περιλαμπροὶ ὄροφοι,
 φλύαροι ἐξῶστες,
 κουδουνίζουνε χρυσὲς τράπεζες,
 ψέλνουν μεσημεριάτικες καθεδράλες,
 καὶ πάνω ἀπ' τοὺς φαρδιούς δρόμους
 χασμουριῶνται πορφυρὰ ψωμάδικα
 καταχορτασμένα—
 καὶ μὲ τὸ ψωμένιο τους ὄραμα
 μᾶς ζαπολοῦνε τὸ πνόϊσμά τους
 οἱ ἄγροὶ ὄλου τοῦ κόσμου.

ΓΚΕΟ ΜΙΛΕΦ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΔΡΑΜΑ

ᾠ, σήμερα βλέπω
 τὴν καρδιά μου
 νάχει δλαστήσει
 μὲς στὸ μουσεῖο τῶν βραδινῶν φύλλων.
 Στὰ μάτια μου
 —κάτ' ἀπὸ τὰ γυαλιά μου—
 τρέμει

τὸ μικρὸ δάκρι,
 ποὺ ἡ Μαριάννα
 γιὰ μένα ἔχυσε κάποτες.
 Τώρα εἶναι πιά πολὺ ἀργά.
 Τὰ κίτρινα μάτια τῶν βραδινῶν κτιρίων
 μοῦ πετοῦν ἀποπάνω μου στραφτερῆς
 Μὲ τρομαχτικὴ ἀγωνία [λόγγες,
 τρέχω
 —μόνος,

παρατημένος—
 Καί.....
 ᾠ, τὸ σαζόφωνο τοῦ ἀγέρα,
 ποὺ πάνω στοὺς λασπωμένους δρόμους
 χορεύει τσάρλεστον!
 Ἐντούτοις
 ὅμως—

ψηλώνει

Ο ΗΛΙΟΣ

τὸν τεράστιο ματολεκιασμένο του δίσκο!
 Σταματά.
 Στὴ γατήσα ματιά μου
 στεγνώνει
 τὸ τελευταῖο σου δάκριο, Μαριάννα.
 Καὶ θαρραλέα
 καταπατά τὴν ἀγωνία μου.

Ἐδῶ ξεμεθάει ἡ ψυχὴ μου—
 ἄρρητη μόνωση.

Εἶμαι ἐν τάξει.
 Ὅμως κάπου μακριὰ
 Χτυπάει ἀκόμα ὁ κώδων τοῦ κινδύνου.
 Τὸ σκουριασμένο ρολοῖ
 μιᾶς ἐπιληπτικιάς
 κακιᾶς καρδιάς.

ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ

Τὰ ὄριμα στάχια ἀπλώνουνε
 πάνω ἀπὸ τὰ χωράφια κίτρινα χαλιά.
 Κάτω ἀπὸ τὴν ὀλόχρυση θερμάστρα τοῦ
 βράζει [ἥλιου
 ἢ κολασμένη μαστοριά
 τοῦ χωριάτη.
 Γυαλίζοντας πέφτουν
 οἱ ψύχες
 κάτω ἀπ' τὶς λόγγες τῶν χειρῶν, ποὺ
 [ἀνεμίζονται.

Μὴ κι αὐτὸ δὲν εἶν' ἡ Πεῖνα,
 ποὺ οἱ θεριστάδες τὴ νικοῦν
 μὲ τὴ σύκαλη καὶ τὸ σκόρδο;
 Ἐνας τολμηρὸς δουλευτὴς
 ραβδίζει
 α-τα-κα-κα-κα.
 Ἀράδα-ἀράδα.

Κι ὁ ἥλιος
 —κουτσὸς βετεράνος—
 ὑστερικά
 ζαπολάει πρὸς τὰ κάτω
 μὲ γεμάτα τὰ χέρια
 40 βαθμοὺς θερμοκρασία.

IBAN ΤΟΥΤΕΦ

Μεταφραστής: Α.Π. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

—Ὁρέστη Διγενῆ: «Ἐλεύθερο πνεῦμα.»

Αὐτὸ τὸ βιβλίο ἐπιτέλους διαβάζεται! Μὲ μιὰ τέτοια ἀνακουφιστικὴ ἐντύπωση μελετήσαμε τὸ βιβλίο τοῦ Ὁρέστη Διγενῆ «Ἐλεύθερο πνεῦμα», ποὺ βγήκε τελευταῖα. Εἶναι τὸ μονάχο βιβλίο κριτικῆς ποὺ βγήκε μαζί μ' ἕνα σωρὸ ἄλλα γιομάτα μὲ δλα τὰ εἶδη τοῦ γραμμένου λόγου. Κι' ὅμως ἀνάμεσα σ' ὅλα ξεχωρίζει γιατί εἶναι γοητευτικὰ καλογραμμένο. Αὐτὸς ὁ συγγραφέας ξέρει νὰ ἐκφράσει κείνο ποὺ συλλογίζεται. Γράφει στρωτά, παστορικὰ καὶ ὁμορφα. Δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὶς σκουληκομυρμηγκότροπες καὶ τὰ δημοτικιστικὰ μακαρόνια τοῦ κ. Ἀποστολάκη καὶ τῶν τοιρακιῶν του. Βέβαια σὲ κάθε κριτικὴ ἐργασία ἔνα πρᾶμμα πρώτης ἀνάγκης εἶναι τὸ καλὸ καὶ καθαρὸ γράψιμο. Κι' ὅμως τόσο σπάνια τὸ βρισκόμε, ποὺ ὅταν τὸ βροῦμε μᾶς ἀρπάζει ὁ ἐνθουσιασμός!

Ὁ κ. Διγενῆς στὸ βιβλίο του παρουσιάζει μερικὲς σκέψεις γιὰ τὴ σύγχρονη Ἑλληνικὴ διανοητικὴ ἐργασία. Κ' οἱ σκέψεις αὐτές, ὅπως γράφει κι' ὁ ἴδιος, εἶναι «καταστάλαγμα ἀρκετὰ μακρῶν παρατηρήσεων» καὶ χωρίζονται σὲ 4 μελέτες, ποὺ ὅλες μαζί δείχνουν τὶς ἴδιες περίπου διευθύνσεις. Μᾶς τραβᾶνε πρῶτα-πρῶτα μακριὰ ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ μᾶς δείχνουν τὸ δρόμο τῆς λευτεριάς. Μαζί ὅμως μ' αὐτὸ βρισκονται μέσα στὸ βιβλίο κι' ἄλλες παρατηρήσεις καὶ συλλογισμοὶ γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή.

Ὁ συγγραφέας ἔχει χυμὲνη μέσα στὸ ἔργο κάποια αἰσιδοξία—στοιχεῖο δημιουργικὸ πρώτης τάξεως—μὰ καὶ τὸ μεγάλο χάρισμα νὰ βλέπη μὲ σύγχρονα μάτια καὶ ὄχι ἀνάμεσα στὶς σκόνες καὶ στὶς μούχλες, ποὺ ἀφῆκαν κακὲς παλιὲς συνήθειες.

Κεῖνα ποὺ γράφει ὁ κ. Διγενῆς στὸ βιβλίο του εἶναι ἄξια νὰ τὰ προσέξουμε πολὺ, διὰ τὸ τόσο οἱ κατευθύνσεις ποὺ δίνει γιὰ τὴ μελλοντικὴ μας τέχνη ὅσο καὶ ἡ καμπάνα ποὺ χτυπάει τοῦ κινδύνου ποὺ φέρνει μαζί του τὸ «δόγμα» εἶναι σωστά καὶ πρέπει ὅλη ἡ σημερινὴ λογοτεχνία μας νὰ τὰ μελετήσῃ μὲ προσοχή. Ὁ «διανοητικὸς милитарισμός» δὲν πρέπει νὰ ἐπηρρεάξῃ τὴ δημιουργικὴ μας λογοτεχνία. Ἀληθινὰ ἢ προσκόλλησι στὸ δόγμα εἶναι μίσημα.

Ὡστόσο ὅταν ὁ κ. Διγενῆς μᾶς παρουσιάζει ὄνόματα, βλέπουμε πῶς κάπως τὰ μπερδεύει στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν του. Μᾶς παρουσιάζει τοὺς δασοκαλικά προσκολλημένους στὰ δόγματα καὶ σημειώνει ἀπὸ τὸνα μέρος τοὺς κ. κ. Ἀποστολάκη καὶ Φ. Πολίτη κι' ἀπὸ τᾶλλον τὸν κ. Βάρναλη. Κι' ὅμως ἐπρεπε νὰ προσέξῃ πῶς, ἔξω ἀπὸ κείνα ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ ὁ κ. Βάρναλης γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, εἶναι ἕνας ξεχω-

ριστὸς καλλιτέχνης ἀνώτερος μὲ γερὸ ταλέντο καὶ μ' ἐργασία μεστὴ καὶ λεύτερη. Γιὰ νὰ δάλῃ στὴ θέση τοῦ φευτοτεχνίτη ποὺ θέλει νὰ κάμῃ τέχνη ἀπάνω στὰ χνάρια τ' ἀπὸ πρὶν κομμένα σύμφωνα μὲ τὸ δόγμα εἶχε πρόχειρα ἀρκετὰ παραδείγματα. Ἄξαφνα τὸν κ. Παρορτή, Τῶνομα ὄμως τοῦ κ. Βάρναλη δὲν ἔχει θέση ἐκεῖ ποὺ τὸ βάζει.

Ὁραῖα χαράζει τὴ γραμμὴ τῆς λογοτεχνικῆς μας παράδοσης ὁ κ. Διγενῆς καὶ μὲ πολλὴ παρατηρητικότητα τοποθετεῖ τὸ ἔργο τοῦ κ. Καδάφη. Ὅχι ὅμως ἀλάκερο, μὰ μονάχα ἕνα του μέρος, γιατί δὲν ἔχει μονάχα αὐτὴ τὴν ὄψιν τοῦ ἔργο τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ. Σωστὴ κ' ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Διγενῆ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά. «Δημιουργήθηκε—γράφει—γύρω ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐπιπόλαιας ἀρνησις, ἀλλὰ καὶ ἐπιπόλαιο θαυμασμοῦ, ποὺ ἀσφαλῶς δυσκόλεψε πολὺ τὴν ἐργασία του καὶ σήμερα δυσκολεύει τὴ μελέτη τοῦ ἔργου του».

Γενικά εἶναι ἕνα ξανάσασμα τὸ βιβλίο τοῦ κ. Διγενῆ. Κι' ὅξω ἀπὸ μερικὲς λεπτομέρειες, βρίσκουμε πολὺ σωστὲς τὶς ἀρχές του. Μὰ καὶ τὶς πιὸ πολλὲς σκέψεις του γιὰ τὴν αὐριανὴ πρωτοπορία μας. Καὶ τέλος μᾶς συγκινεῖ τὸ φινάλε τοῦ βιβλίου, τὸ ἀφιερωμένο αἰσιδοξία στὴ νέα Ἑλληνικὴ γενεά. Ὅμοια κ' ἐμεῖς πολλὰ προσμένουμε ἀπὸ δαυτὴ.

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

Σημ.—Στὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο θὰ γράφω γιὰ 4 βιβλία: Χρ. Βασιλακάκη «Πληγὲς καὶ Φραγέλιον», Β. Μεσολλογγίτη «Ὁ Ἀκούσιος», Ντόλη Νίκα «Ντολορίτα» καὶ Ἀπ. Ν. Μαγγανάρη «Στὸν πρῶτο Σταθμό».

Ο ΙΔΙΟΣ

★

—Ν. Κατηφόρη: «Ὅσο κραταίει τὸ σκοτάδι» (Ἐκδότης Κ. Γκοβόστης).

Ὁ κ. Ν. Κατηφόρης κυρίως τὴν ἀστικὴ συνείδηση. Τὴν κατῆχει τόσο καλά, ὥστε νὰ τὴν ἀναλύει, νὰ τὴν ξεσκεπάξῃ στὸν καινούργιο του διηγηματικὸ τόμο. Κ' εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἐμβαθύνῃ στὶς πολλαπλὲς συνθήκες ποὺ πλαισιώνουν μιὰ κατάσταση τέτοια, ὅσο νὰ τὴ δημιουργήσῃ ἐξ ἑαυτοῦ. Καὶ ἀναλύοντας τὸν ἀστικὸν κόσμον, τὸν μεταχειρίζεται συγχρόνως σὰ σημεῖον ἀπαγεώσεως γιὰ νὰ φτάσῃ σὲ μιὰ νέα κατάσταση, σὲ μιὰ ἄλλη σφαῖρα, στὸ σκοπὸ του. Ἡ τακτικὴ του ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα ὡς τὴν τελευταία εἶναι ἡ ἴδια, ἀπείρητη καὶ ὁμαλὴ γιὰ νὰ γίνεταί πιὸ ἐμφαντικὴ, πιὸ ἐντυπωσιακὴ. Ἡ ἀπόληξις μὲ τὴν ὅποια διαγράφεται ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὸ περιβάλλον, ἀναγκαῖο γιὰ νὰ γεννηθοῦν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν τύποι ἀνάλογοι, κι' ἀπὸ τᾶλλον ὅ,τι καλὸ καὶ κακὸ ζεῖ μέσα σ' αὐτὸ, εἶναι τόσο

συνθηματικό και συγχρόνως αποτελεσματικό ώστε ο σκοπός να μη ξηραίνεται και χάνεται μέσα σε μία καλλιτεχνική απόδοση με περιστροφές, διαστροφές και άποσιωπήσεις. "Ό,τι σάπιο υπάρχει, ελευθερώνεται από την αϊγλή που του δίνουν οι συνθήκες και ο οικονομικός όρασμός, και παρουσιάζεται κάτω από τον ήλιο για να μην αντέξει στο φως της αλήθειας και να καταρεύσει, να διαλυθεί. "Ο κομπάρσος του πρώτου διηγήματος (**Ο καλός άνθρωπος**) και ο συνταγματάρχης του τετάρτου (**Οι ήρωες**) και του πέμπτου (**Μια ώρα λευτεριά...**), που το ένα συμπληρώνει το άλλο, είναι οι αντιπροσωπευτικοί τύποι των στυγερών κακούργων που η δολοφονική τους ενέργεια ενάντια στα αδύνατα μέρη, σκεπάζεται με έναν λαμπρό φόρτο υπερβολίας καλωσύνης που τους την αναγνωρίζει ή σημερινή κοινωνία. Αίτιοι οι ίδιοι θα μπορούσαν να ήταν ο παπάζ, ο τραπέζιτης, ο δικαστής, ο δήμιος. Και τι αξίζει η όργη αυτών των ανθρώπων το ξέρουν μόνον εκείνοι που συναλλάσσονται μαζί τους, βαρεμένοι από μία ανάγκη, ώστε να δημιουργείται διαφορά επιπέδου, η από μία αναγκαστική πούληση της ελευθερίας μπροστά στο αξίωμα ή στον πλούτο, όπως η κουμπάρα, ο Γιώργης ο άντρας της, ο Μολιός, ο Τιμος, ο άλλος ο τραυματίας που του λείπει το ένα ποδάρι, η μαρτυρική εκείνη ορδινάντζα, το «τσανάκι» και αυτή η φτωχική ακόμη υπηρετρία ή "Αννα. Κι' αυτοί είναι οι άλλοι άνθρωποι οι ζητιάνοι, οι άνικανοι για να όρμποδοήσουν, εκείνοι που δέχονται τις βουδουλιές και που τους δέχονται οι φυλακές.

"Ο κατηφόρης με το νέο του αυτό βιβλίο πρέπει να είναι βέβαιος πως εξυπηρέτησε την τέχνη. Το βιβλίο του αυτό, το καλλίτερο του είδους του, φέρνει μία προσωπική σφραγίδα, πράγμα που δεν κατορθώσε να έχει κανένα άκμα, από όσα εξυπηρετούν τα ίδια ιδανικά.

★

— **Τεύκρου Άνθια**: «Τα σφυρίγματα του Άλήτη» (**Ευδότης Άριστ. Μανουίλης**.)

Δεν ξέρω αν ο κ. Τεύκρος Άνθιας έχει τόσο ψυχική μιζέρια, όση θέλει να δείξει στο τελευταίο του βιβλίο, που δεν ξέρω πως—ίσως και δικαιολογημένα—προκάλεσε μία άνασάτωση, τέτοια, ώστε να διαβαστεί και από κείνους που τον άγνοούσαν τελείως. Κ' έχει σημασία αυτό, γιατί από την ποσότητα της ψυχικής του επαναστατημένης διαθέσεως που θα την προκάλεσε η αφάνταστη δυστυχία των άλλων θα εξαρτηθεί η επιτυχία του και η αναγνώριση του έργου του ως **Επαναστατικού**. Και αν μὲν οι παραπάνω προϋποθέσεις τηρούνται, αν η γενικότερη ανάγκη δημιουργήσει τα «σφυρίγματα του Άλήτη», τότε ο κ. Άνθιας θα ήταν ο ποιητής που θα μπορούσε να του σφίξει το χέρι ένας φτωχός, ένας καταπιεζόμενος.

Άλλά όταν αυτά είναι μία άπλη άποστροφή, ένα είδος έμμετρου παραπόνου για τις στενότερες κοινωνικές αντίληψεις των όποιων το σφίξιμο αιστάνονται και οι πλούσιοι, τότες ο κ. Άνθιας θα ήταν ένας ποιητής που λέει τον πόνο του, ένα

πόνο, μόνο τότε, πόνο που αιστάνονται να πούν κάθε στιγμή όλοι οι ποιητές που πάσχουν όπωσδήποτε. Και ο κ. Άνθιας κάνει δυστυχώς ό,τι κάνουν και οι τελευταίοι.

Έχω τη γνώμη ότι η τέχνη πρέπει ν' αποβλέπει όχι στην επανόρθωση, αλλά στην αναγέννηση. Κι' αυτό θα επιτύχει όταν το άτομο κινηθεί μέσα στο σύνολο όχι σαν **προσάρεγμα**, αλλά ως κύριο σωμα. Μ' άλλα λόγια πρέπει ν' άγνοήσουμε τον εαυτό μας, μέσ' τη συνολική ανάγκη. Το κάνει αυτό ο κ. Άνθιας; "Όχι! Γιατί αγαπάει πολύ το άτομο του. Ζητεί κάτι μόνο για τον εαυτό του. Κι' άς φαίνεται πως τον εκθέτει. Το κάνει για να έχει κάποιο κέρδος, κι' άς είναι αυτό οίκτος.

Και αυτή η κακή βάση αποδίδεται με έναν ακαθόριστο τρόπο, όνειρώδη, ίσως για να σκεπάζει τη βασική ψευτιά, που θέλει να εμφανιστεί ή για να εκπλήξει μόνο:

Βασανισμένος άπ' το spleen
γράφω στο νοῦ μου **σὺν και πλὴν**,
ζητώντας κάποιον άριθμὸν
άρνητικὸν ἢ θετικόν.

Βρίσκω μηδέν, μηδέν, μηδέν.

και παρα κάτω στο ίδιο ποίημα:

—Χ+Χ—Χ+Χ
(Πόσες φορές!) Πῶς με συγγί—
ζουσε τὰ χτήνη αὐτὰ τὰ γράμματα!
Θάθελα μίαν έξίσωση κάπως κομψή.
Γι' αὐτὸ καὶ γράφω: Χ+Ψ.

Καταλάβετε τίποτε; "Όχι. Ίσως γιατί πρόκειται για μαθηματικά. "Επί τέλους πρέπει να καταλάβουμε πως μοντέρνα τέχνη δεν είναι άρλουμπά, δεν είναι: **μανιέρα**. "Έχει κι' αυτή περιορισμός ίσως περισσότερος από την **Ακαδημαϊκή**, γιατί ευκολότερα ο' αυτή γελοιοποιείται ή άποτυχία. Και όλος ο ποιητικός τόμος του κ. Άνθια περιέχει ποιήματα **χωρίς σκοπό**.

"Όστόσο ο κ. Άνθιας, παρ' όλες τις δυο-τρεις καλές του φράσεις που θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν ένα ποίημα καλό κι' όχι μία, όλόκληρη συλλογή με πρώτο, δεύτερο και τρίτο μέρος, μπορεί να καλλιεργήσει το είδος αυτό, όχι για να άπευθύνεται προς την πάσχουσα ανθρωπότητα, αλλά στον ίδιο εαυτό του.

B. ΜΕΣΟΛΟΓΙΤΗΣ

★

— **Τ' ανέκδοτα του Ψυχάρη**

"Ο άληθομύνητος Άρχηγός του Δημοτικισμού, ο Ψυχάρης μας, όπως ξέρουν οι άναγνώστες μας, είχε ύποσκεθη πολλά ανέκδοτα έργα του νάν τα στείλη νάν τα δημοσιέψη ή «**Πρωτοπορία**». Μά τον έπροφάσε ο Χάρος πριν πραγματοποιήσει την επιθυμία κ' ύπόσκησέ του αυτή.

"Επειδή μάθαμε πως ο Ψυχάρης άφως είχε τελεστή της διαθήκης του για τα ζητήματα που ήθελε παρουσιάσει στην Έλλάδα τον κ. Δ. Πετροκόκκινο, του γράψαμε σχετικά και τον παρακαλέσαμε να φροντίσει νάρθουν τα χειρόγραφα αυτά του Ψυχάρη στα χέρια μας για νάν τα δημοσιέψουμε, σύμφωνα με την επιθυμία του.

"Ο ευγενικός και σεβαστός μας φίλος μας άπάντες με προθυμία και με καλοσύνη έτσι:

25. XI. 1929.

*Αξιότιμε φίλε,

Βρήκα το γράμμα σας της 20, μόλις γύρισα, προχθές, από το έξωτερικό. Θά γράψω στην Κυρία Ψυχάρη και στον Κο Mirambel και θα σας άνακοινώσω την άπάντησή τους. Υποθέτω ότι τα χειρόγραφα δεν θα μπορούσαν να μας τα δώσουν για μερικό καιρό ακόμα, επειδή πρέπει πρώτα να γίνει καταγραφή και άλλες διατυπώσεις. Νά είσθε βέβαιος πως καμιά άργοπορία δεν θα ύπάρξη από μέρος μου.

Με πολλή εκτίμηση,
πρόθυμος

Δ Π. ΠΕΤΡΟΚΟΚΚΙΝΟΣ

"Ελπίζουμε λοιπόν πως η ευγενική φροντίδα του κ. Πετροκόκκινου μά κ' η εκτίμηση της Κας Ψυχάρη και του Κου Mirambel για το έργο μας θα κάμουν ώστε να λάβουμε τ' ανέκδοτα του Ψυχάρη όσο είναι μπορετό γρηγορότερα.

Στό μεταξύ, όσο νάν τα λάβουμε, θα δημοσιέψουμε στο έρχόμενο φυλλάδιο της «Πρωτοπορίας» μία ανέκδοτη μελέτη του Ψυχάρη, που μάς την έδωκε σε χειρόγραφο ο φίλος κ. Μένος Φιλήτης.

H «ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ».

★

— **Μια παρωδία**

"Ο ποιητής κ. Τ. Άνθιας μάς έστειλε την άκόλουθη τραγική παρωδία του ποιήματος του κ. Ν. Χάγερ Μπουφίλη «**Γραφιάδες**» που δημοσιέψαμε στο προηγούμενο φυλλάδιό μας:

Άσταλαμένοι άσ' τη δουλειά, κάνε οι εργάτες σε ύπόνομο, σε μεταλλεία να εργαστούνε, σφυρίζοντας—κι' άς είναι Κεριακή. Θαρρείς πως γίμισαν φωτιές όλες οι στράτες, σωστές πυρακτιές. Για να σύσταούνε δε φτάνουν όλ' οι λόχοι οι πυροσβεστικοί,

Στη σκοτεινιά, στην ύγρασία βουτηγμένοι, όλημερίς ιδρωκοπούν για το ψωμί (Πεινούν στο σπίτι: μία γυναίκα, τρία παιδιά) και δωδεκάμισο ή καμπάνα όταν σημαίνει, άπαρατάνε τα εργαλεία μες το χαντάκι και λέν: «Πώς πέρασε ο καιρός, σά μία στιγμή...»

"Ετσι διαβαίνει ή κάθε μέρα... Μαθητάκοι που μελετούνε στο θρανίο της ζωής: «**ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΥ ΑΝΥ ΜΗΑΡΜΠΥΣ**». — Και περιμένουν την προσάντσα το βραδάκι. (Κόρ Δημητρό, στο στρώμα βρίσκεται ο μικρός και δίχως χρήματα δεν έρχεται ο γιαιρός).

...Κ' έτσι σάν έρθε το Σαββάτο και κοιτάζει τάφρενικό, για πληρωμή, μες τα χαρτιά, γράφει: «**Έξωφλήθη**», άρκοκινάει το κεφάλι, χαμογελά με μίαν άπάθεια και φωνάζει: — «Δεν κάνει τίποτα να πάρετε, παιδιά... "Όρα καλή, για τη βδομάδα σας την άλλη».

(ΔΕΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΥΡΙΟ)

(Μήπως κι' αυτοί δεν έχουνε κοιλιά; Τι τους πετάς μέσα στο δρόμο σά σκυλιά;)

— Άφου την εσπλαχνία έχεις μονοφύλιον, λυπήσου τους και στείλε τους τουλάχιστον όλίγους φασιόλους; έν και μόνον κατασρόλιον...
T. ΑΝΘΙΑΣ

★

— **Και πάλι η «Νέα Έστία»**

Έλάδαμε το άκόλουθο γράμμα:

*Αξιότιμε Κύριε Διευθυντή,

Στό τεύχος της 1ης Δεκεμβρίου της «Νέας Έστίας» διάβασα λίαν άπάντηση του κ. κροκοδέιλια Κλαίοντος Παράσχου, σ' όσα του έγραφα για τις (ας τις ονομάσουμε άφου το θέλει)...κριτικές που σκαρώνει. Στην άπάντησή του λοιπόν αυτή πολυμάει να ξεγλυστρήσει σάν χέλι και να ξεφύγη την τοιμπίδα της αλήθειας και της πραγματικότητας. Γράφει: «Όσο για τον κ. Φαλήτρα, αν του άνεγύρισα κάποια άληθινή συγκίνηση και κάποια πρωτοτυπία, όταν πρωτοασχολήθηκα μ' αυτόν, είναι γιατί τις βρήκα στην πρώτη του συλλογή, ένω στη δεύτερη δεν βρήκα παρά μόνον επιτήδευση και εκζήτηση».

«Παράσχου Κύριε!» κι' ακόμα «Θού, Κύριε, φυλακήν τῷ στόματί μου!» Μά Κύριε Παράσχο—δεν ξέρω πιά πως να σας προσφωνήσω; κριτικόν ἢ **δυσπεΑκριτικόν!**— η πρώτη συλλογή του κ. Φαλήτρα είναι τα «Άστρα η Ψυγολαμπίδες», που του εκάματε την τιμή να μην άσοληθείτε μ' αυτή καθόλου. Η δεύτερη συλλογή του είναι τα «Σχήματα», που τόσο τα παίνεψατε κ' η τρίτη η «Μυστική Φωνή», που γι' αυτήν έξεφουρνίσατε το γνωστό κουτοπόνηρο και τρέθυμο άρλουμπιστικό κατασκευάσμα.

"Ας έρθουμε όμως στα ούσιαστικότερα. Γράφετε κ. Παρ. πως έδρήκατε στην μία συλλογή του κ. Φαλήτρα συγκίνηση, πρωτοτυπία κλπ. και πως στην έπόμενη συλλογή δεν έδρήκατε παρά μονάχα εκζήτηση κτλ.

Δηλαδή ούτε πολύ ούτε λίγο.

Μ' αυτό τον τρόπο πολυμάτε να ξεφλήσετε, κάνοντας την πάπια. Σας γελάσανε όμως! Γιατί ένω ύπάρχουν τα κείμενα, που δε μπορείτε ν' άρνηθητε. Και τα κείμενα λένε πως **δεν έκοίνατε τα ποιήματα μονάχα της μιανής και της άλλης συλλογής, αλλά πιά πολύ τη σχηματική τεχνοτροπία**. Στη μία σας λοιπόν κριτική έγράφατε πως η σχηματική τεχνοτροπία του κ. Φαλήτρα είναι για την εποχή μας και για τον τόπο μας **μία πρωτοτυπία, καθόλου έχηιά, βγαλμένη από την ποιητική επιδίωξη για μία κατάλυση του έσαιοναλιστικού έγώ μας κτλ.** ένω στην άλλη σας κριτική, γράφοντας πάλι για τη **σχηματική τεχνοτροπία**, λέτε με άπόπειρα ειρωνίας: «**Με σχήματα που παριστάνουν τα αίσθηματα και τα συναισθήματα του ποιητή και όχι με λόγια που τα εκφράζουν. Το εκφραστικό μέσο δεν έχει καμμία σημασία. Ο μουσικός εκφράζεται με μάγραφο, ο ζωγράφος με λόγια και ο ποιητής με σχήματα. Το σπουδαίο είναι να εκφρασθής. Όλ ράϊτ.**» Και τώρα δε μου λέτε, κ. Παρ., πως πρέπει να το χαρακτηρίσει κανείς αυτό; Άνευκρίνεια; Κακοπιστία; Άστάθεια; Άσυναρτησία; Γροθοπατινάδα με τον εαυτούλη σας; Οί άναγνώστες μας άς δι-

κασουν και ως διαλέξουν ποιός χαρακτηρισμός από τους παραπάνω σας ταιριάζει καλύτερα!

Δεχθήτε κλπ.
Δ. Β.

Γ. Γ. 'Ο κ. Παρ. δάξει μέσα στην απάντησή του κάμποσες ύποπτες τελειότητες. Μου φαίνεται όμως πως θάκανε καλύτερα αν έδωκε όχι πια τελειότητα, αλλά τελεία και μάλιστα τελειάρα και παύλα στην υπερΑκριτική του παραγωγή. 'Ακόμα ό κ. Παρ. γράφει με κάποια αυταρέσκεια, απευθυνόμενος στον κ. ΠαραΞερόπουλο: «Κακομεταχειρίστηκα λοιπόν και άλλων ποιητή», ενώ είναι βέβαιο πως δεν είναι σε θέση να κακομεταχειριστή και δεν κακομεταχειρίζεται τίποτ' άλλο παρά μονάχα το κοντουλόφορο του.

Συλλογίζομαι τον πολύτιμο χώρο της «Πρωτοπορίας»· αλλιώς θα έλεγα ακόμη μερικά στον κ. Παρ. για κείνα πώγραψε στην τρίδυμη αρλούμπα του σχετικά με τον πρόλογο του κ. Φαλτήρα στη «Μυστική Φωνή», από τον όποιον δεν εκατάλαβε τίποτα. Πολύ φυσικά άλλως τε μιὰ και δεν είναι για τὰ θογγακια του κ. Παράξου.

'Όσο για τις μακροχρόνες πού μ'ας σερβίρει ό κ. Παρ. προσπαθώντας ν' αποδείξη πως δεν έχορεφεν άπάνω στον τάφο του Καρυωτάκη τον επιδεικτικό χορό της κριτικής του τάχα δεινότητας, μά πως ύπήρξε πάντοτε θαυμαστής του ειλικρινής (sic), μου φαίνεται αρκετό να μεταφέρω εδώ ένα κομματάκι μονάχα από μιὰ κριτική του κ. Παρ. δημοσιευμένη στις πρώτες σελίδες της «Νέας Έστίας»—τεύχος 1ης Μαΐου 1928—με δόκλιηρη τή ύπογραφή του, όταν γηλαδή έξουσεν άκόμη ό άτυχος Καρυωτάκης. Γράφει, λοιπόν, ό κ. Παρ. κρίνοντας και παινεύοντας έναν άλλον ποιητή: «Δέν είναι χαρούμενος ποιητής, αλλά και ποτέ ή μελαγχολία του δεν έχει τον βαρύνόνο, τον νοσηρό, που συναντούμε στα ποιήματα του Καρυωτάκη.» Περισσότερα, βέβαια δεν χρειάζονται για ν' αποδειχθή πως «μόνο κριτική δεν έχομε στην Έλλάδα», όπως λέει και ό κ. Ξερόπουλος σ' ένα σημείωμά του στο τέλος της εκδόσεως του θεατρικού του έργου «Φοιτητά».

Δ. Β.

Σημ. «Πρωτοπορίας». — 'Ο κ. Δ. Β. δεν είναι ό διηγηματογράφος κ. Δημοσθένης Βουτυράς. Πιστεύουμε όμως πως ή σημείωση αυτή θάτανε και περιττή, γιατί είναι γνωστό πως ό κ. Βουτυράς δεν άνακατέυται ποτέ σε κριτικές συζητήσεις.

ΘΕΑΤΡΟ

—«Οί όρνιθες» του 'Αριστοφάνη στην «Έλευθέρα σκηνή».

Ποτέ τὰ έργα του 'Αριστοφάνη δεν μπορούν να κινήσουν τό ενδιαφέρον του σημερινού κοινού όσο τό κινούσαν στον καιρό που πρωτοπαίχτηκαν. 'Επειδή σατυρίζουν έπίκαιρα γεγονότα του καιρού που γράφτηκαν και μοιάζουν μ' επιθεωρήσεις δεν μπορούν έπειτ' από χιλιάδες χρόνια να άχουν κανένα ενδιαφέρον. Είναι τό ίδιο σαν οι σημερινές επιθεωρήσεις όπως παίζονται σήμερα να παίζονταν έπειτ' από χιλιάδες χρό-

νια. Ποιός θα καταλάβαινε τίποτα; Ποιός θα φχαριστιότανε απ' αυτές; Για τό λόγο αυτό ή ιδέα της «Έλευθέρας Σκηνής» να δώσει τους «Ορνιθες» του 'Αριστοφάνη διορθωμένους στα «καθ' ήμεις» ήτανε σωστότατη. Αύτος ήτανε ό μόνος τρόπος για ν' άνεβη ό 'Αριστοφάνης στη σύγχρονη σκηνή. Μά ή μεγάλη γκάφα της «Έλευθέρας Σκηνής» είναι πως άνάθεσε τη δουλειά της διασκευής σε άνθρωπο έντελώς άνικανο να την καταφέρει. Κ' έτσι έγέμισε τό έργο με πολλές άνόητες παρεμβολές, άρπαγμένες από τις σαχλότερες φλυαρίες των επιθεωρήσεων. Πουθενά ό θεατής δεν μπορεί να βρη ούτε μιὰ νυχιά από σύγχρονο πνεύμα... Και μάλιστα άπορούμε πως ό κ. Σπ. Μελάς ύπόφερε ν' άκούη στις πρόβες όλες αυτές τις σαχλές και άνοστες προσθήκες του άνόητου διασκευαστή.

Τό άνέβασμα από άποψη σκηνική ήτανε θαυμαστό. 'Ακούμε πως στο Παρίσι άνέθηκε τό έργο με μεγαλύτερο πλοούτο. Μά συνολικά κ' εδώ έδόθηκε θεαματικά και άρμονικά. Κ' οι ήθοιοι έδειξαν ένα σύνολο άξιολογώτατο.

Γι' αυτό πιστεύουμε πως, αν ή διασκευή γινότανε έξυμνα, τό έργο αυτό θα σημείωνε μεγάλη έπιτυχία, όμοια με την έπιτυχία των έργων που παίζτηκαν πριν απ' αυτό από την «Έλευθέρη Σκηνή».

ΣΚΗΝΙΚΟΣ

★

—«Όλα Μοιραία», τρίπρακτο έπιστημονικό δράμα του κ. Ν. Λιβαδά (1ο βραβείο στον καλοκαιρινό διαγωνισμό). Σκηνή «Παργασού».

'Από την διδασκαλία του έργου μάθαμε μερικά πράγματα που μπορεί να τὰ πη κανέναν και ώφέλιμα: α') ότι ό φιλολογικός σύλλογος «Παργασός» έχει θεατρική σκηνή, β') ότι οι διαγωνισμοί έχσαν κάθε αξία και δεν πρέπει να δίνει κανείς έμπιστοσύνη στα πρώτα βραβεία τους, γ') ότι δεν είναι φρόνιμο να καταπιάνεται κανείς με έπιστημονικά ή με τεχνικά δράματα γιατί από την άγνοια μιás λεπτομέρειας μπορεί να πέσει σε κολοσσιαίες γκάφες και σε άνυπολόγιστες συνέπειες. Αυτό έγινε και με τό έπιστημονικό (!) δράμα του κ. Λιβαδά και ύπό τας έξις συνθήκας: 'Υπάρχει ένας σοφός γιατρός καθηγητής. Γέρος παντρεύθηκε μιὰ νέα, με την όποιαν μπλέκει ό έπιμελητής του, επίσης διάσημος γιατρός. Ξαφνικά ό καθηγητής παθαίνει προίοδια γενική παράλυση, τρελλαινεται και αυτοκτονεί. 'Η γυναίκα του είναι ήδη έγκυος, μ' από τον άνομο έρωτά της με τον έπιμελητή. Για τὰ καιλυφθόν τὰ προσχήματα διαδίδεται ότι τό παιδί είναι του καθηγητή. Τό παιδί μεγαλώνει και γίνεται γιατρός σε ήλικία 23 χρονών. Την ήμέρα δε που δίνει εξετάσεις για διάλωμα τόσο ένθουσιαζονται οι καθηγητές του, που τον κάνουν εύθως άμέσως καθηγητή, πράγμα που τό πληροφορείται αυτός κ' ή μητέρα του από τις βραδυνές έφημερίδες, οι όποιες γράφουν μέσα σ' άλλα πως έτσι θα συνεχισθή ή καριέρα του πατέρα που πέθανε από μιὰ κακή άρώστια. Τί άρώστια είχε ό πατέρας; ρωτά τή μητέρα του. 'Η μητέρα άρνείται να πη.

'Ο γιος την άπειλει μ' ένα περίστροφο. 'Η μητέρα όμολογει την άρώστια και ό γιος παθαίνει άμέσως την ίδια άρώστια από... κεραυνόβολο ύποβολή και τρελλαινεται. 'Η μητέρα του κι ό έραστής της προσπαθούν να τον πείσουν πως δεν έχει δίκιο και προσπαθούν να πάρουν και τό πιστόλι από τὰ χέρια του. 'Επάνω στην πάλη τό πιστόλι πέρνει φωτιά κ' ό νέος σκοτώνεται. Αύτή είναι ή ύπόθεση του έργου.

Τώρα, πως ξετυλίγεται τό δράμα. **Δάθη τεχνικά:** ένα δράμα πρό παντός δεν είναι φάρσα, δηλαδή δεν πρέπει να περιέχη άδικαιολόγητες άπιθανότητες. Τέτοιες όμως υπάρχουν αρκετές και χοντρές μάλιστα: α') τή στιγμή που ό έπιμελητής λέει στην σύζυγο πως πρέπει να προσέχουν τον άντρα της μην πάρει κανένα δηλητήριο για ν' αυτοκτονήσει δείχνωντάς του να πηγαίνει στο εργαστήριό του, φυσικό είναι να πάει εύθως στο εργαστήριό του κ' ό έπιμελητής για να προλάβει την εκτέλεση της ύποψίας που έξέφρασε. 'Όμως κάνει όλοτελα τάντίθετο. 'Αφίνει τον καθηγητή να πη τό δηλητήριο. Θάλεγε κανέναν πως τον άπισε εξεπιτηδες για λόγους «εθιθανασίας» μιὰ κ' ή άρώστια του ήταν άγίατρευτη. Μά τέτοια ιδέα δεν εκφράζει ό έπιμελητής, έτσι, που φαίνεται πως συναρχει έγκληματικά με την άδράνεια του. Αυτό φαίνεται, χωρίς όμως να είναι αυτή κ' ή πρόθεση του συγγραφέα: β') μόνο στο πανεπιστήμια των παραμυθιών μπορεί ό φοιτητής την ώρα που δίνει εξετάσεις να γίνει άθωπει και καθηγητής του Πανεπιστημίου και να τό μάθη από τις βραδυνές έφημερίδες! γ') πως τόσο τον καιρό δεν φρόντισε να μάθη από τί πέθανε ό πατέρας του; αυτός πούταν και γιατρός. **Δάθη έπιστημονικά:** α') 'Όταν ή σύζυγος ρωτά τον έπιμελητή πως ό άντρας της έπαθε γενική παράλυση και τρελλάθηκε; ό έπιμελητής άπαντά: 'Είχε σύφιλη, έκανε πλήρη θεραπεία. 'Η έπιστήμη τον έθεωρούσε γιατρεμένο κ' όμως τρελλάθηκε. Αυτό είναι πρώτα-πρώτα ένα μεγάλο ψέμμα. Κ' έπειτα είναι ένα μεγάλο έγκλημα. 'Εγκλημα, γιατί άντί να φροντίση ό συγγραφέας, μιὰ και καταπαύστηκε με τέτοιο θέμα, να κινή την αληθινή προπαγάνδα του λέγωντας την αλήθεια, πράγμα που πλήθος συγγραφέας κάνουνε στην Ερώπη σε ειδικά άντισηφιλικά έργα (π. χ. Les avaries του Brieux, Mortel baiser του Gouriadec, Statue en délire του Nast κλπ.), λέγωντας δηλαδή πως όποιος σφιλιδικός κάνει τακτική θεραπεία γιατρεύεται όλοτελα κ' όποιος δεν κάνει τρελλαινεται, όπως είναι και σωστό, διατείνεται με τον σατανικότερο τρόπο πως ύστερα από μιὰ τέλεια θεραπεία ένας σφιλιδικός τρελλαινεται από την άρώστια του. Και ποιό είναι τό πρακτικό συμπέρασμα; Μέσα στη σάλα ήταν τρακόσο άκροατές. 'Αν λάβουμε ύπόψη πως στην Έλλάδα τα 10 οιο του πληθυσμού είναι σφιλιδικοί, άρα 30 από τους θεατές που άκουγαν εκείνη τή στιγμή τό έργο έπασαν απ' αυτή την άρώστια. Και σάς ρωτά: Ποιός κρύος ιδρώς έκοψε τους άμοιρους ανθρώπους εκείνη τή στιγμή; Συλλογιέστε πως πέρασαν τή νύχτα τους; Μά ποιὰ καρδιά θα έξακολουθήσουν τή θεραπεία

τους; 'Η θα την άφίσουν για να τρελλαθούν πραγματικά; 'Αν τό **έγκλημα** αυτό γινόταν σ' έναν άλλο τόπο ύγειονομικά μορφωμένο, τό **έργο** θα είχε κατασχεδή κ' ό συγγραφέας θα είχε να δώσει λόγο στη δικαιοσύνη. Φανταστική τώρα τό μέγεθος της καταστροφής αν οι θεατές ήταν περισσότεροι κ' αν τό έργο έπρόκειτο να παχθή «εις μακράν σειράν παραστάσεων». Τί θρηγος θα γινότανε κάθε βράδυ! β') ό γενικός παραλυτικός δεν μπορεί να σκεφθή με λογική την αυτοκτονία. γ') όταν ό γιος, γιατρός παρακαλώ, διάσημος μάλιστα, ρωτά τή μητέρα του πότε καιρό πριν τρελλάθη ό πατέρας του έμεινε έγκυος και κείνη του άπαντά: «Έντυχώς έσώθηκα», θά έπρεπε ό γιος ν' άπαντήσει: «Εύτυχώς έσώθηκα». Γιατί είναι γνωστό πως τὰ παιδιά των γενικών παραλυτικών γεννιοονται γερά, αντίθετα με ότι γίνεται σ' άλλα στάδια της άρώστιας. δ') ό γιος ως τόσο έπειδή είναι νόθος, δηλαδή γιός του έπιμελητή κ' όχι του καθηγητή δεν έχει τίποτα στην ύγεια του. 'Όμως τρελλαινεται σε **μισό λεπτό** και παρουσιάζει τὰ **ίδια** συμπτώματα του πατέρα του από... κεραυνόβολο ύποβολή. Αυτό είναι όλοτελα άντιεπιστημονικό και παράλογο και για τό δεν άντίθετο ακόμα θεατή. 'Επειτα αυτός, ένας σερνός έπιστήμονας έκει που κάθεσαι γεμάτος τρυφερότητα στα πόδια της μητέρας του ξαφνικά (και πριν να πάθη την... κεραυνόβολο ύποβολή) να πιάση τό πιστόλι να την άπειλήση για να μάθη από τί πέθανε ό πατέρας του;

'Απ' αυτά όλα βγαίνει ένα άλλο συμπέρασμα: 'Ο συγγραφέας για να γράψη τό έργο του αυτό φαίνεται πως γύριψε πληροφορίες από γιατρούς. 'Η φιλότιμη αυτή προσπάθειά του είναι καταφανής και τὰ συμπτώματα της γενικής παράλυσης έρχονται κανονικά κ' ή χαρακτηριστική «δυσαρθρία» στην ώρα της κλπ. Κ' όμως έπεσε στα κολοσσιαία αυτά λάθη και, χωρίς να τό θέλη, έγινε και πρόξενος κακού στο άκροατήριό του. Γιατί; 'Επειδή ούτε ό συγγραφέας μπορεί να μηθή στις λεπτομέρειες της γιατρικής όσες πληροφορίες και να πάρη, ούτε κ' οι γιατροί μπορούν να φανταστούν τις λεπτομέρειες που θα χρειασθή ένας συγγραφέας για να τος πούν.

'Από καθαρά θεατρικής άπόψεως τό έργο αυτό έχει διάλογο και σκηνική οικονομία άξιοπατήρη. Τό ότι με τρία πρόσωπα κινείται σε 3 πράξεις είναι κατόρθωμα άξίεπαινο. Του λείπει όμως όλοτελα τό δραματικό στοιχείο της συγκίνησης. 'Εχει έπειτα πλατυσμούς και ρητορικά και φιλοσοφικά άποφθέγματα που τό ζημιώνουν πολύ. 'Εχει ακόμα τις άπιθανότητες που αναφέραμε, τις έπιστημονικές άνακρίβειες κ' εκείνη την καθυστερημένη και άντιαισθητική πιστολιά που κλείνει τό έργο.

Οι ήθοιοι, δις Χαλκούση και ό κ. Βεργόπουλος εκράτησαν καλά τους ρόλους τους, ιδίως δε ό κ. Παπαγεωργίου που έδημιούργησε άριστοτυπηματικά τό ξέσπασμα του **παραληρήματος** και τή «δυσαρθρία» της προϊούσης γενικής παραλύσεως.

ΑΓΓ. Δ.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

— Οι εκθέσεις του Δεκέμβρη 1929.

Δέν μās εδειξε εξαιρετικά ενδιαφέροντα πράγματα ή ζωγραφική που φάνηκε στις εκθέσεις τόν παρασημένο μήνα. Κι' όμως γίνανε κάμποσες εκθέσεις.

Ο κ. Μίμης Βισώρης στην έκθεση που κάμε στη σάλα της «Γωνιάς» (πλατεία Κολοκοτρώνη), παρουσιάζεται όλονένα πιό μεστός. Δέν μās ξαφγίζει με τίποτα, μās δείχνει πώς προχωρεί στο δρόμο του. Στόν άτομικά δικό του δρόμο. Η αίστησή του στο χρώμα, στο λιτό μās ζωγραφικότητα εκφραστικό, είναι κάτι τή πού ιδιαίτερα τραβάει. Παρουσιάζει λίγα έργα. Προπάντων πορτραίτα και τοαεία. Τά σκίτσα του πολύ εκφραστικά, μās γνωστά. Ο κ. Βισώρης τραβεί μπρός.

Στό «Λύκειο τών Έλληνίδων» έκामε έκθεση από σκίτσα και λίγα έργα του χρωματιστά ο κ. Στρατής Δούκας, πούνα και λογοτέχνης και καλλιτέχνης μαζί. Αν κ' είναι στην αρχή τού ζωγραφικού του δρόμου, δείχνει στοιχεία άξια προσοχής. Αιστάνεται πολύ και ψάχνει για άτομικούς δρόμους. Γι' αυτό δίνει έλλειδες. Μās δέν έχει καμμιά άξία τή νά φαντάζεται κανείς και νά πλάθη με τή νου τή πράγματα που πραγματικά δέν υπάρχουν στα έργα της ζωγραφικής. Η τέχνη αυτή είναι άρκετή νά δείξη εκείνο πού θέλει άλακερο, αν μπορεί. Η φιλολογία είναι άλλη δουλειά.

Ο κ. Βρασιδης Τσοϋχλος από τά έργα του πού παρουσίασε στις σάλες Στρατηγοπούλου φαίνεται πώς είν' ένας νέος ζωγράφος πού έχει μελετήσει πολύ. Νιώθει τή συνθετική λογική τών παλιών ζωγράφων και συγχρόνως μεταχειρίζεται τεχνική μοντέρνα. Σ' αυτή τή γενική του προσπάθεια μοιάζει με τόν κ. Βασιλικιώτη. Έχει όμως πολλές διαφορές Γενικά ο κ. Τσοϋχλος δίνει έλλειδες πώς γλιγορα θά φορμάση για νά τραβήξη σέ πιό άτομικούς και νέους δρόμους.

Ο κ. Φόν Πέσκο στη «Φιλadelphεια» παρουσίασε πολλά νέα έργα του μαζί με τή διδα Διαμαντοπούλου. Όλονένα ο κ. Πέσκο προχωρεί σέ νέες προσπάθειες. Είναι ένας ζωγράφος συγχρονισμένος, πού βαδίζει νά βρη δρόμο πρωτοπορικό αληθινά. Τώρα πιά από τή διακοσμητικό ύφος, πού έδειχνε τήν άλλη φορά, προχωρεί σέ μιαν άπλοποίηση τών όγκων και τού χρώματος πού έλλειδοφορά. Έκθέτει τοαεία και προσωπογραφίες με ένα τέτοιο συγχρονισμένο πνεύμα. Μās άξια προσοχής ιδιαίτερη είναι κ' ή Σταύρωσή του, πού, όσο κι' αν θυμίζει Γκρέκο, δείχνει άτομικές προσπάθειες λευτεριάς και πρωτοπορίας με τά εβρήματα τού φόντου με τή Σκύρο, τών εβραίων πού παίζουν ζάρια κλπ.

Ο κ. Τόνι Φοράουερ έκθεσε στις σάλες Στρατηγοπούλου σ' ένα σαλόνι έργα σέ μοντέρνο στυλ και σ' ένα άλλο έργα ψευδοεμπρεσιονιστικά. Τά πρώτα έχουν κάποιες προσπάθειες άτομικές, μās και πολλές μιμήσεις. Τά δεύτερα όμως είναι άθλια, άτεχνα, άσκημα, κακά. Θαυμάζουμε πώς ο κύριος αυτός είχε τή τούπη νά εκθέσει τερατουργήματα σάν μερικά άτ' αυτά..

Κι' ο κ. Α. Γρίβας εκθέτει στόν «Παρνασσό» τά γνωστά τοαεία του, κι' ο κ. Μσκοκαϊάμης κάνει σέ άτελείω του τή συνειδημένη του έκθεση πού άνοίγει κάθε Δεκέμβρη, χρόνια τώρα. Βέβαια γι' αυτά δέν θά μιλήση ή «Πρωτοπορία». Όστό-σο τίποτα δέν μπορεί νά φτάση τήν αθλιότητα και τήν άσκημιά τών έργων τού κ. Φοράουερ... Αυτός περνάει όλα τά ρεκόρ!

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΛΗΣ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

— Η διαρρύθμιση της νέας Αθήνας και τών αρχαίων μνημείων της.

Σέ προηγούμενους αριθμούς της «Πρωτοπορίας» είχαμε έρευνήσει τήν ιστορία τού σχεδίου και της μορφής της Αθήνας και είχαμε αναγράψει τις αιτίες για τις οποίες παρουσιάζεται ή πρωτεύουσα μās σήμερα μ' αυτή τήν ελαττωματική μορφή. Και ή ελαττωματική αυτή μορφή θά μείνει πάντα στην ώραία αυτή πόλη, αν έπι τέλος τού κράτος δέν αποφασίσει, έστω και τόσο άργά, νά ρυθμίση αποφασιστικά και αποτελεσματικά τήν πρωτεύουσα αυτή πού διαμορφώθηκε έντελώς στην τόχη.

Πρέπει νά καταλάβουμε όλοι μās πώς ή μορφή της Αθήνας χρειάζεται διαρρύθμιση, όσην επιτρέπουν οι σημερινές πραγματικές συνθήκες. Θά έπρεπε ίσως νά συστηθεί μιά επιτροπή διαρρυθμίσεως της μορφής της Αθήνας, πού έστω και σήμερα νά διερρύθμιζε τή τροχιοδρομικό δικτυο εκεί πού χρειάζεται, τή συγκοινωνία με άυτοκίνητα επιβατικά και ιδιωτικά κι' άκόμα νά όριζε τήν όριστική θέση της βουλής, της γερουσίας, τού διοικητικού κέντρου, τού δημαρχείου, τού δημοτικού θεάτρου, τού δικαστικού μεγάρου κλπ. Τά ζητήματα αυτά δέν έχει κανένα δικαίωμα νά τά διαχειρίζεται τή κράτος, αλλά μιά φορά πού είναι ζητήματα ειδικότoτος έπρεπε νά τά όριζει μιά ειδική επιτροπή.

Άφού ήθελαν νά τοποθετήσουν τή δικαστικό κέντρο πρώτα άπέναντι άπ' τή Θησαυρή, ύστερα στην όδόν Ρηγύλλης, και μετά στο πεδίο τού Άρεως, άπεφάσισαν σήμερα νά τή τοποθετήσουν στο μέρος όπου είναι τώρα τή στρατιωτικό νοσοκομείο Μακρυγιάννη, δυό βήματα δηλαδή άπ' τή Διονυσιακό θεάτρο και κάτω άκριβώς άπ' τήν Ακρόπολη. Δέ θέλω καθόλου νά νομισθώ ότι μ' αυτά πού γράφω στρέφομαι έναντίον της έφαρμογής τού σημερινού έγκεικριμένου σχεδίου. Τούναντίον έχω τή γνώμη ότι τή σχέδιο τού Δικαστικού Μεγάρου πού πρόκειται νά εφαρμοσθώ είναι αληθινά μιά πολύ σοβαρή και ώραία, βραβευμένη δέ έξ άλλου, μελέτη.

Νομίζω όμως έξ ίσου ότι ή θέση της πλατείας Έλευθερίας, πού έπρότεινε πρώτη ή επιτροπή Καλλιγιά, είναι από κάθε άποψη λογική, δικαιολογημένη και άρτια. Θέλω νά πιστώσω ότι τελειωτικά δέν θά πραγματοποιηθώ ή άνέγερσή του στη θέση Μακρυγιάννη, γιατί σ' όλο τόν κόσμο τούς αρχαιολογικούς χώρους, άφού τούς φανερώσουν, τούς άπομονώνουν από παντού με λεωφόρους και με άλση, και μ' αυτόν τόν τρόπο ξεχω-

ρίζεται ή μοντέρνα πόλη από τά παλιά μνημεία.

Τελευταία διαβάσαμε όλοι μās ότι στο πρόγραμμα της Έπιτροπής Έφορτασμού της Έκατοσταετηρίδος της Έλληνικής επαναστάσεως πού άνέλυσε ο Γενικός Γραμματέας της περιλαμβάνεται και ή αναμαρμάρωση τού θεάτρου Ηρώδου τού Αττικού. Η ιδέα αυτή είναι τελείως άστοχη και σφαλμένη και σκοπεύει νά καταστρέψη ένα ώραίοτατο αρχιτεκτονικό έργο. Διαρρύθμιση πόλεως επιτρέπεται, αλλά διαρρύθμιση αρχαιολογικό μνημείου μονάχα νεοελληνικά κεφαλή μπορούσε νά έπινοήσει. Τό μνημείο αυτό θά καταστραφή, γιατί θά χάση όλη τή γραφικότητα και ώραιότητά του. Τά αρχαία μνημεία ζημιώνονται με τις συμπληρώσεις, πολύ δέ περισσότερο με τις αναμαρμάρωσεις. Και άπορούμε πώς άκόμα τή Υπουργείο της Παιδείας δέν έπεμβαίνει για νά ματαιώσει αυτά τά σχέδια.

Τά όπουδήποτε σωζόμενα αρχαία μνημεία είναι διεθνή, κι' αν τή Υπουργείο μās δέν θεωρήσει ότι πρέπει νά επέμβει, ή «Πρωτοπορία» θεωρεί ύποχρέωσή της με παγκόσμια έκκληση νά γνωστοποιήσει στα πολιτισμένα κράτη τήν καταστροφή πού πρόκειται πιθανόν στόν εικοστόν αιώνα νά πραγματοποιηθώ.

I. ΚΑΨΑΜΠΕΛΛΗΣ

★

— Τό 12ο Συνέδριο «Στέγης και Πολεογραφίας».

Στή Ρώμη έγινε τελευταία τή 12ο Διεθνές Συνέδριο «Στέγης και Πολεογραφίας», πού έξέτασε τά τεχνικά και οικονομικά ζητήματα πού έχουν σχέση με τή δημοουργία κατοικιών και συνοικισμών υγιεινών και ώραίων. Τό συνέδριο δέν είχε καθάρα αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, μās γενικότερα κοινωνικό. Σ' αυτό ή Έλληνική Κύβέρνηση αντιπροσωπεύθη από τόν κ. Πλάτωνα Ε. Δρακούλη, ο όποιος έγραψε και μιά λεπτομερή και σοβαρότατη σχετική έκθεση πρὸς τή Υπουργείο τών Έξωτερικών. Η έκθεση αυτή τυπώθηκε και σέ χωριστό διβλίο κι' είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Σ' αυτήν έξηγείται ότι τή Συνέδριο της Ρώμης έστήριξε τις εργασίες του στη θεμελιώδη αρχή πού αναλύεται έτσι: «1) Έπιδικνέται ή προσπάθεια της ανθρωπίνης στέγης και τού ρυθμού της πόλεως πρὸς τās απαιτήσεις τού προϊόντος πολιτισμού, πρὸς τās νέες χρείας τās όποιες ή εξέλιξις παγκοσμίως δημοουργεί εν μέσω των μαζών τού πληθυσμού. 2) Έπιδικνέται ή λύσις διαπύου προβλήματος προκείμενου εν της επιβαλλομένης εθλαβείας πρὸς τά μνημεία και τās παραδόσεις της Αρχαιότητος και συνισταμένου εις τόν συμβιβασμόν τών άναγκών της κυκλοφορίας, οικοδομήσεως και ρυμοτομίας με τή αναπόσθεστον αίσθημα τού σεβασμού πρὸς τήν Αρχαιότητα και τά μνημεία της. Η Ρώμη και αι Αθήναι είνε ζωντανά παραδείγματα. 3) Εύρεσις χρηματικών μέσων πρὸς εξακολούθησιν οικοδομής λαϊκών οικημάτων.»

Ο κ. Δρακούλης στην έκθεσή του αναφέρει όλες τις σχετικές γνώμες και παρατηρήσεις και τήν έπίτοπια μελέτη σέ διάφορες Ιταλικές πόλεις. Ειδικότερα για τά αρχιτεκτονικά ζητήματα γράφει:

«Αξιοσημείωτον γεγονός είνε ή εις τή Συνέδριον μεγάλη συρροή τών αρχιτεκτόνων τού κόσμου, τόνον ώστε θά ήδύνατο νά όνομασθώ Συνέδριον τών άπανταχού αρχιτεκτόνων. Φυσική άπόρροια είνε ή έρευνα νέων αρχιτεκτονικών εκφάνσεων εν μέσω τών αρχιτεκτονικών θαυμάτων της Ρώμης. Έν τούτοις δέν πρυτανεύει ή αρχιτεκτονική άποψις, ως ούτε ή αρχαιολογική. Τό Συνέδριον πρωτίστως είνε Συνέδριον Στέγης. Τό θέμα του άποτελεί σπουδαιότατην άποψιν της εθνικής δράσεως οιασδήποτε χώρας. Η οικοδομητική κίνησις είνε άκόμπρον ζωτικότητος έφ' όσον δεικνύει τόν βαθμόν της εθνικής θελήσεως πρὸς άναγέννησιν, άνάπτυξιν, πρόοδον. Συνεδρίων διεθνών και εθνικών ύπάρχει άφθονία κατ' έτος δια πάν θέμα, αλλά τά πρακτικά συμπεράσματα των είνε σπανίως πρόδηλα. Τά έτήσιον όμως διεθνές Συνέδριον Στέγης και Σχεδιασμού Πόλεων τόνον στενώς θίγει τās άνάγκας τού καθημερινού βίου, ώστε εκ της φύσεως του δέν δύναται νά περιορισθώ εις χαρακτήρα ακαδημαϊκών και θεωρητικών. Πρόκειται περι της στέγης, δηλαδή περι στοιχείου έπείγοντος δι' έκαστον έξ ήμών όσον έπείγει ή έπιούσος άρτος.»

Τις άποψεις αυτές ο κ. Πλ. Δρακούλης εξετάζει με πολλές λεπτομέρειες και προπαγανδίζει για μιά φορά άκόμη τήν ιδέα τών ανθρωπίνων και ανθρωπιστικών άγροπόλεων. Ο κ. Δρακούλης έμφανίζεται και πάλι, σάν πάντα, ένθουσιασμένος και φανατικός εργάτης για τόν πολιτισμό της ανθρωπότητας.

x.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

— « Η Μπόρα » (Παραγωγή « Ντάγκ-Φίλμ »).

Όλοι έλπισαμε ότι ή ταινία αυτή πού είναι ή τρίτη πού μās παρουσίασε αυτό τή χρόνο ή «Ντάγκ-Φίλμ» θά συγκινοόσε τή κοινό μās γιατί αναπαριστούσε μιά σελίδα της εθνικής μās ιστορίας, θυμίζοντας ζωηρά τά θλιβερά επακόλουθα της Μικρασιατικής έστρατείας μās. Συνέθηκε όμως έντελώς τή αντίθετο. Τό μεγαλύτερο δηλαδή μέρος της κοινής γνώμης, παράβλεψε τήν πατριωτική άποψη της ταινίας πού για χάρη της, ή Ντάγκ-Φίλμ περιέπεσε σ' ένα σοβαρότατο σφάλμα υιοθετώντας ένα σενάριο τού όποιο έθύμισε όχι μόνο θεατρικό έργο παιγμένο τελευταία στην Αθήνα από τήν «Έλεύθερη Σκηνή», αλλά και τή όμώνυμο κινηματοδραμα ή Έπάνοδος», με τή όποιο φυσικά δέ θά μπορούσε νά συγκριθώ ή ελληνική ταινία πού θά συγγένευε μαζί του στην ύπόθεση.

Διαθέτοντας ώρισμένα σπουδαιότατα ντοκουμέντα τού τελευταίου μās πολέμου, ο οίκος αυτός θέλησε νά κάνη ένα δράμα πολεμικό για νά συγκινήση τή λαϊκή ψυχή. Όμολογώ πώς άρκετές σκηνές της «Μπόρας» με συγκίνησαν, άδιάφορο αν ή παρεμβολή άνάλογων σκηνών της «Έπάνοδου» πού ξεπετινώνουσαν άπό τή μνήμη μου, μ' έκανε έπίσης ν' αναρωτηθώ γιατί ή «Ντάγκ-Φίλμ» καταπίστησε μ' αυτό τή θέμα, έστω κι' αν ένας Ακαδημαϊκός άνελάμβανε όλη τήν εθύ-

νη τής μιμήσεως τής «'Επανόδου». Είναι ή ἀλήθεια, ὅτι ἐγὼ ή ἴδια ἀναγνώρισα πὼς τὰ δράματα πὸν δημιουργεῖ ὁ πόλεμος συχνά μοιάζουσε ἀναμεταξύ τους. «'Η Μπόρα» ὅμως με τήν «'Επανάοδο» παραέμοιαζαν. Δέν καταδικάζω ὅμως τὸ Νιρβάνα γιὰ τή σκανδαλιστικὴ αὐτὴ ὁμοιότητα. Ὅχι βέβαια γιατί είναι Ἀκαδημαϊκός, ἀλλὰ γιατί ἔγραψε ἓνα σενάριο πὸν τοῦ παραγγέλθηκε.

Οἱ ὄροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους δουλεύουνε στήν Ἑλλάδα οἱ κινηματογραφιστές, δέν τούς ἐπιτρέπουνε δυστυχῶς νὰ ἐργάζονται χωρίς προϋπολογισμό, ὄχι μόνο ὕλικό, ἀλλὰ καί καλλιτεχνικό. Μετρᾶνε λοιπόν τίς δυνάμεις τους προϋπολογίζοντας τί μποροῦνε ν' ἀποδώσουνε τὰ στοιχεῖα πὸν διαθέτουνε. Αὐτὸ ἔκανε καί ή «Ντάγκ-Φίλμ» στήν προκείμενη περίπτωσι, καί ἐβάλθηκε νὰ κάνη πατριωτικὴ ταινία, βασισμένη στό ὕλικό παλαιῶν πολεμικῶν ἐπικαιροτήτων πὸν διαθέτει. Παράγγειλε λοιπόν στό Νιρβάνα νὰ γράψη ἓνα σενάριο πὸν νὰ μή παρουσιάσῃ τεχνικὲς δυσκολίες στήν πραγματοποίησή του καί νὰ ἐπιτρέψῃ τή χρησιμοποίηση τῶν ἐπικαιροτήτων γιὰ τίς ὁποῖες ἐμίλησα πῶς πάνω.

Καί τώρα ἄς ἐξετάσωμε τή σκηνοθεσία. Τὸ περιβάλλον ὅπου ξετυλίγεται ή ὑπόθεσι δέν ἀπαίτουσε καί μεγάλα πράγματα. Γι' αὐτὸ κ' ή λιτότητα πὸν προϋπόθετε, μπορεῖ νὰ πῆ κανένας ὅτι ἔσωσε τήν κατάστασι. Μόνον πὸν ὀρεξιστὸν παρά-ἔλεψε μερικὲς μικρολεπτομέρειες τῶν χωρικῶν βθῶν. Ἄλλὰ τίς παραλείψει του αὐτές, σχεδὸν ἤξουδεντῆρωσε τὸ γνήσιο τοπικὸ χρώμα τής «Μπόρας», πὸν δὲ συγκινεῖ μονάχα τὸ μικροαστὸ, ἀλλὰ καί τὸν καλλιτεργημένο θεατῆ. Ἔτσι τὰ «ἔσωτερικά» τής, δέν είναι καθόλου ἄσημα. Μόνον ἀπὸς περιωρισμένα σὲ ἀκτῖνα. Ἡ φωτογραφία ἐπίσης είναι καλή. Μᾶς παρουσιάζει μερικὰ «ἔξωτερικά» ἐντελῶς ἄμεμπτα καί καλοπαρμένα. Μερικὲς φορὲς μονάχα είναι σκοτεινοῦταικη. Εὐτυχῶς ὄχι πολὺ συχνά.

Ἡ ὑπόκρισι βασίζεται δλόκληρη στὸν Ἐδμόνδο Φύρστ, πὸν ἀποδεικνύει γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά ὅτι είναι μεγάλος καλλιτέχνης. Ὁ ρόλος του δέν είναι γι' αὐτόν. Θὰ ἑταίριάζε καλλίτερα σ' ἓνα Βεάκη. Ἄν καί ή ἐμφάνισι του δέν ἐστάθηκε ἐξαιρετικῆ, συχνά κατώρθωσε νὰ μᾶς δώσῃ ἐλπίδες γιὰ μιὰ καλλίτερη δευτέρη ἐμφάνισι, πράγμα πὸν ὁμολογῶ ὅτι δέν συνέβαινε καθόλου με τὸν παλιὸ ζῆν-πρεμιέ τής «Ντάγκ» κ. Τσακῆρη ὅταν πρωτοεμφανίστηκε, ἐλάχιστα ὑποσχετικὸν γιὰ τὸ μέλλον.

Ἡ Ἄνις Ἰερωνύμου (ψευδὸνυμο) είναι φανερό ὅτι δέν ἐνίκησε τὸ τράκ του πρῶτον ἀνεπιτυχίας του φακοῦ. Γι' αὐτὸ είναι λίγο προσωποποιημένη, καί ὄχι ἀπὸ φυσικὸ τής ψυχρῆ, ὅπως ἐλέχθηκε. Ἐχει δύο μάτια ἐκφραστικά, πὸν ὅσοσσο δὲ βέλησαν νὰ ἐκφράσουνε ὅσο ἔπρεπε τὰ συναισθήματα τής ἡρωίδας πὸν ὑποκρινότανε. (Ὁ ἐφιλάτης τοῦ «πρῶτου πλάν», βλέπετε, πὸν ἀναστατώνει τὸν πρω-

τόβγαλο καλλιτέχνη). Σ' ὅσες σκηνὲς ὅμως κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸ τράκ τής, ή πρωταγωνίστρια δέν ἦτανε κακή. Ἐπρεπε ἴσως ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ κανένα ἐλαφρότερο ρόλο. Οἱ δυνάμεις τής Ντίτα Πάρλο, πὸν είναι μιὰ δοκιμασμένη ἀρίστη, ἐχρεωκόπησαν τὸν ἀντίστοιχο ρόλο τής «'Επανάδο», πὼς λοιπόν νὰ μή συμβῆ τὸ ἴδιο καί χειρότερο με μιὰ πὸν ἀνεψίζει γιὰ πρώτη φορά τὸν κινηματογραφικὸ φακὸ δίχως καμιά προγενέστερη καλλιτεχνικὴ κατάρτισι καί σκηνηκὴ πείρα;

★

— Οἱ ξένες ταινίες πὸν ἐπαίχτηκαν στήν Ἀθήνα. — *Ταξίδι στή Σελήνη*.

Ἡ προβολή τής ταινίας αὐτῆς (πὸ ὁ πραγματικὸς τής τίτλος είναι «Μιὰ Γυναίκα στή Σελήνη») ἀποτελεσε παντὸ ἓνα μεγάλο κινηματογραφικὸ γεγονός. Πρῶτα γιὰ τὸ τολμηρὸ τής θέμα κ' ἔπειτα γιατί ἀποτελοῦσε μιὰ πραγματοποίησι τοῦ μεγαλειότερου σκηνοθέτη τοῦ κόσμου τοῦ Φρίτζ Λάγκ, πὸν ἐδημιούργησε τοὺς «Νιμπελοῦγκεν» καί τή «Μητρόπολη».

Ἡ Γερμανικὴ, ή Αὐστριακὴ καί ή Τσεχοσλοβακικὴ κριτικὴ ἀναγνώρισε στήν ταινία αὐτὴ ἓνα ἀξιοπρόσχετο κατόρθωμα τοῦ Λάγκ. Μονάχα δύο Βερολινέζοι κριτικοὶ δέν ἐπήρανε στὰ σοβαρὰ τήν ταινία αὐτὴ, με ὁ Λάγκ ἀδιαφόρησε κ' οὔτε κἀν τοὺς ἀπάντησε.

Καί τώρα ἄς μιλήσωμε φαρδιά-πλατειά γιὰ τὸ «Ταξίδι στή Σελήνη», πὸν γιὰ χάρι του δὲ θ' ἀσχοληθοῦμε με καμιά ἀπὸ τίς λοιπὲς ξένες ταινίες πὸν προβληθήκανε αὐτὸ τὸ μῆνα στήν Ἀθήνα.

Ἡ γνωστὴ Γερμανίδα συγγραφεὺς Τέα φὸν Χάρμπου, (γυναίκα τοῦ σκηνοθέτη Λάγκ), ὅταν θέλησε νὰ γράψῃ τὸ σενάριο γιὰ τὸ καινούργιο σοῦπερ-φίλμ τοῦ Φρίτζ Λάγκ, ὄρισμένως θὰ ἐπαί-δεψε πολὺ τὸ μυαλὸ τής γιὰ τήν ἐξερεύνησι ἑνὸς πρωτότυπου θέματος. Ἡ ζωηρὴ τής φαντασία δέν τήν ἐβοήθησε στήν ἐπιτόνησι του καί τότε, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τήν πρόσφατη ἀκόμα συζήτησι ἀπάν-τῃ τῆν γινωστή θεωρία τοῦ καθηγητῆ κ. Ἐρμάνου Ὁμπερτ, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε τήν ἀποστολὴ πυραύλου ἀπὸ τή γερασμένη Εὐρώπη στὸ Νέο Κόσμο, ἐσκέφθηκε ὅτι ή θεωρία αὐτὴ παρείχε στάδιο στή φαντασία τής νὰ ὀργιάσῃ κατὰ τὸν πῶς τολμηρὸ τρόπο. Με τήν ἄδεια λοιπόν τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ, ἀποφάσισε νὰ ἐξαποστειλῇ τὸν πύραυλο στή...σελήνη, προτοῦ ὁ κ. Ὁμπερτ τὸν στείλῃ στήν Ἀμερικὴ. Καί ἔτσι ή θεωρία τοῦ κ. Ὁμπερτ, ἀποτελεσε τή βάση τής ὑποθέσεως τοῦ «Ταξιδίου στή Σελήνη».

Ἡ συσκευασία τοῦ καθηγητῆ στὸ ἐπιστημονικὸ κεφάλαιο τής ταινίας αὐτῆς, ἐξασφάλισε τή σοβαρότητα καί τὸ μεγαλειότερο ἐνδιαφέρον στὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ τής μέρος.

Ὡστόσο, ή σεναριογράφος Τέα φὸν Χάρμπου πὸν προέτρεψε χωρίς νὰ λαχανιάσῃ ἐβδομηῆντα ὀλόκληρα χρόνια στήν ἐποχὴ τής ἐκτυλιξεως τής ὑποθέσεως τής «Μητροπόλεως», δὲ θᾶκανε ἄσημα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τήν ἐπιτεύξι τοῦ ταξιδιοῦ τής σελήνης, σὲ μεταγενέστερη μας ἐποχῆ. Σὲ καμιά εἰκοσαρία χρόνια ἀργότερα, τοῦλάχιστον. Τὸ ἄδηλο τοῦ μέλλοντος θὰ ἦτανε πολὺ ἐλαφρυντικὸ γιὰ τή μεγάλῃ τής τὸλμη.

Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ σενάριο τής, παρουσιάζει συνοχὴ στὰ γεγονότα, πὸν διατηρεῖ χωρίς κόπο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινού, πὸν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ κρατᾷ τήν ἀναπνοή του ὅταν ὁ πύραυλος ἐγκαταλείπει τή γῆ. Σ' αὐτὸ βέβαια συντελεῖ καί τὸ θαυμάσιο παρουσιασμα τῶν σκηνῶν πὸν προηγούτανε τής ἀποστολῆς τοῦ πυραύλου καί οἱ λεπτομέρειες τής ἀπόδοσις τῶν συμπτωμάτων πὸν δοκιμάζουσε ὁ ἐξερευνητὴς ἀπὸ τήν πῆσι.

Ἡ σκηνοθεσία τοῦ Λάγκ, δέν είναι μονάχα ἄμεμπτη, ἀλλὰ καί πρωτότυπη, ή μάλλον ἰδιορρυθμῆ, ἀφοῦ θυμίζει συχνά τὸν «αὐτοματισμὸ» τής «Μητροπόλεως» καί τῶν «Κατασκόπων» του.

Ἡ τεχνικὴ, με τή σειρά τής, είναι λαμπρῆ. γι-τι ὁ Φρίτζ Λάγκ ἐξασφαλίζει πάντα τή συνεργασία τῶν τεσσάρων κορυφαίων φωτογράφων καί ὀπερατέρ. Γι' αὐτὸ καί ή ἀπόδοσις τῶν τρῦκ του είναι γεμάτη ἀληθοφάνεια.

Ἡ ὑπόκρισι ὅμως, δέν ἦτανε κείνη πὸν μποροῦσε νὰ περιμῆνῃ κανεῖς. Ἄν ἐξαιρέσουμε τήν Γκέρντα Μάουρους, πὸν παίζει πολὺ λιγώτερο ὑπερβολικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι τήν περιστοιχίζουσε, ἀλλὰ πὸν δέν παίζει με πολὺ «αὐτοματισμὸ», πράγμα πὸν φανερώνει ὅτι ή ἀπόδοσις τής ὀφείλεται περισσότερο στὴ διδασκαλία τοῦ Λάγκ, οἱ λοιποὶ δέν είναι σπουδαῖοι. Ὁ Βίλλυ Φρίτζ, π. χ. ἔαυε κανεῖς χιλίεσ φορὲς καλλίτερα νὰ περιορίζεται εἰς τὸ ζᾶν του, νὰ παρουσιάζεται δηλαδὴ μόνον σὲ φιλοπερέττες ή σὲ ἐλαφρὲς κομηντί, (ὅπου θὰ μπορῆ νὰ κάνη πάντα τὸν ἄμορφο). Οἱ ὑποκρινόμενοι τὸν καθηγητῆ καί τὸν ἀρωματιστικὸ τής Φρίδας (μοῦ διαφεύγουσε τὰ ὀνόματά τους), ὑπερβολικώτατοι. Τὸ παιδάκι καλοῦταικο. Ὁ Φρίτζ Ράσι, καλλίτερος ἀπ' ὄλους. Ἐξαίρετος μπορεῖ νὰ πῆ κανένας.

ΙΡΙΣ ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΥ

ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗ

— Ἀγγελικὴ Χατζημυχάλη: Ὑποδείγματα Ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς.

Μέσα στὴ γύρω ἀδιανομία, τῶν ἐπισήμων καί τοῦ σνόμπικου πλουσιόκοσμου μας, γιὰ τή ντόπια διακοσμητικὴ τέχνη, βγήκε μιὰ ἐκδοσις τελευταία, πὸν ἀξίζει ιδιαίτερα νὰ τήν προσέξουμε γιατί είναι οὐσιαστικὴ καί συστηματικὴ ἐργασία χρήσιμη γιὰ τή μελέτη καί τήν πρόοδο τής διακοσμητικῆς μας. Είναι τὰ «Ὑποδείγματα Ἑλληνικῆς Διακοσμητικῆς» τής Κυρίας Χατζημυχάλη, πὸν ἐβγαλε ή Ἐταιρία «Πυρσός». Τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει μᾶς ὑποδείγματα λαϊκῆς διακοσμητικῆς, προπάντων κεντητικῆς, καί καί ζυλογλυπτικῆς καί πυρογραφίας. Είναι γνωστοὶ οἱ κόποι, οἱ ἀγῶνες καί οἱ ἀγωνίες τής ἐξαιρετικῆς αὐτῆς γυναικὸς γύρω σ' αὐτὴ τήν ἐργασία.

Ὡστόσο ἄς ἰδοῦμε τὸ ἔργο. Ἐχει 26 φύλλα σὲ μέγεθος 28 X 36 πόντων γιομάτα σκέδια καί εἰκόνες καί 16 ἀκόμα σελίδες στὸ ἴδιο μέγεθος με κείμενο ἐξηγηματικὸ με 23 εἰκόνες ἐξηγηματικῆς μέσα. Ἀπὸ τὰ 26 φύλλα τὰ 20 είναι σχέδια κεντητικῆς (6 μονόχρωμα, 1 δίχρωμο καί 13 πολύχρωμα τυπωμένα με τή μέθοδο τής τριχρωμίας). Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα φύλλα τὰ τρία είναι

σχέδια πυρογραφίας καί τᾶλλα 3 φωτογραφικῆς ἀντιγραφῆς ἔργων ζυλογλυπτικῆς. Καθὼς βλέπουμε, τὸ ὕλικὸ είναι πλούσιο μονάχα στήν κεντητικὴ, ὅπου ιδιαίτερα ἐπιμένει τὸ ἔργο τής Κας Χατζημυχάλη.

Τὸ ἐξηγηματικὸ κείμενο είναι γραμμένο σὲ μιὰ ἄσκημη καθαρεύουσα, ἐνῶ ή Κας Χατζημυχάλη ξέρε με τὸ λαμπρότερο τρόπο νὰ μεταχειρίζεται τή δημοτικὴ, πὸν μάλιστα χωρίς αὐτὴ δέν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ κανένας τοὺς ὄρους τής λαϊκῆς τέχνης. Γι' αὐτὸ, ὅταν χρεισατοῦν ὄροι τεχνικοὶ, ή Κας Χατζημυχάλη, ἀφίνει γιὰ μιὰ σιγμὴ στήν ἀκρῆ τὰ καθαρευουσιάνικα μακαρόνια γιὰ νὰ πιάσῃ τήν ἀγνή λαϊκὴ ἔκφρασι. Μὰ αὐτὸ μονάχα γιὰ μιὰ σιγμὴ. Αὐτὴ τήν προδοσία τής Κας Χατζημυχάλη ἐμεῖς τήν ἐξήγησε μονάχα με τήν ἀφορμὴ τής σκοπιμότητος. Δηλαδὴ ἐπειδὴ τὸ βιβλίο αὐτὸ ή Κυβέρνησι τῶσι πᾶσι στὰ σκολεῖα...

Στὸ κείμενο αὐτὸ ή Κας Χατζημυχάλη ἐξηγεῖ τή σημασία τής λαϊκῆς τέχνης καί τονίζει πόσο πρέπει νὰ ὑποστηριχθῇ καί νὰ διαδοθῇ ή διακοσμητικὴ πὸν διατηροῦνε ἀκόμα οἱ λαϊκὲς μάζες. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ ή ἐργασία γιὰ τήν πρόοδο τής ντόπιας διακοσμητικῆς συσταίνει νὰ γίνουσε σέλλογοι μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ καί παράλληλα τὸ Κράτος νὰ ἰδρῶσι τοπικὰ μουσεῖα λαϊκῆς τέχνης, νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς καλοὺς διακοσμητῆς τεχνίτες, νὰ ἰδρῶσι σοβαρὴ σχολὴ διακοσμητικῶν τεχνῶν, ν' ἀπαγορέψῃ στίς ἐκκλησίας νάχουνε διακοσμητικὰ εἶδη ξένης τέχνης καί νὰ μορφώσῃ τὸ λαὸ καλλιτεχνικὰ στὰ σκολεῖα. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ είναι λαμπρὸ, μὰ δέν ξέρομε πότε τὸ Κράτος θὰ σκεφθῇ γιὰ τέτοια πράγματα...

Ἐπει' ἀπ' αὐτὰ τὸ ἐξηγηματικὸ κείμενο μιλεῖ γιὰ τὰ ὑποδείγματα καί τὰ ξηγαῖ.

Μέσα στὰ 28 φύλλα τής κεντητικῆς ὑπάρχουσε ὄλο σκέδια «μετρητά», δηλαδὴ πὸν φκιάνονταν μετρώοντας τίς κλωστές τοῦ ὑφάσματος χωρίς νὰ σκεδιασοῦν πρῖν. Τὰ πῶς ὅλα εἶναι με σταυροβελονιά. Είναι σκεδιασμένα τέλεια κ' ἔτοιμα γιὰ νὰν τὰ πάρη κανένας καί νὰν τὸ μεταχειρισθῇ. Μὰ καί τὰ χρώματα είναι ἀρκετὰ πιστὰ ἀποδομένα. Κ' ἔτσι ἀμέσως φαίνεται ή διαφορά τῶν κεντημάτων τῶν Νησιῶν ἀπὸ τ' ἄλλα τής Ρούμελης καί τής ἄλλης Ἑλλάδας. Τὰ Νησιώτικα είναι ἀλαφρὰ καί με πῶς εἶθυμα χρώματα, ἐνῶ τᾶλλα είναι πῶς βαρεῖ καί ἀσπρά.

Στὰ τρία φύλλα τής πυρογραφίας είναι σκέδια τής Κας Χατζημυχάλη γιὰ ἐπιπλὰ δουλεμένα με πυρογραφία. Αὐτὴ ὅμως δέν είναι καθαρὰ Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη. Τὰ μοτίβα τῶν κεντημάτων είναι περασμένα στὰ πλουμιστὰ τῶν ἐπιστῶν. Είναι ἐπιτόνησι τής Κας Χατζημυχάλη αὐτὸ. Γιατί καί τέτοιο πολὺ σπάνια συμβαίνει στήν καθαρὴ λαϊκὴ τέχνη.

Τέλος στὰ τρία φύλλα τής ζυλογλυπτικῆς είναι φωτογραφίες ἀπὸ καθαρὰ λαϊκὰ δημιουργήματα στὸ δούλευμα τοῦ ξύλου καί στὸ φκιάσιμο ἐπιπλῶν. Μὰ τὰ ὑποδείγματα αὐτὰ είναι πολὺ λίγα.

Τὰ ὑποδείγματα τής Κας Χατζημυχάλη είναι κυρίως κεντήματα. Σ' αὐτὰ ἔχει συγκεντρωσθῇ πῶς πολὺ τήν προσοχή τής. Καί στὸν κλάδο αὐτὸ τής διακοσμητικῆς μας ἔχομε βεβαίωτη πῶς θὰ φέρῃ σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Θὰ φκιά-

νουμε σιγά-σιγά πιό πολλά ντόπια κεντήματα με φυσική λαϊκή ανοή και θ' άφίσιωμε τά έλεεινά κατασκευάσματα τών ξένων φιγουρινιάν. Έτσι ή διακοσμητική μας στό κέντημα θά πάρη κάποιο πιό ειλικρινή δρόμο.

Τό έργο του παρουσιάζει ή Κα Χατζημιχάλη είναι γενικά θαυμαστό. Τή θαυμάζουμε γιά τήν έπιμονή, γιά τούς κόπους της, μά και γιά τό σύστημα, γιά τήν έπιστημονικοποίηση αυτής της έργασίας. Και μαζί γιά τόν ένθουσιασμό της, τόν αλιγόστευτο ένθουσιασμό της σ' αυτή τή δουλειά.

Φ.

○○○○○○○○○○○○○○○○○○

ΚΑΙΝΟΤΥΡΓΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

— Βιβλία.

Όρέστη Διγενή. «Έλεύτερο πνεύμα» (Δοκίμιο). Έκδότης Α. Ι. Ράλλης, Άθήναι 1929.

Β. Μεσολογγίτη. «Ό Άκούμας». (Διήγημα) Άθήναι Ν. Κατηφόρη. «Όσο κρατάει τό σκοτάδι». (Διήγημα). Έκδ. οίκος Κ. Γκοβόστη Άθήναι.

L. Leger, μέλους της Γαλλικής Άκαδημίας: Ιστορία της Ρωσικής Φιλολογίας. Μετάφρασις και προσθήκαι Α. Παπαδήμα. (Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη Γκοβόστη 5.) Έκδοτικός οίκος Γκοβόστη. Άθήναι.

Γεωργίου Κ. Ζουράρι, Ιατρού: Ψυχοανάλυσις και ψυχοβιολογία. Συνοπτική έκθεσις τών δύο αντίπαλων θεωριών. Θεσσαλονίκη, 1929.

Θράσος Καστανάκη. «Στό χορό της Εδρώπης». Μυθιστόρημα. Έκδοτικός οίκος «Άγών»—Βιβλιοπωλείον. «Έστίας» Άθήναι.

Νικηφόρου Κ. Βρετάκου. «Κάτω από σκιές και φάτα». Ποιήματα. Άθήναι Δεκέμβριος 1929.

Μιχ. Ροδά. «Η όργή του δάσους». Τρίπρακτο δράμα. Άθήναι.

Άπ. Ν. Μαγγανάρη. «Στόν πρώτο σταθμό». (Νέα ποιήματα). Έκδότης Άριστ. Μαυρίδης. Άθήναι 1929.

Κώστα Φραγκισκάτου. «Σκόρπιες Νότες . . .» Ποιήματα. 1929.

Μανώλη Βαλλή. «Κουβέντες». Μυτιλήνη 1929.

Μιχ. Γ. Πετρίδη. «Πώς αγαπούν οι Τουρκάλες». Διήγημα. Άθήναι 1929.

Μιχ. Γ. Πετρίδη: «Όι τάσεις της μεταπολεμικής λογοτεχνίας». (Μελέτη τεχνοκριτική). Αποτύπωμα από τό περιοδικό «Διανούόμενος». Πειραιεύς 1929.

Andrée Camengradof. «Vetrove» (Άέριδες). Ποιήματα. Sofia 1929.

— Περιοδικά.

«Ό Νουμάς». Λογοτεχνική Έπιθεώρηση. Έκδεται κάθε μήνα. Διευθ. Π. Α. Ταγκόπουλος. Άθήναι. Δεκέμβρης 1929. (άρ. 3).

«Έλληνίς». Μηνιαίο περιοδικόν του «Έθνικού Συμβουλίου τών Έλληνίδων». Άθήναι. Νοέμβριος 1929 (άρ. 11).

«Έδομάς». Είκονογραφημένη έπιθεώρηση. Άρχιουντικής Νόλης Νίκδας. Άθήναι. 7 Δεκεμβρίου (άρ. 113), 14 Νοεμβρίου (άρ. 114), 21 Δεκεμβρίου (άρ. 115), 28 Δεκεμβρίου (άρ. 116).

«Έκδρομικά». Όργανον τών Έλλήνων έκδρομών. Άθήναι. Δεκέμβριος 1929. (άρ. 7).

«Έλληνική Έπιθεώρησις». Μηνιαίο περιοδικό. Έπί της Ώλης: Άπ. Μαγγανάρης. Άθήναι.—Νοέμβριος 1929 (άρ. 265).

«Δελτίον Άνελληνίου Κοινωνικής Ένώσεως». Άθήναι. Δεκέμβριος 1929.

«Ό νέος οικογενειακός άστρο». Έπιθεώρησις μόδας και έργοχειρών. Διευθυντής Π. Γ. Καφιώτης. Άθήναι. Νοέμβριος (άρ. 11) και Δεκέμβριος 1929 (άρ. 12).

«Διανούόμενος». Μηνιαίο περιοδικό του λόγου και της τέχνης. Πειραιάς. Δεκέμβριος 1929 (άρ. 2).

«Γυμνασιόπαιδο». Μηνιαίο μαθητικό περιοδικό. Θεσσαλονίκη.—Νοέμβριος 1929 (άρ. 1).

«Αί Μοσαι». Περιοδικόν 15θήμερον. Διευθυντής Α. Ζώης. Ζάκυνθος. 4 Δεκεμβρίου 1929 (άρ. 845-6).

«Nowiss». Sofia. (No 2).

Άναγγέλουμε όσα βιβλία και περιοδικά λαβαίνουμε. Κρίνουμε όμως όποια θέλουμε.

— Άναγγέλλονται:

Ν. Ι. Σαραδά. «Μιά πληγή δίχως αίμα». Μυθιστόρημα. Έκδοση Α. Μαυρίδη.

«Σατανάς». Ημερολόγιο του 1930. Διευθυντής Θάνας Ζήρας.

○○○○○○○○○○○○○○○○○○

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

Έχαριστούμε όλόκαρδα όλους τούς φίλους και τίς φίλες της «Πρωτοπορίας», που ήρθαν στο γραφείο μας και μάς εχρήθησαν με τόσον ένθουσιασμό και άφοσίωση γιά τή συμπλήρωση του πρώτου μας χρόνου. Έυχαριστούμε όμοια και όσους φίλους μάς έγραψαν τίς εύκές τους. «Όλ' αυτά μάς δυναμώνουν στον άγώνα μας.

Κον Γιάννην Κισκίρην. Έδω. «Ό κρυφάρις» του Ψυχάρη μπορεί νάναι και διασκευή από τό κομμάτι του ίδιου που μάς γράφετε. Γιατί όμως δέν μάς αναφέρετε που δημοσιεύτηκε γιά να μπορούμε να τό παραβάουμε, αν έρθη στά χέρια μας τό χειρόγραφο του άνέκδοτου.— *Dr I. Ganon. Genova.* Έλάβαμε τά δυό γράμματά σας κ' είδαμε τό σύστημά σας, που είναι αρκετά καλό. Αλλά όμως θά συζητηθούν άργότερα, δηλαδή αφού άποφασίση μία μεγάλη μερίδα του διανοουμένου κόμου μας να παραδεχθί τό Εδρωπαϊκό άλφάβητο.—Κον 'Ηλ. Ζιώγαν, Καλλιθέα. Στείλτε ένα αντίγραφο του μονόπραχτου να τό διαβάσουμε και βέβαια, αν αξίζει γιά τήν «Πρωτοπορία», θά μπή.—Κον Τάσση Μαυραδηνόν. Πάτρα. Η «Πρωτοπορία» δέν γράφει κριτικές γιά όλα τά βιβλία, αλλά μόνο γιά όσα κρίνεται καλό να μιλήση ό άρμόδιος κριτικός της.—Κον Άγαπ. Παπαδόπουλον. Θεσσαλονίκη. Έυχαριστούμε γιά τό ένθουσιαστικά σας λόγια γιά τήν «Πρωτοπορία». Η διεύθυνση του κ. Μ. Φ. είναι: Νέαν Ίωνία (Ποδαράδες), όδ. Μικρασίας 12.—Κο Μιχ. Χανούνη. Καλλιθέα. Τό ποιήμα σας ούτε πρωτοποριακό είναι, ούτε πρωτοπορειαικό, μά πολύ άπλερο.—Κο Φλ. Ούρ. Σαλονίκη. Η διεύθυνση που ζητάτε είναι: Έθνικήν Βιβλιοθήκην, Άθήναι. Τό πεζογράφο δέν λέει πολλά πράγματα κ' είναι πολύ ρωμαντικό. Προσμένουμε από σας καλύτερα.